PAPELES

VARIOS

ME[illegible]S

IACOBI SYLVII MEDICAE REI APVD PARRHISIOS INTERPRETIS REGII

commentarius in Claudij Galeni duos libros de differentiis febrium.

PARISIIS,

Apud AEgidium Gorbinum, ſub inſigne Spei, prope Collegium Cameracenſe.

1561.

Candido Lectori.

SI eloquentißimorum hominum, Candide lector, vestigiis mihi insistendum esset, facerem equidem quod illos, dum funebres orationes haberent, fecisse video: longa nimirum oratione eum magnum ostendere conarer, cuius lucubrationes in omnium conspectum emittendas suscepissem. Sic nanque Demosthenes, qui in Philippico ad Cheroneam, sic Cic. qui ad Mutinam perierant, quantis potuere encomiis & laudibus celebrarunt. Mihi verò commentarium hunc Iacobi Syluij præstantißimi medici producenti, nihil in huiusmodi rebus sudandum video. Illis enim (ni fallor) encomia & panegyrica adhibenda non sunt, qui ex natali suo colore pulchritudinem capiunt, non ex oratoris fuco: quiq; ex suis virtutibus inclarescũt nõne ex disertis quorundam prædicationibus: qui denique suis factis in sublime assurgunt, nõ aliena eloquentia attollũtur. Quamobrem vbi quis eam sublimitatem iam poßidet, vt suis meritis eximius, hominum opinione maximus habeatur, nihil ille indigere videtur ad sui commendationem viribus eloquentiæ. Quod Iacobo Syluio optimo & doctißimo medico contigisse nemo sanè ignorat. Nõ ergo mihi enitendum est, vt eum magnum argumentis euincam, aut oratione persuadeam: quum tantus sit in omnium hominum mẽtibus, vt nullum incrementum aut auctarium accipere poßit. Adde quòd id tentare frustranei laboris videri poßit, quippe qui id probare eniterer, quod omni dubitatione vacat, atque adeo omnibus est in confesso. Præstarem igitur, vt quod omnes boni sentiunt, sentirent, & magnum Syluium legerent, quem magnum & vidisset, & reapse experti sæpenumero essent. Quid igitur (inquies) adfers? Profero studiosis omnibus, qui medicinæ nomen dederunt, Claud. Galeni Medicorum facilè principis, libros duos de differentiis febrium, non quidem nouos, sed veluti postliminio reflorescentes opera & industria doctiß. Medici Iacobi Syluij. Ita enim hos suo velut ad Cleãthis lucernam sedulò elucubrato commentario illustrauit, vt omnem caliginem facilè ab illis dispulerit, atque omnibus, qui ad medicinam animum appellunt, plurimum commodarit. Cæterum quæres forsitan, quî factum sit vt tam breui oratione penultimum caput percurrerit, postremum verò prorsus intactum reliquerit. Tibi igitur sic responsum velim. Quæ postremis istis locis à Galeno scripta sunt facilia esse, & superiori oratione pertra-

ctata fusissimè. Nam de putrefactione, caloris febrilis accensione, augmento, vigore & inclinatione, sequentis accessionis causa, dispositione partis morbo affectæ, curatione febris, humorum permutatione, errore in victu febricitantium, causa febris increscentis, decrescentis & æqualiter affligentis, causa morborum circuitu repetentium, & horum discrimine (quorum omnium capitib. postremis meminit Gal.) passim copiosè disseruit: adeò vt nihil in illis remanserit, quod non satis sit superiori sermone explicatum. Quare mirum tibi videri non debet. Candide lector, quòd finem illic fecerit scribēdi doctissimus Syluius: quum abundè multa pro horum librorum interpretatione congesserit, & scholiographi partes satis executus sit. Quæ omnia si diligenter & accuratè volutes, atque, vt ait Homerus, νύκτας τε καὶ ἤματα πάντα *verses, dictu incredibile, quam bene tuis studiis consultum erit, quantumque ad medicinam accommodatè faciendam comparatum habebis præsidium. Tu igitur* χάριν λαβὼν, μέμνησο· ἀχάριστος γὰρ, ὅστις τῶν παθῶν ἀμνημονεῖ.

VALE.

IN GALENI LIBRVM PRIOREM DE DIFFERENTIIS FEBRIVM, IACOBI SYLVII commentarius.

IN CAP. I.

VR à febrium distributione in differentias librũ hunc auspicatus sit Galenus, non à febris diffinitione, qui mos ipsi est in cæteris propè operibus maximè familiaris, fusissimè libro nostro de febribus primo docuimus. Nunc mihi ipsam dictionem, & eorum quæ hîc dicuntur rationem interpretari abundè fuerit. Imprimis quod de duobus differentiarum generibus attingit, rerum omnium est commune, non febrium ipsarum proprium. Nam omnibus in rebus tradendis, differentiarum genus vnum est proprium, principale, &, vt vulgò appellant, substantiale, ac essentiale: alterum accidentale, & id geminum: quod vnum à propinquo & proprio rei accidente trahitur, alterum à remoto, & ab ipsa re separabili, aut multis rebus communi. Porrò differentia rerum verè essentialis, soli deo & naturę est cognita, nobis nec vestigari, nec inueniri, nec declarari potest: vt quæ non à cuiusque forma tantùm, sed etiam à proprio vnicuique rei ceu materia ex elementis quatuor permista desumenda sit. Formæ verò ipsæ & elementorum exacta mistio, nobis ignoratur. Quapropter quod in cæteris rebus humanis fit, vt penuria optimi, & perfectissimi, ad genus ipsi propinquum fiat transitus: sic in essentialibus differentiis à philosophis factum est: vt earum maximè propriarum, & verarum loco, eas assumerent quæ illis sunt

In rebus tradendis duplex differentiarũ genus.

Differẽtia rerum essentialis soli Deo cognita.

proximæ,& quibus propiores humana mens inuenire nequeat: quales ſunt ab actione formæ in materia & corpore perfectiſsima: vt in homine à rationis vel ſermonis ipſius, qui cum ratione omnino coniunctus eſt, vſu, vel contemplationis. Vnde hominem dicimus rationalem, vel ſermonalem, vel contemplatiuum. Sic equo eſſe velociſsimũ, oui eſſe mitiſsimum, leoni eſſe ferociſsimum, cani vel fideliſsimum hero eſſe, vel ferarum harum, aut harum odore eſſe ſequaciſsimum, cultello ſecantiſsimum, domui domini munientiſsimum eſſe, & cæteris ad portionem, quæ pro differentiis eſſentialibus propriis & principalibus, tũ philoſophi, tum medici rebus attribuerunt. De his autem hæc in præſens ſufficiant. Cùm verò differentiæ eſſentiales ſubſtantiis maximè conueniant miſtis, hoc eſt, his quæ elementis quatuor conſtant, animalibus, plantis, terreis (vt incorporea nunc omittam) tamen etiam accidentibus tribuuntur, vtpote quibus ſua quędam ſit ſubſtantia, aut verius, vt ſic dicam, coexiſtendi ratio: vnde fit vt in omnibus prędicamentis, non in ſola ſubſtantia ſint genera, ſpecies, & differentiæ, & propria ac ſecreta quædam eſſentia cum prædicamentis aliis nihil confuſa. Quocirca & febris, quæ in prædicamento eſt qualitatis, ſuum eſt genus calor: & ſuę ſunt differentiæ tum propriæ & principales ſeu eſſentiales, tum accidentales: & hæ nunc ipſi calori, aut potiùs caloris ſubiecto propinquæ, nunc longinquæ. Eſſentiales & accidentales propinquas qui abſolutè deſcripſerit, & ex lõginquis quaſdam, ille ſolus omne ferat punctum: non qui neceſſariarum aliquam omiſerit, aut longinquas quaſdam inutiles ſcrupuloſiùs effutiuerit. Tali reprehẽdendi ratione vtitur Hippocrates, initio libri primi rationis victus acutorum morborum, & Galenus initio artis curatricis ad Glauconem. Porrò accidens rei diuiſæ propinquum, maximè eſt proprium quarto modo, id eſt, quod omni, ſoli, ſemper conuenit: minus propinquum quod alio quouis modo eſt proprium accidens item inſeparabile: ſeparabile verò ferè eſt à re ipſa remotius. Quæ omnia ex Hippocratis, omnium nobis bonorum authoris, dictione, libro ſexto Epidemiôn planiora fient. Libri autem Epidemiôn 1. & 3. Hippocratis: 2. 4. 6. Theſ-

Differentiæ eſſentiales etiam accidentibus tribuũtur

ſali eius filij, 5. & 7. ſpurij, & Hippocrate indigni. Gal. initio libri 2. de diſpnœa: tamen omnes Hippocrati tribuuntur, vt hic ſextus. In hac porrò dictione diuiſiones ſunt quinque febris. Primæ quatuor in differentias eſſentiales, quinta in accidentia ſubiecto febris propinqua, & propria. Prima autem diuiſio eſt in differentias eſſentiales, ſumptas ab ipſa caloris vel eſſentia, vel ſaltem proprietate maxima, & omni, propè ſoli, ſemper calori conueniente. Omnis enim calor, & propè ſolus, & ſemper, aut mordax eſt, hoc eſt, acrimonia pungens, radens, rodens (Frigidum verò vlceribus mordax, diuellendo) aut mitis, & non mordax, aut amborum medius, & temperatus. Mordaces verò manu febres ſunt, quæ manum medici, duræ & mollis, calidæ & frigidæ mediam, brachiis, aut potius pectori medio, vel ſaltem thoraci ſummo, in mulieribus præſertim, (brachia enim exerta aëris externi contactu, ferè ſunt frigidiora) impoſitam mox feriũt, & effluuij per cutim, ex putrente in febribus materia, qualitate, & vapore acri pungunt, & vellicant & ita moleſtant, vt diu ferre nequeat: quomodo cum febriente dormientes eius calidioris contactum ægrè ferunt, & ob id longius ab eo ſecubant. Tales autem ſunt omnes biliosæ per omnia tempora, maximè verò per ſtatum, tam particularem, quàm vniuerſalem: quando etiam pituitoſæ, & melancholicæ etiam magis tribus aliis temporibus particularibus & vniuerſalibus, principio, augmento & declinatione, magis ſunt tactu mordaces. Quid? quòd mordaces ſunt, aut mites, non ſolius caloris intenſione, aut remiſsione, ſed etiam motu celeri, tardo, & materiæ, in qua eſt accenſus, ratione? Nam is in ſubiecto ſicco, vt bile flaua, eſt acrior quàm humido, vt pituita, aut vaporoſo & ſpirituoſo, vt diaria. Quo fit, vt hæc differentia tribus his rationibus ſit maximè propria. Aliæ mites, hoc eſt minùs mordaces, ſic diariæ omnium mitiſsimæ dicuntur. Febris enim omnis calor cùm ſit igneus, acer eſt ac mordax, multò magis tamen vbi ex putredine augetur acrimonia, vt in coagulo, fermento, aceto, ſale petræ, & ſimilibus: omnium maximè vbi materia in qua eſt calor, ante acceſsionem febrilem erat acris & mordax: cuiuſmodi

Febris diuiſiones quinque. *I* *Calor mordax.* *Frigus mordax.* *Mordaces febres.* *Mordaces à motu caloris à ſubiecto.* *Mites.*

est bilis flaua calida sicca. Pituita autem quia ægrè putret, initio calorem habet mitiorem & blandum attactu magis: sic multæ pestilentes, vt posteà dicemus. Quòd verò de his quæ perpetuò vel mordaces sunt vel mites, agat, ostendit sequens diuisio. Secunda diuisio, quædam non mordaces, sed ἐπαναδιδόντες, increscentes Laurent. resurgentes Leonic. repullulantes Caluus: aliæ acutæ, sed ab ipsa manu victæ. Prioris generis sunt pituitosæ, secundi verò biliosæ: ambæ verò ab ipso caloris motus modo sumuntur, vti & sequentes ambæ. Nam calor aut æqualis sibi perseuerat, vt in sequentibus & homotonis febribus: aut initio languidior, pòst intenditur, ídque vel statim vel tandem, vt in pituitosis: aut initio ardet posteà mitescit, vt in biliosis. Pituitosæ enim, prima iniectiõe manus medici in thoracem ægri, non mordaces, nec tactum eius ferientes videntur: quia materia frigida humida igni contraria, ægrè incenditur. Manu autem diutius immoranti, calor accensæ iam materiæ mordax effluuio fumidi excrementi manum mordet, sed inæqualiter, magis scilicet manus partes quæ poris respondent, quàm quæ cuti sibi continuæ: quomodo si per coli aut cribri foramina vapor aut humor calidus proximè manui tuæ occurrat, magis manus partes quæ sunt è regione foraminum, quàm quæ corpus coli, aut cribri proprium tangunt. Contrà biliosæ initio & mox, vbi manus est corpori admota, ardentes, & acutæ, & motus celeres, ad finémque tendentes apparent: cui autem parti manus admota manet, in ea calorem mitigat, & reddit mitem, & sæpè vaporosum & madidum. Tertianario enim si manum iniicis, primo quidem contactu calor copiosus & acer occurrit: sed paulò post à manu remanente vincitur, in ea scilicet parte cui manus est admota, non etiam in reliquo corpore. Nam cùm febris omnis pro quantitate transpirantium per cutim succorum, larga quidem multum minuatur, pauca verò nihil aut minimum: fit vt qua corporis parte multum vaporum à putrente materia excitatorum foras per cutim exhalet, multum ibidẽ febris minuatur. Sed qua parte medici manus temperata diu apposita manet, suo calore moderato febrilem mitigat, & natiuum firmat, & cutim rarefacit:

Gal. cõm. in lib. 6. Epid. 2.

Gal. li. 2. feb. ca. 9.

Paulus libro 2. ca. 18.

Calor vehemẽs vt frigus, cutim densat.

quàm vehementior & feruens calor vti & frigus densat. Igitur hac in parte vehementia febris minuitur. Quapropter & in declinatione febrium tertianarum, vti & diariarum: balneo aquæ dulcis cutim rarefacimus, & excrementorum per accesſionẽ vſtorum reliquias digerimus: quæ si in corpore vt cineres in foco, retinentur, empyreuma fouent, & quietem impuram reddunt, & accesſionis repetitionem accelerant. Hæc quoque febrium duo genera, licet à caloris motus modo præcipuè sumantur, tamen & febris eſſentiæ, id eſt, calori intenſiori, remisſiori, & materiæ in qua eſt calor, aliquid suæ generationis debent: vti & quæ ſequuntur confeſtim admota manu, & quandiu admota eſt, exardentes ab immodico & nõ deficiente calore, & copia multa materiæ: incendi paratæ, quales ſunt febres æſtiuæ ardentes, & homotoni. Cùm enim quod per cutim expirat, ei quod intus accenditur par eſt ac æquale, & incendi præterea habilis materia eſt multa: fit vt confeſtim ob incenſionis promptitudinem, ex bilis flauæ tenuitate, ardentes manu ſentiantur. Et quia continenter plurimum fit per cutim vſtæ bilis effluuium, fit vt ſemper quandiu durant, ſimiliter ardeant, nec à manu medici vincantur, vt in tertianis antè diximus, & fortè in declinatione febris ardentis accidere poteſt. Vinci quoque cum calorem præter magnum incendium prohibet incendi paratæ largioris materiæ multitudo: quæ, incendio ſemper continuato, calorem à manu medici vinci non patitur. Acutæ autem hîc febres vocantur, à caliditate celeriter manui occurrẽte, & ſuam motionem celerem indicante. Iſtis contrariæ ſemper debiles ſunt, & puſillæ, penitúſque lentæ, vt epialæ, & diariæ multæ, multæ item peſtilentes, tam parum apparentes per vrinas & pulſus, & caloris acrimoniam (quæ tria ſunt ſigna febrium putridarum inter quas ſunt peſtilentes, maxima) vt febrire negari poſsint: tamen linguæ ſcabrities, delirium frequens, aliarum quoque actionum læſio, & ſæpè criſis per bubonem peſtilentem, aut exanthemata purpurea (purpuram ob id vocant Galli) febrim malignam indicat. Quomodo enim aqua curſu lento, ſemper habetur ob profunditatem ſuſpecta magis quàm celeris, & homines taci-

Ardẽtes

Gal. cõm. 1. in lib. 6. Epid.

Ardẽtes quare acuta dicantur.

Debiles.

turni actionibus cæteris tardi quàm loquaces quámque actionibus celeres, malorum authores esse magis consueuerunt: sic inter has febres lentas, pestilentes sunt cacoëthes, & malignæ. Quod autem mox additur in omnibus, & Græcis & Latinis exemplaribus, Et siccæ: & in multis citra coniunctionem, luxatum loco suo, malè huc transpositum videtur, quanquam debiles ac siccæ febres inueniri possint, vt lapis parum calfactus. At verò methodum hanc per contraria diuidendi, perfectius ab Hippocrate (à quo est perperam scriptum nihil, si Galeno credimus) seruatam ostendemus, si aliæ ad manum humidæ, aliæ siccæ legamus, aut saltē aliæ ad manum humidæ, aut siccæ vt ad humorum quatuor facultatem humectandi vel siccandi naturalem referantur, vt mox dicemus. Quanquam nec malè Caluus siccas à debilibus separauit, & illis mox copulauit humidas: sic, quædam tactu siccæ, quædam humidæ. Vtraque enim hæc qualitas, siccitas & humiditas, tactilis est, vt & caliditas & frigiditas: οἱ δ᾽ ἁλμυρώδεις, aliæ verò salsæ ab Hippocrate additur, à multis interpretibus hoc in loco omissa particula: quæ reuera si addenda est, anthithesin aliquam requirere videtur, à sapore contrario sumptam, vt, aliæ dulces. Vt à sapore etiam propinquissimo humoribus in quibus est febris accidente, etiam differentiæ sumuntur. Nam sanguis, & pituita naturalis est dulcis, & in parua putredine dulcedinis aliquid retinent. Adhæc pituita est acida, & humor melancholicus, & melancholia acida, quæ putrendo nōnihil dulcescere possunt. Salsæ verò à pituita salsa dici possunt: qualis est causus hybernus Hippocrati lib.3. rati. victus acutorum. Et quæ gustu laborantis salsæ iudicari possunt (quod improbat Galenus, quòd tactus notas non gustatus differentias percurrat) nisi malis salsas vocari, quòd salis ritu cutim ægri, aut manum medici pruritu intolerabili mordeant: id quod accidit, dum fuliginosa & multum vsta excrementa per corporis habitum & cutim feruntur: vt in pruritus causis scribit Galenus. Iam tertium genus differentiarum febris propriarum, & principalium aggreditur, quæ à materia in qua est febris sumuntur, hoc est, spiritibus, humoribus, solidis parti-

Siccæ.

Hippocrates per perā sc. ipsit nihil.

Salsæ.

Gal. cōment. in lib. 6. Epid.

bus: quæ tria, impetum facientia, contenta, continentia vocauit Hippocrates. His enim tribus ſubſtantiis conſtat vna quælibet noſtri corporis pars ſimilaris, & in harum trium ſubſtantiarum quantitate iuſta & qualitate proba, omnis vita conſiſtit Galeno lib.9. meth. Spiritibus igitur omnino vitalibus incenſis, & cum his naturali, ſi quis eſt, ac animali, febris fit diaria, quæ Hippocrati πεμφιγώδης, id eſt inflata, ſeu πνευματώδης, id eſt, ſpirituoſa dicitur: vt Galenus hunc Hippocratis aphoriſmum exponens, & libro de expoſitione vocum Hippocratis antiquarum oſtendit, quòd effluuium quoddam aëroſum, & vaporoſum febricitantibus per cutim ſæpius emergit: vel πεμφιγώδεις, quæ velut exilientium, & manui occurrentium ſcintillarum opinionem immittunt, vel pemphigodes ſunt peſtilentes, cum pemphige ſeu phlyctænis, id eſt puſtulis paruis & vlceribus eſfloreſcẽtes, vt Thucydides ſcripſit. Aliis hæ bullantes, phlegmatibus plenæ, affixæ, ſubularum modo tactum ferientes interpretantur, quòd πέμφιξ bullam, flatum, ſubulam ſignificat. Sed Galeni interpretationem omnino ſequendam iudicamus: vt diariæ intelligantur, quæ in ſpiritibus incẽſis, &, vt pòſt probabimus, interdum putrentibus conſiſtunt: quanquam & per πεμφιγώδη, id eſt inflatam poſſit intelligi συνοχὴς non putris, quam ob id inflatiuam vulgus practicorum vocat, quòd ſanguinis calore febrili feruentis copia venæ omnes plurimum ſint inflatæ, vt pleriſque etiam ſanis accidit: præſertim calfactis, quibus venæ flatu & bullante ſanguine plenæ, dum ſecantur, flatum pro ſanguine reddunt, aut vtrunque. Omnibus quoque præſertim æſtate calfactis vaſa etiam ſemiplena, ſic tamen bullante ſanguine tument, vt rumpi periclitentur. Quomodo ollæ aqua ſemiplenæ dum feruent, redundant, & ſuperfluitant. Species ſecunda febrium in materia calori ſubiecta accenſarum eſt aſpectu grauis, ac terribilis, qualis eſt hectica, quæ in ſolidis partibus accenſa carnoſum genus, vbi iam populata conſumpſit, & multò celeriùs ſpirituoſum, corpus ſtrigoſum, & laternæ punicæ modo pellucens, & vix oſſibus hærens, aſpectu terribile reddit: quòd præter cutim & oſſa nihil illis amplius ſuperſit, præſertim ſi eſt hectica maraſmodes.

Diaria.

Bullantes febres.

Hectica.

Visu terribiles hectici, vt hi qui pestilēti febre laborant.

Ob id homines ita emaciati vulgò mortes appellantur, & nos, dum occurrunt, mortis modo, seu hominis mortui, terrent: quod symptoma emaciationis summæ longis etiam morbis contingit, & causis cæteris atrophiæ scriptis in causis symptomatôn. Visu quoque terribiles sunt febres quædam pestilentes, & malignæ, alia tamen ratione, quòd scilicet his præsertim dum delirant, oculi sint cæsij, & minaces & toruè tuentes, & qui, si à nobis spectētur, nos terreant: quia intenti, fixi, & velut minarum pleni sunt. Pestilentes quoque cum phlyctænis sunt aspectu graues, ob id etiam περιφλυγώδεις δεινοὶ quidam scribunt, quòd de solis pestilentibus verum esse dicit Galenus, quales
" Thucydidi scribuntur his verbis: Externum quidem cor-
" pus tangenti neque valde calidum erat, neque pallidum:
" sed subrubrum, liuidum, phlyctænis paruis & vlceribus
" efflorenscens, interna verò ita vrebantur, vt neque vestes
" tenues, neque linteorum iniectiones, neque aliud quid-
" piam vel nudi tolerarent. Sed de hecticarum, & pestilentium signis & symptomatis posteà fusiùs. Visu etiam terribiles sunt biliosæ, in vigore particulari & vniuersali, præsertim ante crisin. A materia quoque in qua est calor præter naturam febres sunt humidæ, vt quæ in humoribus singulis sunt, synochus vterque in sanguine, & putris absoluta in bile, & in ea aliæ, vt in atra bile, & pituita aliæ, quæ omnes humidæ possunt appellari, quatenus in accensis sunt humoribus, distinctæ scilicet ab hecticis, quæ in partibus sunt solidis, & à diariis, quæ spiritus occupant. Differunt autem illæ ex putrium humorum varietate, & vario ab his effluuio, ab acribus scilicet, acri, à mitibus miti, vt docet Galenus lib. 2. feb. Quòd si cum Caluo humidas à siccis diuidimus, humidæ tantum sic fuerint, quæ in humoribus natura humectantibus, vt sanguine & pituita non salsa, vt siccæ quæ in humoribus vi siccante præditis, vt bile vtraque, & pituita salsa: quāquam reuera febris omnis vt calida est intemperies, sic etiam sicca. Qua propter Hippocrates victum febricitantibus idoneum vult humectantem esse, indicatione à sicco sumpta: refrigerationis, quæ calfactionem febrilem expugnet, interim nullam mentionem faciens: quanquam ea sit primaria

Visu terribiles biliosæ quādo.

Aph. 16 lib. 1.

febrium intemperies, ſiccitas fortè ſecunda, & à calore febrili excitata. Febris ſiccæ cum lingua principio aduſta, meminit Hippo.libr.3.epidemiôn de Hermocrate. Ne igitur Hippocrates optimus medicus, ergo & optimus diuiſor, differentiis eſſentialibus interponat accidentales, ſiccæ humidis ſunt poſtponendæ, & ſimiliter ſalſæ: & his addendæ, aliæ dulces, aut alio ſapore præditę. Hecticas autē mox ſubiecit diariis, quòd hæ inuicem maximè diſtent, vt flammea ſtuppa, & incenſum craſſum lignum: mediæ ambarum ſunt humorales, vt à practicis vocantur. Quæ poſtrema in Hippocratis lectione ſequitur febrium diuiſio, à propinquo diuiſæ rei ſeu potiùs febrium ſubiecti accidente, ſcilicet colore, ſumitur, à quo febres ſanguineę, vt ſynochi, ſunt multum rubicundæ, vt lib.9.& 11.methodi. Cadūt enim hæ in hominem tantum multi ſanguinis. Aliæ multùm pallidæ, à larga bile flaua, aliæ liuidæ, à caloris natiui extinctione, vel ſanguinis penuria, vel aduſtione, ob id ſemper malæ ſunt. Rubicundæ & pallidæ tantùm timendæ, cùm ambæ ſint magni & intenſi caloris. Liuidæ etiam ab humore melancholico eſſe poſſunt, vti & vrinæ, & alia huiuſmodi, hoc eſt, etiam candidæ à pituita, buxeę à pituita putri, nigricantes ab atra bile. Et quamuis à quouis ſapore humorum, & qualitate tactili, propinquis materię accidentibus, duci poſsint, tamen à calore ſtatim medico ſunt perſpicuę: qua ex cauſa, etiam ſigna lethalia ex facie prima docuit initio Prognoſticorum. Item, ab accidentibus febri ipſi propioribus, intermittens quotidiana, tertiana, quartana, vera, notha, ſimplex, ſeců vel cum aliis cōplexa. Ad hęc συνεχὴς .i. cōtinēs, & hæc multiplex. vt ſemitertiana cauſodes κρυμώδης, τυφώδης, λοιμώδης, ἠλιώδης, epialæ, ſynochus triplex: & à parte affecta hepatica, ſplenica, pleuritica, ſynāchica, icterica: & à ſymptomate, comatoſa, lethargica, cataphorica. Adhæc diuiſio multiplex morbis aliis cōmunis, febribus quoq; attribuitur: vnde febriū hæ acutę, alię longę: & itē, hæ benignæ, illæ malignę: & item, hæ ordinatæ, illæ inordinatæ: & item hæ periodicæ, aliæ erraticę. Ex quibus clarè apparet verba Hippocratis aphoriſtica, & Laconica breuitate ſcripta eſſe admodum fœcunda: quomodo multis in rebus: quædam mole exigua vires habent maximas.

Sanguineæ febres
Gal. com. 1. in lib. 5. Epid.
Rubicūdæ & pallidæ.
Liuidæ ab humore melancholico.
Buxeæ à pituita putri.
Nigricantes ab atra bile.
συνεχὴς multiplex
Hippocr. fœcunda breuitas.

Nec solùm breuitate illa mirus est Hippocrates, sed etiam dictorum ordine. Nam primas febrium differentias à febris essentia, seu calore magno, paruo sumptas declarauit, quæ reuerà maximè sunt propriæ: post has, etiam admodum proprias docuit, quæ à caloris motus modo sumuntur, duabus coniugationibus cõprehensas postremas, quæ à materia seu subiecto, in qua est febris, quæ reuera iam magis à febris essentia recesserũt, tamen essentiales quoque dicuntur, & solæ hæ Galeno his duobus libris, & ad Glauconem priore libro, & in Crisibus secundo, & Methodi 9.10.11. traduntur, cæteris minus anxiè percensitis: quòd hæ, vt dixi, in has tres sparguntur. Adhæc cum breuitas obscura esse soleat, & rarò breuis oratio, simul sit perspicua, tamen Hippocrates eam ipsam difficultatem vicit, fecitque vt oratio hæc breuis admodum sit & simul admodum dilucida. Quapropter rectè Galenus addit febriũ diuisionem in differentias essentiales, apertissimè ab illo hic factam fuisse, & ab ipsa seu cum ipsa διαγνώσει, hoc est dignotione, & signis cuiusque differentiæ. Non enim solùm apertam fecit diuisionem, sed nomina his differentiis imposuit: quæ simul signa aut tactui, aut visui, aut vtrique manifesta præ se ferunt. Mordaces enim & mites, tactum medici vel alterius, atque adeò ipsius ægri afficiunt, illæ valenter mordendo & pungendo halitu igneo, hæ occursu vaporis blando: deinde non mordaces, sed increscẽtes, & acutæ seu mordaces, sed ab ipsa manu victæ; & statim ardentes, semperque debiles, & humidæ manu, & siccæ tactu deprehensæ cuiuis etiam idiotæ omnino apparent. Hecticæ aspectu terribiles, visu à quouis facilè agnoscuntur. Inflatæ visu, & tactu, vti sæpe humidæ & siccæ: illæ cum sudore, aut madore, hæ sine vtroque, tactu quoque non solo visu manifestæ. Eadem cognoscendi facilitas est in aliis quoque differentiis accidentalibus scilicet: nam salsæ, & dulces, vel ægri sapore, vel tactu ægri aut medici prurientes salis modo, aut faciles & commoderatæ deprehenduntur, & si quæ aliæ à sapore differentiæ statuuntur. Nam quæ à colore rubicundæ, pallidæ, liuidæ, &c. visu solo dignosci queunt. Hæc est ratio differentiarum febris dignoscen-

Duplici nomine mirus Hippocrates.

Breuis & dilucidus Hippocr.

darum per signa hæc sensui manifesta, nominibus expressa apertissimis, quam scripsit Hippocrates: à cuius, ceu Dei cuiusdam voce hanc tractationem, vt alias non paucas, auspicari Galenus gloriosum existimauit. Aliter tertium genus, hoc est differentias febris à materia sumptas diuisit Galenus libro priore ad Glauconem, tantum, in diariam, putridam, & symptomaticam (quæ reuerà etiam putrida est) omissa interim hectica, quam hoc libro, & lib. 10. methodi connumerat. Aliter & initio octaui methodi febrim, scilicet cuius causa adhuc adest febre facta, vt putridam: vel iam desiit febre excitata, vt diariam & hecticam. Aliter quoque ibidem mox febrim aliam ἐν σχέσει, seu scheticam, quæ facilè soluitur, vt diariam, & putridas biliosas, & hecticam incipientem. Aliam, ἐν ἕξει, seu ἑκτικὴν, quæ solutu est contumax, vt putridam, pituitosam, & hac magis melancholicam, & omnium maximè hecticam iam absolutam, & marasmode: vt in hac diuisione hecticæ nomen latiùs pateat, quàm prius, dum diariæ & humorali seu putridæ febri opponebatur. A febris substantia, id est, calore intensiore & igneo magis febris mordax, ardens, magna dicitur: à remissiore & languidiore mitis, debilis, parua: in quo sermone quantitatis nomen magnum paruum, qualitati, id est, febri tribuitur abusiuè: vt in similibus, albedine, nigredine, virtute, vitio, scientia, ignorantia, morbo, sanitate, & aliis permultis fieri solet: dum horũ quodlibet magnum vel paruum dicimus, cùm propriè magnum paruum, quantitati continuæ tribuantur, vt multum paucum discretæ. Idem Galenus expressit lib. 3. componendorum ph. gen. scribẽs, noscendam medico affectuum „ non solùm qualitatem, sed etiam, vt ita dicam, quantita- „ tem. Nam quantitas de qualitate haud ita propriè dici- „ tur: quanquam dicitur tamen febris parua, magna: hæc ille. Febres autem, vt dicta alia, in qualitate habent essentiam, seu sunt in prædicamento qualitatis, prima scilicet specie, habitu & dispositione ex diuisione Galeni lib. 8. methodi: tertia specie, passione & passibili qualitate ex Hippocratis & aliis Galeni diuisionibus, variis scilicet respectibus. Cùm autem hecticam corpus cordis prehen-

dere,& putridam humores in cordis ventriculis conditos scribit Galenus,& diariam aërem seu spiritum vitalem in iisdem ventriculis prçcipuè sinistro conditum, occupare intelligit,idque primum febrium esse subiectum,non autem solum. Nam à corde per arteriarum corpus humores spiritum vitalem, in reliquarum partium solidarũ corpus carnosum genus ac etiam humores & spiritus facilè febris spargitur. Quam rem totam subobscuram exemplis duodus sensui manifestissimis explicat: in quorũ priore, Lebes partes solidas,quia crassus,& durus compactus est, repræsentat,aqua autem humores:& si addis vaporem ex aqua aut calefacta iam,aut calescente adhuc, hic spiritus reprçsentabit:vti & in posteriore,latera follis solidas partes,aqua folle conclusa, humores,aër attractus spiritum: vt solidç partes contineant,humores contineantur,aër & spiritus moueantur,impetúmque faciant, vt pòst dicetur. Lebes ergo calfactus immodicè,hecticam significat,à qua humores calefiunt & spiritus primùm: vt à lebete calido aqua frigida & aër incalescunt, & tandẽ, nisi occurratur, calfacta sunt. Aqua autem calfacta putridam significat,à qua partes solidç calefiũt, & si calidç siccæque sint, ob id habiles & citò calefieri, & calorem conceptum retinere, promptus erit transitus à putrida in hecticam, vt si in folle, abiegna aut pinea latera ab aqua feruente incendantur,aër autem calidus spiritum vitalem accensum, hoc est diariam designat:& vt aër aquam & latera follis,aut lebetem calefacit,sic diaria humores & partes solidas: quæ si calefecit,vtpote incendi habilia,humores quidem in putridas,partes verò solidas in hecticas transire & degenerare intelligitur.Foramina autem follis per quæ deductis lateribus aërem tracturus est fuga vacui applica igni, aut locis proximis,tractus enim per foramina ignis, aut aër ignitus,aquam follis(nisi glacialis sit, aut niuosa,aut aliter alteratu difficili,sed potiùs ob essentiæ tenuitatem facilis calefieri)promptè calefaciet,& ipsa latera, præsertim si rara sint & potestate calida,vt abiegna,pinea,& similiter resinosa vel odorata materia. Auincenas & Arnaldus balnei partes aquam, aërem, aut olam, aquam in ea, vaporem ab ea comparatione non minùs familiari & per

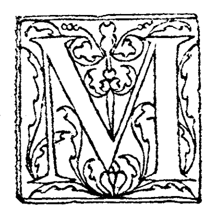
Primũ febrium subiectum.

Analogia.

ſpicua adſcripſerunt,idem quod Galenus conantes,& exemplis non abſurdis:ſed follis collatio aptior eſt.Nam is, vt cor,& arteriæ & thorax,& pulmo,dum dilatantur, materias ſequi paratiores,vt aërem fuga vacui trahunt,& ſua ſyſtole aërem, & ſæpe cum eo excrementa foras expellũt, quæ motionis geminæ ratio in nullo alio exemplo commemoratur.Sed vt his exemplis naturã repræſentare ſtudeamus,nunquam tamen aſſequimur.ars enim naturam imitatur,nunquam aſſequitur,multò minus vincit,vt lib.2. facul.nat.initio docuit Galenus, & mille exempla quotidie perſuadent:& præter hæc,quòd in folle aquam includere integro follis vſu nequeas,nec aërem aqua cõfuſum, cùm tamen in cordis cauitatibus ſanguis ſit,& cũ eo confuſa aërea ſpirituoſa.

Ariſt.li. 2 phyſ. Cap.2.

IN CAP. II.

Ateria in qua eſt febris triplex inuenitur,corpus ſolidum cordis, præcicipuè ſiniſtri, ſed & arteriarũ& aliorum corporis inſtrumentorum:humores quatuor ipſius ſanguinis maſſam conſtituentes, in ventriculis cordis, maximè ſiniſtro contenti, & arteriis & venis:ſpiritus omnis,naturalis,vitalis,animalis,ſed omnium maximè vitalis,& is præcipuè qui in ſiniſtro cordis ventriculo continetur & arteriis. In hanc materiam triplicem vt nullo diſcrimine agat calefaciendo, aut etiam putrefaciendo cauſa febris externa vel interna,tamen,quæ ex his eſt affici paratior magis & citius patitur,& alterata febrim ſuſtinet, quàm aliis quoque duobus,niſi natura,aut etiam medici opera ſoluatur, tandem impartitur, magna tamen differentia. Nam ſpiritus ob eſſentiæ tenuitatem (qua celerrimè quaquauerſum feruntur, in omniaque quantumuis craſſa & denſa repentè ſe inſinuant)facillimè omnium horum alterantur & calefiunt,& contrà, humores frigeſiunt, & putrent, quòd ad tenuitatem attinet: craſſa & ſolida corpora contra humores,vt mediam inter hæc conſiſtentiam habent,ſic & me-

Materia in qua eſt febris,triplex.

Spiritus tenues facile alterantur.

Crassa ægre alterantur.

diam sortiuntur naturam alterandi. Spiritus igitur à causis externis promptè incenduntur, & ob id frequentissimas febres ephemeras illæ excitant: cùm verò spiritus impensè calfacti, humores & solidas partes calefaciant, si quod horum erit multùm habile, vt calidum, siccum, tenue, ad concipiendum calorem illum, & diutiùs continendum, à diaria febri in putridam, aut hecticam fiet transitus.

Trãsitus febrium.

Sed nomen habet hæc febris ferè ab eo quod primùm est incensum: vt accensis primùm humoribus putrida fuerit, etiam si in eo spiritus omnino accensos esse sit necesse: & accensis primùm solidis partibus, hectica, etiam si in hac, etiam spiritus, & humores sint accensi.

Axioma.

Nam si id quod minùs videtur inesse, inest, & id quod magis: hoc est, si partes solidæ incensu difficillimæ sint incensę, & humores incendi paratiores, & multò magis spiritus incensos esse oportet. Tamen hectica vocatur, non etiam putrida vel diaria. Interdum tamen vbi transitus fit de miti in magnam, insignioris nomen alterius appellationem inducit: vt dum diaria transit in putridam, etiam si in hac spiritus maneant incensi, tamen solùm putrida nominatur. Etsi putrida transit in hecticam, solùm hectica vocatur, nisi etiam putredo adhuc perseueret. Tunc enim quia ambæ sunt insignes & periculosæ, vtriusque nomen retinetur. Ob id Galenus lib. methodi 10. se putridam cum hectica complicatam deprehendisse scribit. Est autem reliqua omnis hectica cum spiritibus qui sunt reliqui, & humoribus etiam reliquis incensis, idque magna ex parte citra putredinem: tamen interdum & spiritus, vt aërem ipsum putrere est necesse, vti humores sæpè, & fortasse nonnunquam corpus solidum: vt in elephante: sed id, quia diu & lentè fit, sensum latet, ob id intra febres putridas non censetur partium solidarum putredo.

Spiritus vt aer putrescere potest.

In vnoquoque igitur genere trium materiarum, constat incensionem fieri posse duplicem: vnam sine vlla putredine olida, alteram cum putredine: quæ quia humoribus ipsis creberrimè accidit, ob id in his etiam solis febrium putridarum genus Galenus, & plerique alij collocant. In spiritibus etiam practici, vt alibi docemus, & in solidarum partium pu-

tredine olida, (nam & elephantici halitu & transpiratione omnium fœdissimè olent) cur febrem non collocarint diximus. Humores verò etiam sine putredine incendi posse ostendit synochus ex sanguine tantùm immoderatiùs calfacto, non putris, ad quatuor, quinque, & plures sæpè dies perseuerans, vt libr. Meth. 9. & 11. docet Galenus. Ostendunt & hecticæ omnes cum putridis non complicatæ, quæ maxima turba est, cùm raræ sint cum putridis coniunctæ: ob id à Galeno, vt res rara & cognitu difficilis lib. 10. methodi recensetur. In illis enim hecticis humores quatuor esse calefactos, non amplius calescere vel ex dictis est manifestum. Quam autem harum trium materiarum appellationem fecit Hippocrates ne tibi vulgaris esse videatur, sed potiùs magnarum virium, & quæ à summo omnium artifice imposita sit, paucis interpretanda est. Continentia imprimis vocat corpus solidum cordis, arteriarum, & aliarum partium similiter cauarum, & aliquid suo in sinu concludentium: quomodo & Galenus lebetem & follem, quibus corpora hæc solida innuebat, continentia appellare potuit: vti aquam contenta, & aërem impetum facientia. Sed hac ratione appellatio Hippocratis par uarum fuerit virium. Ob alium igitur finem, acerrimo vir ingenio Hippocrates, solidas partes ipsas continentia vocauit: quòd hæ sint totius naturæ & reliquarum duarum materiarum bases, radices, fundamenta. Nam in ipsis singulis substantia inest triplex, verè solida, & ipsam ambiens, muniens, fouens, carnosa, & per vtranque sparsa spirituosa: in quarum trium substantiarum, & maximè in solida quantitate idonea, & iusta qualitate seu temperamento, vitæ primum robur & firmitas residet. Hæc ob id corporis solidi substantia omnium maximè continet, ac regit reliquas duas, & huius præcipuè beneficio corpora solida dicũtur Hippocrati cõtinẽtia. Porrò substantia hæc triplex in benè carnosis partib⁹ solidis est plurima, quarũ spirituosa in morte dissoluitur, & in aërẽ vanescit: aut si intus manet, extincta & calore ac motu genuino destituta sensum latet, nisi quòd animalis in aquã & sæpè vitalis desescere videtur mortuis: reliquæ duæ adhuc integris ꝓximæ ma-

Humores etiam sine putredine incenduntur.

Continentia. ἴσχοντα.

Substãtia triplex in singulis tribus corporibus.

Bene carnosi.

In morte spiritus vanescit in auras.

nent,quod ad molem attinet.Nam calor viuificus & temperies pereunt,ſicque earum qualitas mutatur, quantitas autem integra manet,ſi exceperis quantum calor & ſpiritus abiens vtriuſque ſubſtantiæ ſecum rapuerunt. Adde quòd videntur etiam minui quando à ſpiritu amplius diſtendi non videntur: quod in corporibus & oculis ſenum & moribundorum maximè apparet: cùm adoleſcentum & virorum benè habitorum,paſtorum,calefactorum, corpora ſpiritu non diſtenta ſolùm,ſed etiam lucida ſint.Hac igitur ratione Hippocrati corpora ſolida, ſunt rectiſsimè vocata continentia, non ſola continentium reliquas analogia. Sic tamen quodammodo & humores continentia vocari poſſunt.Nam &his ſua triplex ſubſtantia,præſertim ſanguini toti,in quo fibræ,quarum occaſione concreſcit refrigeratus: & humida portio ac fluxilis, prætereà ſparſus per vtranque ſpiritus. Sed hanc vim à ſolidis corporibus acceperũt.Nam ventriculi ſolidum corpus trahit, retinet, coquit,expellit,carnoſa ſubſtantia ſua,& ſpiritu calido adiutus.Eadem hepatis ſolidum corpus præſtat, ſuis duabus aliis ſubſtantiis adiutum. Sic & cordis ſolidum corpus dilatatum facultate pulſifica ipſi ſolido corpori à natura inſita,trahit,retinet,coquit ſanguinem, expellit excrementa, vt ſolidam ſubſtantiam duabus aliis adiutam ſimiliter intelligas. Nam internum cordis corpus ſanguinem ſpirituoſum ex dextro ventriculo in ſiniſtrum trahit: externũ verò, quod eſt interni veluti operculum & munimentum, ex vena coronaria tractum ſanguinem corpus internum ventriculi alterat,& coquit non ſibi ſoli,ſed & toti corpori,vt ſit in id ſpiritus & caloris ceu vehiculum. Eadem ratione in cæteris partibus organicis. Meritiſsimo igitur iure corpus ſolidum continens vocauit Hippocrates, vt fæcem vini vinoſam & ſpirituoſam eius ſubſtantiam fouere videmus.Sanguinem autem humores reliquos complexum contentum,quamuis,vt dixi,& contineat, & regat ſpiritum: ſed tam imbecilliter vt verè nihil regere videatur, ſi ad ſolidorum in id regimen firmitatem ſummam ſpectes.Quid,quod & ſanguis ſpiritus regendi, & in vita continendi facultatem ab ipſo corpore ſolido accepit?

Humores etiam continentia vocari poſſunt.

Aph. 7. li. 2. Gal.

Ventriculus quid præſtet.

Hepar.

Cor.

Contẽta. ἰσχόμενα.

Hac ergo continendi significatione non solum contineri dicenda, quæ sinu aliquo, & cauitate clauduntur, sed quæ ab aliis gubernantur in officio continentur, in vita perseuerant. Quo significatu, & præceptor discipulos, & imperator milites continere sæpè à doctis dicitur. Superest de impetum facientibus dicere, cur ita appellatione aptissima & rei naturam omnino exprimente, appellauerit Hippocrates. Impetum faciunt seu motus excitant spiritus in nobis singuli: nam attractionem, retentionem, coctionem, nutritionem, expulsionem naturales: pulsationem, vitales: sensionem, motionem, & actiones principes, ipsi animales spiritus efficiunt: & quò singuli spiritus sunt firmiores, & (vt ita dicam) habitiores, largiores, tenuiores, calidiores, eò plures & vehementiores, & celeriores, & crebriores impetus edunt. Ob id fœtus mas, priùs quàm fœmina, in vtero mouetur, & frequentiùs, & velociùs, & valentiùs vt mulieres, etiam à fœtu mutatæ, quotidiè testantur, & nati similiter. Quanquam in maribus & fœminis minus & magis latè patent: sunt enim fœminę quædam, quibusdam maribus mobiles magis. Adhæc per ætates, per anni partes, per alimentorum & medicamentorum qualitatem, quantitatem, tempus, hi mouentur magis, illi minùs: vt pòst latiùs interpretabor, cùm spiritus naturalis & vitalis impetus absoluero: vt interim tamen cum spiritus dico, hos vel illos impetus naturales. vitales, animales facere, intelligas instrumenta esse cum suo calore præcipua, suam tamen illam vim aliundè mutuari, à corpore scilicet solido hepatis, cordis, cerebri. Naturalis itaque spiritus cum calore iunctus, instrumentum est, cuius beneficio vis ventriculi, hepatis, partium cæterarum, familiare attrahit alimentum, retinet, & totum promptè permeando percoquit. Eiusdem spiritus impetum, cerebrum, cor, ventriculus, partes cæteræ excrementis se purgant ac exonerant: vt liceat interdum videre ac audire maximum ventriculi non mugitum modò, sed etiam impetum, quando nausea, singultu, ructu, vomitu molesta per os vacuat: & intestinorum quoque vis eadem apparet cùm plerique expellendi stercoris vehementia, etiam

Impetum facientia ἐνορμοῦντα.

Fœtus mas quare priùs quam fœmina in vtero moueatur.

Spiritus naturalis munus.

longulè dissitos parietes concacent. In vtero etiam non est obscura in multis partibus, manifestior in vesica, quæ etiam lotium per se longissimè sæpè iaculatur, vt altos parietes transuolet, etiam sine vllo musculorum octo epigastrij & thoracicorum auxilio: fibris tamen suis multùm iuuantur, quibus fibræ insunt. Eadem apparet manifestè in morborum ex fluxione, generatione, in crisibus quoque, & aliis quamplurimis. Hinc qui crescunt, quia plurimum habent calidi innati, plus alimenti requirunt. Nam adolescentes, & qui crescunt reliqui, ferre ieiunium nequeunt, & minùs inter hos pueri, præsertim qui inter ipsos sunt viuidiores. Horum præterea spirituum robur, in proba nutritione actionum naturalium fine quodam apparet, dum corpus bene habitum, coloratum, vegetum, floridum, roseum existit. Vis eorundem spirituum in venereorum, cibi & potus cupiditate, & venere obeunda cernitur: ad quam & vitales & animales quoque sunt necessarij. Impetum spirituum vitalium, præter gloriæ, honorum, vindictæ, & aliorum huiusmodi magnam cupiditatem, ostendunt cordis & arteriarum pulsus, id est, diastolæ seu dilatationes, & systole seu cõtractiones, ab ipso quidẽ corpore cordis, seu facultate ipsi insita profecti, sed spirituũ ministerio absoluti, & cõtinuati. Hinc pulsus vehementes, magni, celeres, crebri, magnos impetus declarant, paruos contrarij: & illi calorem multum ac pulsificę facultatis robur, organiq; obedientiam declarãt: hi contraria, vt abundè in libris pulsuum docuit Galenus. Cerebrum denique per spiritus animales impetus edit omnium vehementissimos, nobis videntibus, audientibus, olfacientibus, gustantibus, tangentibus: magis tamen aliquam partem pro voluntate mouentibus: vt huic tantùm animal quoduis sentire saltem tactu, & per se moueri dicatur. Impetus verò sui celeritatem indicat is spiritus, dum tam repentè dormientibus, timentibusque in cerebrum recipitur, & per lipothymias: aut à cerebro in membra omnia velut euolat expergefactus, metu solutus, reuocatus, cùm per neruorum spiracula sensum fugientia penetrat, & permeat, vti & ad cor per arte-

Aph. 14 lib. 1.

Spirituũ naturalium robur vnde colligatur.

Spiritus vitalis.

Diastolæ systolæ.

Spiritus animalis.

rias reuolare interdum vitalis ſentitur in carpis, appeten te ſuffocationis periculo ex mica panis, vel ſimili in aſperam arteriam delapſu. Porrò eius ſpiritus impetuum mutationes quotidie maiores fiunt quàm aliorum, vti & ętatibus, & aliis ſingulis corpora noſtra alterantibus aut vacuantibus. Quia hic ſpiritus animalis impetibus ſuis, & multis, & magnis cõtinenter diſsipatur, apprehendendo, ratiocinando, recordando, ſentiendo, mouendo: vbi verò diſsipatus elanguit, vires quoque ipſius ac impetus languent: vt famelicis, vel aliter quouis modo vacuatis, & nõ repletis in horas accidit: quibus dum ſpiritus cibi & potus vapore, vel etiã odore ſunt inſtaurati, mirabiles impetus edunt, & dum illa ſpiritus largiores vapore multo, & tenuiores, & calidiores inſtaurant. Hinc vehementia quoq; ſpirituum creſcit. Nõne vides ieiunos ad actiones omnes tardos? vbi verò cibo & potu vaporoſo, calidóq; ſe impleuere, nulla mora ſpirituum impetus exurgunt & emicant. Quô fit, vt qui vino ſe generoſo & vaporoſo calidoq; impleuerit, lingua, oculis, manibus, pedibus, reliquis partibus motus edat non expectatos, nec ſolùm facultatis animalis, ſed vitalis quoq;, & naturalis. Hinc pulſus mutãtur ab alimento, & appetentia creſcit edentibus. Sed horum ſpirituum impetus, non à copia tantùm, ſed calore, tenuitate, ſubiecti ipſius corporis raritate plurimùm iuuantur: vt pueris adoleſcentibus, & ętate florẽtibus ſunt plurimi, declinantibus pauciores, ſenibus paucisſimi, pręcipuè decrepitis: quòd is ſpiritus ex cibo cocto prodeat, pręſertim ſpirituoſo. Adhæc æſtate quia fuſi magis, & tenuati, corpúſque rarius, ſępè tãto impetu foras mouentur: vti & per gaudium, vt in aërem ambientem effuſi, corpus exanime relinquant, aut ſaltem ſemianime: hyeme velut cõcreti, ac frigore coacti, ad motus ſunt inepti: id quod omnes quotidiè experiuntur, vt animalium hyeme in terrę latebris ſemimortuorum exemplo nihil ſit opus. Ex horum ſpirituum impetu maximo, Ebrietas ſpes iubet eſſe ratas, ad pręlia trudit inermem. Hinc, Vẽter plenus eſt leuior, grauis idem vbi pendet inanis, vt dicebat Heſiodus. Hinc, Nulla placere diu, nec viuere carmina poſſunt, quę ſcri-

Ieiuni tardi ad actiones.

Vnde iuuetur ſpirituũ impetus.

buntur aquę potoribus. Hinc, homines cibo, potuque pleni, varios miscent sermones, antè omnino tacentes: exemplo ventriculi, qui pressus non sonat, nisi flatu antè sit distentus. Latissime ergo patêre impetũ facientia hinc colligas licet, & quòd hi etiam contentorum nomine venire possunt, quia, vti humores, sic & ipsi à corporibus solidis continentur, & gubernantur, & conseruantur. Sed tamen aliud nomen meriti sunt, non modò quia non semper cõtinentur, vt qui sępè foras euagati, aut tardiùs, aut etiam nunquam reuolant, accipitrum quorundam malè doctorum aut iratorum modo: verumetiam quia impetum facere multò est dignius, & animalis essentię conatũ, quàm contineri. Spirituum enim motum in sensoria, & neruos, musculos, tendones, sequuntur sensus & voluntarius motus: ambo aut ex animalis essentia, aut essentię proxima. Nec solùm partes solidę continent, sed etiam continentur, & reguntur, & conseruantur ab humoribus & spiritibus ἀντιπελαργεῖν, & retaliare velut affectantibus. Nam humores partem solidam nutriunt, adiuuantibus in id multum spiritibus, qui per humores, & solidas partes perfusi, humoribus ipsis in corpus solidum penetrandi aditũ præstant. Sunt & pręter spiritus, ψευδοπνεύματα, flatus à calore imbecillo & humore crasso, crudo, producti, spiritus propter cognatam ipsis naturam (ambo enim vaporosa substantia constant) mentientes: sed flatus motu errabũdo, & incerto, non citra molestiam huc illuc feruntur: nunc in ventriculum & intestina, vbi colici & cœliaci dolores: nunc in vesicam & vterum, vnde, magna illarum partium extensione, tormina: nunc in venas & arterias, vnde obstructiones hepatis, lienis, renum, sæpè prodeũt: nunc etiam in cor, vnde syncopæ multis accidunt: nunc in cerebrum, vnde scomata, vertigines, tinnitus, & alia permulta Hippocrati scripta libro de flatibus: cùm spiritus ipsi vix vnquam sint molesti, nisi si aucti, aut minuti, aut siccati, coacti, & velut congelati non satis suo officio perfungantur: vt sint flatus tanquam maligni quidam & noxij spiritus, nõ vt spiritus absolutè dicti semper ex sua natura benigni ac benefici.

Sensus & motus voluntarius vnde.

Flatus.

Colicus & cœliacus dolor vnde.
Tormina
Obstructiones.
Syncopæ.
Scotomæ.

IN CAP. III.

AVSAS aliquot procatarcticas, id est, (vt sic dicam) præincipientes, primitiuas, & easdem externas recenset, quæ internas mouent & alterant, ad febriũ diariarum primã generationem: quas omnes reducere oportet ad aliquã ex causis quinque morborum calidorum, motum corporis aut animi immodicum, suppressionem calidi effluuii, putredinem, (quæ etiam in diariis ex bubone locum habet) contactum calidę substantiæ, permistionem, vt posteà clarius fiet. Ad lassitudinem verò motoriam reducere potes oppositam quietem, seu consuetudinem exercitationis omissam: nã in omni corporis motu, vbi laborare cœperit, quies: ad insomnium, quę est dormiendi impotentia, vigiliam spontaneam: ad temulentiam sitis, ad sacietatem fames priuatiuè opposita (quæ duo causis diariæ externis accenset Auicennas) etiam reducenda, quòd corpus per has causas non nutritum, nec instauratum, nec humectatum, calorem quendam squalidum concipit, & deinde febrilem, in his qui inediam ferre diutiùs nequeunt. Qua etiã ex causa picrocholi ex inedia in diarias incidunt, & ex his in hecticas, vt lib. meth. 8. & 9. docet Galenus. Aër præterea calidior siccior, qualis per κυνοκαύματα & dies caniculares, tum inspiratus, tum cutim contingens, & per eius poros ab arteriis dilatatos tractus, corpora quoque nostra reddit calidiora & sicciora, & od id febribus opportuniora: præsertim quæ antè iam naturâ erant calida sicca, vt canum, presertim nigrorum, corpora: ob id per illos æstus syrios, & caninos, in febrim ardentissimam, quam rabiem vocamus, promptè incidunt, suáque spuma similem homini, prę́sertim calido sicco, & aliis animalibus, febrim tandem accersunt, & impertiũtur. Quomodo & hominis biliosi, & ieiuni saliuam alteri esse venenosam docet Galenus, lib. de tumoribus preter naturam: multò magis si is febre ardente vratur, per quam si eò incendij procedere posset quò canes, & canũ rabidorum modo fureret, & alios dentibus, calcibus, im-

Causæ procatarctica quæ

Cõtactus corporum calidorũ.

Motus corporis & animi immodicus.

Putredo.

Laßitudo.

Quies.

Insomniũ vigilia.

Temulentia.

Sitis.

Satietas, fames.

Aer calidior.

Canes in rabiẽ quãdo incidũt

Hominis biliosi & ieiuni saliua venenosa.

peteret:& mirum ni morsus eorum in aliis febres excitaret: vt saliua febricitantium calici ex quo bibunt affixa, contactáque, alios febrire paratos febri afficit, & expiratio, & cum his decubitus. Tota etiã substantia sua aër corruptus, putris, qualitatem quandam venenosam pestilentem, & corruptricem acquirit: qua corpus nostrum, vt deleteria, & venena plurima immutat, dum in corpus trahitur, inspiratu præsertim, sed etiam transpiratu arteriarum per poros cutis. Qua de causa, & eo casu, ignibus odoratis, aëris putredinem cõsumi & corrigi docuit Hippocrates, & quibus in aëre pestilenti versandum est ore, caryophyllum, acetum, fœniculũ viride, & eius generis alia gerunt, vel identidem odorant, vt aëris putredinem odoro vapore corrigant, & partes principes eodem vapore roborent, & astringendo viarum amplitudinem aëri noxio prohibeant. Hac etiam fine vestes benè odoratas gerunt, & frequenter mutant, ne vapor putris in his conceptus & conclusus, ab arteriis per cutim intro trahatur. Quò fit etiã vt mulieres & senes, & qui cute & habitu toto sunt densiore, minùs in aëre pestilente periclitentur, iuxta Hippocratis sententiam, affirmãtis densa corpora internis morborum causis patêre magis, externis minùs: rara, contrà.

Aer corruptus.

Contagionem quæ nobis ex aëris pestilẽtis vsu communi contingit, explicat exemplis quatuor affectuum etiã contagione in alios affici paratiores serpentium. Nã sunt naturæ quędam, vt à pestilentia, sic ab his affectibus tutę magis: vt qui cute sunt densa & dura, ægrè & vix diu ex decubitu cum psωrico psωram contrahent, nisi ea, admodũ maligna sit, aut etiam scabies Neapolitana hodie vulgaris. Per psωram omnes pruriginosos affectus, achoras malignos, scabiem Neapolitanam intellige. Hi enim omnes etiam sunt contagiosi, intellige & lepram tum Grecorum tum Arabum vulgarem. Itẽ ophthalmia tonsores, & malo curando assuetos & obduratos non lædit aspectu. Sic nec tabidi omnes secum versantes tabe afficiunt, sed eos tantum, quibus sunt pulmones ad erodẽdum aptissimi. Nec halitus teter cubiculi in quo elephantici viuũt, rusticos duros, excrementis vacuos tam promptè mutat, & in elephantiam præcipitat, quàm molles, delicatos, multi sanguinis,

Contagio ex aeris pestilẽtis vsu.

Psωra.

Scabies Neapolitana.

Lepra.

Tabidi quos lædunt.

& putredinosos & excremẽtosos. Ophthalmia contagiosa propter spiritũ visoriũ foras emissum: vt ostendunt menstruatæ mulieres specula inficientes, & corruptũ à spiritu ophthalmico, ob id eminus, & parũ diu, & per conspicilia & oculis aqua frigida lotis aspiciunt. Sunt porrò affectus hi quatuor ψώρα, ὀφθαλμία, φθόη seu φθίσις & putredinosus, aut iam putris corporis habitus, qui contagione corpora alia: sed (vt dixi) affici paratiora similiter afficiunt: nec hi soli, sed etiã febres magna ex parte pueris in eo aëre versantib⁹ sunt cõtagiosæ: rarò grãdioribus, nisi ex decubitu, aut etiã colloquio multùm propinquo, vt transpiratu aut inspiratu effluuiũ febrilis corporis putre & mordax hauriant. Cùm autẽ affectus hi cõtagione serpant in affici paratos, nõ in omnes, vt dixi, causam affert Aristoteles problemate 4. sectionis septimæ. Quòd oculi multùm mobiles & mutari faciles, ob id dum perturbatũ respicit oculũ oculus, prõptè & ipse offenditur: Vel, quoniã oculi sani affectus tẽperies est, inflãmati intẽperies: hæc autẽ cùm immoderatio sit quædã, vt intẽperies mediocritas, facilè tẽperiem cõmutat, nõ cõtrà: ob id sanus oculus lippientem visu nõ sanat, hæc ille. Sed quid? si multò maior sit phlegmone in alia aliqua corporis parte, oculum spectata non inflammat: ergo tacitus quidam, vt totarum naturarum sit partium inter se consensus est, vel toti ipsarum substantiæ acceptus referendus, vel causæ incognitæ: de qua & Aphrod. initio Probl. Qui verò phthisi, hoc est, vlcere pulmonum laborant, propter vlceris & pulmonum putredinem, quod expirant non modò grauiter olet ob putredinem, sed ex eadem acrimoniam quoque retinet, quæ pulmones à catharris acribus, & causis aliis similibus erodi promptos, ob naturalem suam teneritudinem ac mollitiem, erodit, & phthisin quoque excitat, præsertim quibus collum longum, humeri, & thorax reliquus est angustior. Talis enim natura & corporis forma Hippocrati est ad phthisin opportunior. Expiratio igitur phthisici pulmones aliorũ afficiet paratos affici, non cerebrũ, in quod expirationis portio minor effertur. ψώραν, prurientẽ cutis affectũ cũ humore glutinoso, quàm lepram, quòd hæc sicca sit, & similia cutis vitia cõtagiosa, magis scribit Aristoteles pro-

Ophthalmia quare contagiosa.

Febres pueris contagiosæ.

Alexã. Aph. li. 1. probl. 36.

Phthisici

ψώρα

Consueta exercitatio omissa febres parit.

blemate prædicto. Consuetudo exercitationis omissa febres non diarias solùm, sed sæpe putridas excitat, quòd tunc nec partes solidæ roborãtur, nec excrementa vacuãtur: & calor natiuus non inauctus torpescat: quæ alia proferat incommoda posteriùs audies. Quænam dispositio sit, ex qua febricitamus, capite sequente fusiùs inquirit: ignota autem fuit hæc Empiricis medicis, morborum naturam omnino negligentibus, contentis autem ad morborum cognitionem syndrome & congerie symptomatum: ad curationem verò remediis longo vsu, tum à præceptore, tum à se probatis, efficacibus in hoc affectu, vel simili. Alij autem opinione tantùm & existimatione ducti dispositionem hanc ignorant, quia ratione illam inuenire nequeunt per sumptiones & propositiones demonstratiuas, hoc est, veras omnino ac necessarias: quibus solis res inueniri rectè possunt, & an veræ sint explicari: non autẽ per propositiones tantùm dialecticas & verisimiles, quæ nihil veri, aut inuenire, aut demonstrare possunt. His autẽ quid facias, præsertim si præter inscientiam illis adiuncta sit insolentia: cùm indelebile sit vitium ignorantia, præsertim si cum superbia coniuncta sit. Supponimus cum Hippocrate, & ipsius sectatoribus tum Philosophis, Platone, Aristotele, tum medicis Galeno, &c. calidum, frigidum, humidum, siccum, esse rerum omnium mundi huius inferioris elemẽta, & ex horum quatuor proba & cuiusque actioni aut vsui iusta mistione, partium similarium sanitatem, iniusta autem morbum earum proprium. Ergo febris intemperies calida per se, & sicca potestate, partium similarium morbus est proprius: spirituum scilicet diaria, humorum putrida, solidarum partium hectica. Ergo spiritus & humores sunt partes similares, vt etiam Aristoteles docet lib. hist. anim. Cordis autem partes, prima sunt febris subiecta vndè in corpus reliquum promptè distribuitur, nisi impediatur: vt frigore per initia accessionem partes extremas occupante, & nimis densante. Ob id rectè hoc loco addit Galenus, febrim esse intemperiem calidã, seu calorem quendam præter naturam in corde existentem, non solo quidem, sed maximè, ac insigniter, & primo: cũ scilicet ipsius cordis vel corpus, vel sanguis, vel spiritus

Empirici.

De his Aristo. lib. posteriorum et Topicorũ. Libr. meth. 13.

Libr. 1. aph.

igneam caliditatem suscipit. Quo loco Gale. cõprobat febris aliam definitionem suam: quòd scilicet febris calor sit natiuus versus in igneũ. Manifestè enim locus hic significat in omni febre diaria, putrida, hectica, natiuum calorem spirituum, humorum, partium solidarum igneam caliditatem sustinere: seu ignitam magis & ardentiorẽ euasisse. Id quod in diariis & hecticis facilè quis fortasse admittet: in putridis autem, nouum quendam ex putrente materia calorem natiuo aduenire, illi iungi, & dominari sæpè: vt iam pro caloris natiui imperio aut dominio nihil coquatur, sed omnia corrumpantur, à vicente, & veluti tyranno calore hoc putredinis externo. Sed tamen vt calorem alium foris natiuo accedere recipiamus, tamen sic nõ fiet, quo minus & calor natiuus externi contactu aut mistione igneus & acer euadat. Nec tu putes cum Marsilio de sancta Sophia, & Gentile Fulgineo, & aliis quibusdam Arabicæ scholæ proceribus, febrim calorem tantùm esse naturali prius nos regenti superadditum. Nam in omni febre calorem natiuum esse versum in igneum, seu quandam caliditatem igneam adeptum certum est: id quod, & in diariis apparet ab æstu, & lassitudine, & aliis causis externis. Nam solis æstus caput calefacit, id collum, id thoracem, & cor: sic labor articulos, hi ligamenta, hæc tendones, hi musculos venásque in ipsis & arterias, hæ cor, & id mox totum corpus. Is autem calor, tum solis, tum laboris quàm sit nostro similis, & familiaris ostendit nostri caloris quotidianum & propè perpetuum ex vtroque illo incrementum. Dum autem vterque est immoderatior, & nostrum quoque contactu, ac mistione immoderatiorem ac planè febrilem reddit. Est igitur febris omnis calor natiuus in igneum versus, etiamsi calor alius, in putridis præsertim illi accedat: vt in æstu, & labore, calor dictis partibus impressus, vehementior, irrigatione ex oleo rosaceo, & similibus est extinguendus, ne febrem foueat, hoc est, natiuum incendere, & ignitum reddere perseueret. Qua ex causa, etiam in putridis febribus plurimum per cutim caloris putris cum vapore, & reliquo putrentis materiæ effluuio, excerni optatissimum est: cum pro huius vacuationis copia febris minuat, quia neque talis, neque tantus

Lib. rati. vict. acut.

Arabũ de calore febrilis opinio improbata.

calor putredinosus natiuum accendit. Omnium tamen febrium generationem, siue in corpore cordis, siue in humoribus, siue in spiritibus, calor igneus est primus accensus, hoc est, siue febris sit hectica, siue putrida, siue diaria, præcedũt causæ aliquæ omnibus manifestæ: lassitudo, ira, mœror, &c. quarum obseruatio cum symptomatum congerie Empiricis febrium cognitionem parit, & curationem nõ-nihil adiuuat. Dum enim scit Empiricus ex caussarum externarum, & symptomatum obseruatione talem esse febrem, tali autem febri talia habet vsu multo probata salubriter remedia, quæ illi quoque adhibet fœliciter sæpè, sæpius successu nullo. Empiricis non minus ignorant Thessalij amethodi, qui se Methodicos appellarunt, in quos Galenus in methodo passim debacchatur. Methodicus autem seu dogmaticus, & rationalis medicus ipsas quidem causas externas inquirit, non quòd ab his ad curationem iuuetur, aliquámve sumat indicationem (cum hæ iam desierint, ab eo autem quod amplius non est, nulla sumitur curandi indicatio) sed quòd ex harum causarum externarum obseruatione, intelligat quænám ab harum singulis dispositio in corpore est relicta, quæ febrim genuit, ac fouet, quam dispositionem (vt quæ causæ morbum gignentis, vel fouentis, vel augentis rationem obtineat) tollere oportet, cùm nullus affectus curari possit manente in corpore causa quæ ipsum excitauit, adhucque excitat. Ergo hanc dispositionem abigit rationalis medicus: vt si diaria est ab æstu, caput rasum rosaceo fouet frigido, vt capitis ab insolatu calorem relictum extinguat: si à cutis constipatione, balneo vtitur aquæ dulcis quod cutim laxet: si à lassitudine motoria, quæ hanc mitigent articulis præcipuè admouet: quorum nihil Empiricus inquirit, aut curat, contentus remedium sæpè probatum adhibere, cuius tamen vires omnino nesciat, vt ignorat quoque morbi cui adhibet essentiam. Quofit, vt si quando prosit tale remedium, fortunæ, non arti sit adscribendum. Rationalis autem artifex diligenter primùm inquirit, quæ cuiusque morbi sit essentia, & ad hanc omnino cognitam, omnium remediorum inuentionem dirigit: vt quòd febris diariæ essentia est in sola spirituum

Empirici

Thessalij amethodi.

Rationalis medic⁹.

intemperie calida, & per accidens ficca, omnium remediorum, quæ fumenda, admouenda, educenda, facienda erunt, vim ad refrigerandum & humectandum comparabit: quanto fcilicet receffu ad caliditatem, ficcitatem, fpiritus per febrem illam abierint. Cuius febris fi caufa adhuc præfens eft, eam abigit priorem, nifi morbi vehementia: etiam tum fui rationem haberi cogat, vt in cæteris affectibus complicatis. Ex ipfa verò morbi natura, & effentia iam cognita nō folùm curationis rationem inueniet &idonea remedia medicus rationalis, fed etiam quod effectum erit omnium remediorum, feu quid caufa morbi, & morbus à fingulis fuis remediis patietur, præfentiet, ac fi volet, prædicet. Prognoftica à prorrheticis differunt Hippocrati, & Galen. in Prorrheticis. Præterea fi quæ fymptomata huius, vel illius remedij vfum fequentur, præuidebit, ac in tempore profpiciet. Vt quod huic medicamento purganti comes aderit naufea, vt agarico: aut flatus, vt cafsiæ: aut rofio, vt fcammonio: aut tormina, vt fennæ: quòd hanc vacuationem vt largam purgationem, aut fanguinis mifsionem, virium imbecillitas, & fortè lipothymia fequetur. Quibus omnibus occurrit, dum agarico zingiber, cafsiæ anifum, fcammonio pruna, rofas, dactylos, cydonium, & fimiliter frigida, aftringentia, craffa: fennæ, vuas paffas, mannam: & contra immodicam purgationem, corpus munit lubricantibus, aftringentibus: contra lipothymiam, his quæ vires labi non permittunt, aut labi cœptas mox releuant, odoramentis, vino, & id genus aliis: quo modo ad vfum ellebori corpus quiete & cibo humectatum præparat Hippocrates, præfentiens ex molefta eius vacuatione & multa, vitæ periculum.

Lipothymia.

IN CAP. IIII.

QVOD lib. de caufis morborum calidorum vniuerfim pronūciauit, hoc loco fpeciatim ad febres, morborum calidorum vnā differentiā transfert: quòd fcilicet calidi morbi, vt ignis gignendi, & augendi caufæ primæ funt quinque, in quas particulares aliæ reducuntur. Motus immoderatior corporis, vt in labore

Morbi calidi caufæ quinque. 1.

& lassitudine: aut animi, vt in ira, mœrore, cura, vigilia.
2 Putredo humorũ, vt in febribus putridis, siue hi in vasis, siue extra vasa, siue in viscere, vel alia parte putrescant. Sup-
3 pressio calidi effluuij, cum scilicet quod ex corpore toto, ex arteriis fumidum, fulginosum, acre, mordax, vstum, aut semiustum excrementum, & perpetuus substantiæ triplicis fluor mordax retinetur, poris cutis sæpè, vel obstructis vel frigore abstringenti, vel balneo, aut illitu densatis & cõtractis: id enim calidum & mordax dum est, vt in biliosis, melancholicis, vstione pituita salsa plenis, contractu suo vicinas sibi partes immodicè calefacit, illæ alias, donec acer & mordax ille calor spiritus vitalis calorem natiuum, aut humorum cordis, aut corporis cordis alterando, acriorem & igneum fecerit, qua etiam ratione quæ in accessionibus relinquuntur, anticipationes, quæ in morbis, recidiuas facere consueuerant. In his enim vt cineribus, & vstis reliquis empyreuma, hoc est, ignis vel substantia, vel qualitas relinquitur, quæ ignis modo calefacit, præsertim dum actu calet, id quod illi intra corpus perpe-
4 tuo adest. Contactus & vicinia rerum actu aut potestate calidarum, foris cuti occurrentium, quæ vt admouenda cætera cutim, & per hanc partes subiectas cuti pro sua qualitate alterat, & immutat, vt ęstus, id est, aëris ęstiui & meridiani calfactio. vt balneum aquę ab igni, vel sulphure, bitumine, sale, herbis acribus, & odoriferis calfactum: vt illitus ex oleis, vnguentis, ceratis, emplastris calentibus: vt contactus ignis, vel igniti ferri, aut medicamenti caustici, vel saltem calidoris. Hęc vicinia partium. succedente calfactione, tandem cor quoq; calefacit, licet tardiùs quã quę sequuntur. Permistio calidę alicuius substantię in corpus sumptę vt aëris calidi, vaporis, pręsertim ex rebus natura calentibus. Tale est alimentum acre & calidum, allium, porrum, cępa: aut medicamentum, siue purgatorium (omne enim id est, potestate calidum) siue mẽses, vrinas, sudores, calore etiam promouens, seu vt alia pręditũ, quę calorem testetur, omne id comminutum & sumptum sæpe & multum, valentiùs calefacit, febresque excitat: præsertim in iis qui calidiore & ficciore sunt temperamento: omnis enim intemperies à suæ intemperiei similibus

Cõtactus rerum calidarum.
Balneũ.
Illitus.
Permistio calidæ substãtiæ.

causis

Permistio quæ nutritione perficitur soli deo & naturæ cognita.

causis promptè offenditur, iuuatur autem modico contrariorum vsu, vt dicebat Hippocrates. Permistionẽ verò appellat soli deo & naturæ possibilem, quæ per nutritionem fieri solet: nam nostra intrita, & quę in delitiis sunt passim mille condimenta, & quæ à nobis componuntur medicamenta hunc permistionis significatum non admittunt, de quo hoc loco agit Galenus: verùm aër qui nobis inspirantibus in cerebrum tollitur, animalem spiritum, qui in pulmones, vitalem non modò ventilat, sed nutrit, & alimentum id medicamentosum etiam nutrit, & medicamentum potestate calidum, vbi in actũ à calore nostro est reductũ, ipsum auget, & suo modo nutrit, vt ignis, solisve calor, nobis ꝑfrigeratis calorẽ nostrũ auget, atque exercitatio. Causæ aliter febriũ statui possunt: internæ, putredo: externæ sumenda aër, cibus, potus, medicamentum: admouenda, contactus calidæ substantiæ: facienda, motus: educenda, suppressio calidi effluuij. Hæ igitur quinq; generales sunt causæ morborum omnium calidorum, ergo & ipsarũ quoque febrium (de quibus quinque causis fusissimè agimus libro nostro de febrium caussis) & in eas particulares aliæ reducendæ, vt in motum animi, ira, & mœror. Est enim ira, feruor quidam caloris in corde, aut ebullitio facultatis irascibilis in corde residentis, cuius est munus concupiscere honorem, gloriam, iniuriæ acceptæ vindictam: in qua cupiditate non modò cordis partes tumultuantur, & motu incomposito feruntur, sicque incalescunt magis, sed etiam bilis, quæ in venis, & arteriis, & hepate, & folliculo feruet: vnde calida χολῆ vulgò aliquid fecisse dicimus, pro, ex ira. Hinc plerisque vehementiùs iratis suprà, vel etiam infrà bilis vacuatur: multis in corpus vniuersum sparsa, icterum creat. Quibus autem vehementius est commota, & non vacuata, febres sæpè causωdes excitat: quomodo excrementa medicamentis imbecilliter purgantibus commota, & nõ vacuata symptomatum, etiam grauiorum sunt causa, vt Mesues rectè in methodo medicamenta deligendi docet. Non solus autem sanguinis, caloris, facultatis irascibilis feruor, quà feruet, calorem auget, sed etiam quà cordis latera concutit, & quà motu suo spiritum, & vaporem calidum largiorem excitat, quo calor plenius renu-

tritus, & amplior euadit:vt eius caloris reuocatione, & in frigidæ aquæ multa perfusione iuuenis bene carnosi. Sic & tribus aut quatuor saltibus, respiratio & pulsus maior fit,& sæpè etiam velocior:aucto nimirum calore, non per attritum articulorum:nam hic nõ auget calorem,nisi violentus sit, & aliquantum diuturnus. Mœror item subitus scilicet,atque vehemens,timori proximus, atque adeò timori iunctus,sanguinis,spiritus,& in vtroque,caloris motum intro,cor & vasa maiora versus molitur:quo,vt in dicta caloris reuocatione,calor augetur, & cor, quia, prope ipsum hæret,ac cessat,immodicè calefacit: quod non faceret,si ad cutim reuocaretur. Accedit quòd ibi conculcatus, quadam effluuij sui suppressione,cor incendit, nisi se suffocando vt ignem cucurbitula,strangulet,quando animal mœrore de repentè,vti & metu examinatur. Mœror autem moderatior,aut etiam magnus,sed diuturnus vterque febres longas, vt melancholicas, aut etiam ex ventriculi cruditatibus multis,mœrorem,&aliam quamuis cogitationem longam sequentibus, pituitosas gignere consueuit potiùs, aut affectus alios melancholicos vel pituitosos. Febris ex motu corporis immodico fit, quòd ossium, & cartilaginum in iuncturis attritus,vel velox,vel cum onere graui gestato robustus,vel vehemens,vel etiam diuturnus, calorem in his valentiorem excitat: qui ligamentis, tendonibus,musculis,venis,arteriis, cordi tandem distributis,febrem facit,in qua articuli ipsi præter cætera calẽt, vt in febre ab æstu, caput. Ob id & quia dolent hæ partes, materias ad se trahunt cucurbitulæ modo: & quandam prouisionem postulant, qua dispositionem illam in partibus his relictam abigant,vt pòst dicemus. Quæ in corpore sunt omnia (vt externa omittam) si sana integraque sunt futura difflari bifariam postulant,ac ventilari & refrigerari, expulsis foras continenter excrementis vaporosis,& fumidis (qui modus per accidens,vacuatione scilicet calidæ materiæ refrigerat) & attracta intrò aërea substantia, & qualitate calorem natiuum per se refrigerante & ventilante: quæ duo cordi & toti propè thoraci præstat respiratio, & reliquo corpori,pulsus: vtraque actio duobus constans motibus:illa expiratione fumorum & vaporum, quos ca-

Mœror subitus & vehemẽs.

Mœror etiã moderatior febrim parit.

Motus immodicus corporis febrim comitat.

Galenus in de causis procatarcticis.

lor natiuus ex alimento sibi reliquos in sinistro cordis ventriculo fecit, & inspiratione aëris nos ambientis: hic diastole, hoc est, à cordis & arteriarum dilatatione aërem excuti, aut cordi vicinis partibus, sanguinem spirituosum magis ex venis propinquis intro attrahente: systole, id est contractione, vaporosa fumidaque excrementa foras expellente: vi quoque facultatis singularum partium expultricis, expellenda sunt: postremò in his coctionis excrementum tam crassius, quàm tenuius, & prætereà, quas triplicis substantiæ à se dissipatas partes calor cuique parti insitus, ad fluorem perpetuò parat. Hæc porrò omnia foras vacuanda, si calor est moderatus, & partes, à quibus velut deciduntur, temperatæ, sunt blanda mitia, vaporosa, contactu suauia, tum corpori à quo excernuntur, tum medico manum imponenti. Si verò calor est igneus, & mordax, & substantiæ ex quibus vacuanda hæc separantur, sint calidæ siccæ, sunt ignea, acria, mordacia, erodentia, medici tactum, & partes sentientes quas permeant eius à quo excernuntur: quomodo vapor à balneo aquæ dulcis oculo, & faucibus, & asperæ arteriæ, inspirantibus est blandus. A lignis autem vstis fumidus, & fuligine plenus vapor, oculos mordet & partes inspiratorias. Sic & puerorum sanorum calor blandus est virorum præsertim picrocholorum modax. Quibusdam vero id effluuium, cùm naturà mordax non esset, tale euasit praua victus ratione: quia consuetudinem exercitationis, frictionis, balnei, purgationis omiserunt, tenuius vixerunt, rariùs comederunt, magis laborarunt etiam ieiuni, & in aëre calido: & cum cæteris calidis siccis aut ingesserunt vina calida, acria, amara, vel ex se, vel conditurà quadam aromatum, aut aliorum, & cibos medicamentosos calidos, siccos, salsos, amaros, acres. Alimenta autem succos malos gignere solita, aut talia sunt naturà, aut tempore, aut loco. Naturà, vt allia, cæpe, porra, nasturtium, ocymum, hyssopum, saluia, satureïa, vrtica, brassica: & syluestres herbæ, vt lapsanæ, & cætera aut salsa, aut nitrosa, aut amara, aut acri qualitate insigniore prædita: & aquæ limosæ, stagnantes, & cæteræ, tum mistis aliis conspurcatæ, tum ex quiete corruptæ. Nam vitium ca-

Diastole.

Systole.

Blanda excrementa.

Acria. mordacia

Quænam alimenta, malos succos gignãt natura.

Tempore alimenta mala eua dunt.

Locus eti am alimẽ ta vitiat.

ptant ni moueantur aquæ. Sic & legumina tota nautrâ mala sunt alimenta Galeno, lib. de euchymia, & cacochymia. Tempore: cùm triticum, hordeum, & segetes aliæ vniuerso hominum generi salubres, diutiùs seruatæ, aut iam putruerunt, & curculionibus erosæ sunt, aut etiam dum franguntur iam puluerulentæ: id quod vetustatem nimiam rerum quoque cæterarum testatur, dum putredine absoluta, aut paulatim, aut confertim, veluti cinefactę apparent: quę vitia in pane quotidie experimur. Loco, dum horreis contra pluuias malè munitis reponuntur: aut situ vliginoso madentibus, aut meridiem & austrum calidum humidum, ob id putrefacientem ventum spectantibus: non autem apertis in septentrionem frigidum siccum, & putredini resistentem, quod rei rusticæ scriptores diligenter cauerunt: dum item hypocriptis, & cisternis parum rectè perfectis, aut malè siccatis reponuntur: & qui segetum manipuli, quia terram tangunt, imbuuntur & nō difflantur: quæ porrò vitia segetibus adueniunt in culmo, vt rubigo, carbunculatio, germinatio ex humore immodico, illa quoque noxium in nobis succum pariunt: cui morborum putrium, ac pestilentium prouentus superuenit. Si enim succo prauo corpus redundet & effluuium mordax sistatur, densata quidem cute, febris diaria, quæ sępè in putridam degenerat: obstructis verò intus meatibus, putrida mox ab initio laborant, vt libro octauo methodi docet de biliofo, qui lauerat in Albulis. His autem excrementis initium mouendĩ ad cutim, vel etiam ad viscera & meatus internos obstruendos dant, labor immodicus, vigilia, ira, mœror, medicamenta acria, & purgantia sumpta, & digerentia admota. Quibus autem in corporibus excrementa hæc non insunt, causæ nunc dictæ febrim non adferent. Similiter qui multa & recenti cruditate laborant, simul & cacochymia, si malè difflentur, & intempestiuè laborent, & temerè balneum aquæ dulcis, aut laconicum ingrediantur, aut sub sole æstiuo steterint, promptè febricitant retentis à cruditate excrementis, & ambobus simul in corpus distributis. Qui verò nullum in humoribus habet vitium, recentem autem cruditatem ex crapula, vel causa alia contraxit, hi si benè difflatur, quiescit, & calorificis sumptis & admo

tis, coctionem eorum in ventre & primis venis promouet, quæ ob cruditatem iam semicurata erant, emendantur & probè nutriunt. Vt de his abundè est dictum, libro quarto sanitatis tuendæ. Quòd si hæc cruda & corrupta per aluum vacuari à natura contigerit, pro beneficio habendum est, quòd via hæc vacuandis omnibus excrementis sit idonea: nec febris indè nascitur, nisi desurgendi frequentia, per vigiliam, motionem immodicam & intempestiuam, per vacuationem gignatur. Omnis enim vacuatio largior vires deiicit, & sępè febres affert. Cùm pręterea sunt acria hæc excrementa, dysenterias sæpè excitant, & intestinorum phlegmonas, aut etiam viscerum in quę impetum fecerunt, quibus febres succedunt.

IN CAP. V.

Putrefactio, est proprij & naturalis cuiusque caloris in humido suo consumptio, ab externo calore, vt aëris ambientis, facta. Cùm nanque in omni misto calidum tanquam aliorum elementorum forma, aërem, aquam, terram velut materiam contineat, & concordi pace liget ac domitet, id si seipso longè potentius euadit, cætera consumit, ac dissipat si lãguidior est, ac parcior, his continendis non sufficit. Humidum quoque quod terram tractabilem, & formabilem reddit, si largius est, eam fluxilem, & dissipabilem efficit: ob id etiam corruptionis, seu elementorum dissolutionis, vna est causa: & fit putrefactio à calido largiore, in humido quoque immodico Quòd si calidum humidum corpus, id est, calidius humidius quàm suæ naturæ conueniat, fuerit in loco calido humido, geminatis putredinis causis celerior & maior fit putredo. Ob id, qui carnes tenerare cœpta putrefactione student, camino, aut cellæ vinariæ, aut loco alteri calido imponunt: si diu seruare, crudas gelu exponunt: nec solus calor externus, vt aëris ambientis, dum rei naturalis calorem sibi familiarem ad superficiem &

Arist. li. 4. Meth. cap. 1.

Calidi vis

Humidi.

Calidum humidum putredinis causæ.

Carnes teneras quæ efficiunt.

tandem foras educit, vt sol flammulam sibi expositam extinguit, sed etiam calor qui intra res ipsas continetur, tamen externus quoque & alienus vocatur, quòd actionibus officit, non commodat, qualis est per febres omnes calor. Hic enim non coquere, sed omnia corrumpere est habilis. Febribus quoque putridis corpus obnoxium reddit vtraque plenitudo, quæ ad vasa quidem quia, per eam corpus non difflatur, conculcatis ob copiam humoribus: & multæ fiunt obstructiones, ob materiæ multitudinem, sępè etiam crassitiem, & lentorem: qualis est habitus exercitatorum, quæ verò supra vires naturales, vt ventriculi, hepatis, cuiusque partis, quia humores in his à calore imbecillo non victi, & percocti cito putrescunt: cùm is, vt dixi, sit qualitatum cæterarum ceu nexus quidam, præsertim si vtrique plenitudini affuerit alimētum crassum, ac lentum. In priore enim promptiùs poros, & meatus manifestos obstruet: in posteriore, ægriùs coquetur, & distribuetur: & in vtraque humorem gignet pituitosum, vel melancholicum: nisi contrariis alimentis tenuantibus, incidentibus, tergentibus, acribus, vel simul vel paulò pòst sumptis, crassities, & lentor corrigatur, fiàtque hac ratione sanguis, crassi & tenuis, glutinosi & fluxilis medius. Quòd si quis tenuantium, & acrium, vel cum dictis, vel solorum vsu immodico peccarit, humores quoque vitiosos gignet, pituitam salsam, melancholiam, bilem flauam, præsertim si in alicuius horum generationem fit vel naturà, vel consuetudine propensus: quales ferè sunt calidi sicci, in quibus omnia vruntur, maximè quæ calida sunt & sicca, seu tenuantia, & acria. Sed hoc interest, quòd acria obstructionem, putridæ febris causam, copia gignunt, febremque suo calore augent & fouent: crassa & lenta, ex sua ipsorum natura obstruunt, etiam citra copiam. Hinc putredinis, & febris occasionem afferunt, quòd corpus difflari obstructio prohibeat. Propterea dicebat Galenus, febrem gignere putridam tenuantia quidem ratione cacochymię, id est, multitudinis malorum humorum & biliosorum: crassa autem & lenta, ratione putredinis non etiam cacochymiæ. Sunt enim παχύχυμα hæc, non κακόχυμα. In vtraque autem febre hac continens causa

Plenitudo duplex

Plenitudo ad vasa.

Plenitudo supra vires.

putredo est,& huius continens causa est obstructio:quam mox excitant crassa lenta, ob id propinquam habent putredinem,non tenuantia, sed tantum longo post tempore, cùm scilicet multos humores malos in nobis genuerunt. Pachychyma autem à cacochymis Galenus separat, & libro alimentorum & de Euchymia,& Cacochymia, & à tenuāte & incrassante victu. Postremò addit febres symptomaticas,quæ phlegmonis internis succedunt,esse etiā putridas,quòd accēdantur ex vapore putri, quem putrens in phlegmone sanguis,aut sincerior,aut bili mistus, & ei vel parciori,vel largiori,ad cor transmittit. De varia autē huiusmodi mistione, lib. de tumoribus præter naturam: lib.2.ad Glauconem:lib.13.methodi,& alibi paßim,vbi & de carbunculo phlegmones specie ad plenum agitur.

Febres symptomaticæ.

IN CAP. VI.

CAPITE superiori causas generales febrium putridarum explicuit: inter putridas autem accensetur pestilens, cæteras omnes malignitate lōgè exuperans: ob id hoc loco eius nō modò causas tam propinquas quàm remotas docet,sed etiam præcautionē, & curationem, quod in nullo alio febrium genere his libris effecit. Febris igitur pestilentis continens causa, putredo est,quam interdum excitat obstructio sola, interdū etiam sine obstructione,citiùs cum obstructione,aër tota sua substantia putris & corruptus,accedente vtrobiq; causa sine qua non,hoc est,corporis afficiendi præparatione, ex plethora,vel cacochymia,cum otio,cibo & potu largo, crasso,lento,venere immodica& intēpestiua:vnde & cruditates multæ,& obstructiones,quæ febres eas etiam augent,cumulantur. Hæc causa febris pestilentis continens, humorum putredo,sæpè in nobis nata, per se,sæpè ab aëre,vel calido humido,vel magis pestilente. Aërem facit putrem exhalatio,& euaporatio putris: exhalationem eructant putrem corpora mortua, præsertim peste. Hic verò aër putris,quia largißimus inspirando trahitur,& viribus

Pestilens febris.

propè integris, in cerebrum, & cordis ventriculum sinistrum recipitur, spiritum animalem & vitalem, humoréſque in cordis cauitatibus cõtentos, & posteà reliquos celeriùs corrumpit, quàm qui per poros cutis apertos, etiam rarissimo corpore à dilatatis arteriis intrò trahitur. Tardissimè autem aër pestilens cutim contactu alterans, & per continuas cuti partes tandem cor, febrim pestilentem excitat. Porrò aërem tota sua substantia posse corrumpi & putrere, ostẽdit Aristoteles, capite primo libri quarti Meteororum: affirmans omnia præter ignem putrere: ostendit & experientia. Putret autem clausus & ab halitibus & vaporibus putridis, quos excitat putrentia alia in cloacis, sentinis, barathris, lauatrinis, specubus, quos aquæ item nunc stantes in paludibus, stagnis, lacubus, quia non mouentur, nec difflantur putrentes, excitant: tum motæ, sed receptis à populo pestilente inquinamentis, putrentes, vt sæpè vrbes magnæ, fluuiorum accolæ ipsorum aquam vitiant, sed id rarius est: nisi aqua hæc ad ostium, vel fossas vrbis restagnãrit, & quieuerit. Tamen magna in Aethiopia pestilentia, per Nilum in Aegyptum & Libyam debacchata est, ac indè etiam per ostia Nili, & mare internum ad Pyræum vsque, & superiorem Pyræo vrbem Athenas, atque adeò Atticam regionem totam penetrauit, vt scribit Thucydides lib. 2. historiæ suæ. Aëri quoque putrescendi occasionem afferunt corpora hominum in bello cæsa, multò magis peste mortuorum non vsta, aut non sepulta: similiter & corpora brutorum clade suâ pestilẽti mortuorum, & non sepultorum. Venti quoque maximè calidi humidi, vt austri, & qui per ansanctas valles perflãt, aut auernum, aut loca alia putridum halitum eructantia, vt in Hippocratis vita Soranus recẽset. Si corporum cœlestium influxus quidam, vt Astrologi loquuntur, hoc est, viriũ quarundam transmissiones in hęc inferiora pestilentem reddant aërẽ, dubitare malim quàm credere, præsertim cùm medico sensus magis sequenti aëris mutationes pro omni sint Astrologia, vt Hippo. lib. 3. Aphor. initio Prognost. lib. de aquis, aëre, & regionibus. Tametsi ibidem, vt locis aliquot aliis, quorundam syderum insignium ortus & occasus obseruari voluit, & post eum Galenus, & Aëtius lib.

Aer putrere potest.

Historia

Medicorũ astrologia.

3.cap.174.quòd circa hos, magnę in aëre mutationes fiāt, multa tamen ex his, quas superior ætas commemorat, in pestilentem fuit conditionem. Et quanquam non putreat aër, si tamen is pręter suam,& partis anni naturam immo deratiùs sit calidus humidus, corporis largioribus excrementis,& humoribus non difflatis, putredinis occasionē ilico dederit: quòd omnia citius in loco calido humido putreant, siue id sit corpus, siue aër, siue aqua, siue aliud. Putredinis igitur causa nunc corpus excrementorum non difflatum, nunc aër putris, omnium maximè si ambo concurrant. Cùm verò sumenda, admouenda, educenda, faciē da omnia, calida humida, obstruentia, densantia, putręntia, aut putrefacientia, etiam putredinem in paratis corpo ribus pestilentem excitare possint, tamen aëris solius meminit, quòd hic omnium maximè, & continenter corpora nostra immutet, pro sua ipsius natura, & intrò receptus inspirando & transpirando, & cuti occursans. Non possumus enim aëre vel momēto carere sine noxa, quòd & vrinatores declarant. Quomodo igitur causas pestilentis febris ab aëre declaraui, sic in cibo, potu, medicamentis, & cæteris disquire. Nam, vt aër calidus humidus, talem febrem promptè accersit, ita balneum aquæ dulcis calidum humidum: illius calidi humidi: alimenta & medicamenta calida humida: venus, quia Hippocrati calfacit, & humectat, dum fit scilicet. Vt item aër quacunque ex causa putrefactus, putredinem humorum venenosam & pestilentem facit: sic balneum aquarum in stagno, aut palude, aut alibi putrefactarum: sic olea, cerata, vnguenta omnia ex putredine graueolentia cuti admota, vestimenta, lintea, culcitræ, stragula sordida & grauiter olentia, humoribus putrescere paratis putredinem accelerant, & augent. Castorium verò licet odore tetro qualitatem homini noxiā declaret, tamen neque sumptum, neque foris admotum quenquam læsit: quòd, opinor, in eo alia quædam sit substantia aromatica & alexipharmaca veneníque resistens, qua suffocatis ab vtero auxiliatur maximè, vt in eius symptomatis propulsatione docemus. Sed cur per conditionē pestilentem pleriq; ieiuni in dies inspirant ex latrinis, vt in diem reliquū à peste sint tuti? an cor & ipsi vicinæ pul-

Aer vitæ necessarius.

Castoriū.

monis partes aërem recipientes eo vapore crasso impletum, viam non dant aëri pestilenti? Quomodo qui Parrhisiis ad cloacam diui Nicolai in carducto habitant pestem in vicinia vnquam fuisse pernegant: nam, vt profecit poto Mithridates sæpè venæno, & vsui venænorum ita corpus assuefecit, vt citra noxam venæna etiam obsessus à Pharnace filio, vt se necaret, biberit: vti & mulier quædam Attica cicutam consuetudine sibi familiarem effecit, alioqui publicum Athenis venænum. Nec pestilentẽ febrem tantùm aër putris à stercore cuniculorum, columbarum, gallinarum, ouium præsertim clade sua pestilenti laborantiũ, & porcorum, & equorũ, & boum, sed alias quoq; putridas, præsertim recidiuas excitant. In stabulo enim horum animalium, præsertim moto fimo, qui versantur, vt in odore lixiuij etiam motis linteis, promptè in febres incidunt, promptiùs recidunt. Quid? quod affirmari audio robustũ quendam, dum, vt à parua sphæra exercita calebat, in peristerotrophio, quod in summis ædibus habebat, obdormiisset, tractis à calido corpore, & corde, & arteriis etiam calidioribus largo aëre putri, non multò pòst elephanticus euasit. In omni igitur pestilẽti cõditione corpora obserua, quam in se habeant causam putredini paratã, vt plethoram, cacochymiam, obstructionem, cruditates, & per hæc prohibitam difflationem, & hanc abige remediis ipsi cõtrariis: vt plethoram, venæ sectione: cacochymiam, purgatione: obstructionẽ, his quæ incidendo, tenuando, tergendo, ipsam expediant: cruditatem, fotu partium ad ventrem inferiorem pertinentium, & victu tenui, & tenuante, calidam & humidam corporis vel aëris intẽperiem, & eandem putredinosam, frigidis, & siccis, & astringẽtibus, vt aceto, omphacio, oxalide, grauatis, oxyacantha, foliis salicis, vlmi, vitis, rubi, & cęteris sumptis, vel admotis, corrigendo putrem iam aërem ignibus luculentis & odoris expurgando. Nam omnis aëris & corporis intemperies, à similibus sibi causis promptè increscit, modico autẽ contrariorũ vsu remittitur. Ob id conditione pestilenti causis tantum putredinis resistẽdum, & corpora excrementosa, & humida per causas omnes salubres, sumenda, admouẽda, educenda, facienda, sunt vacuanda si plena: siccanda, si

Quid in pestilenti cõditione faciendũ.

tantùm humidiora: si sicca sint, excremẽtis præsertim, sicca siccis causis seruentur. Nã vt in aëre, sic in corporibus, siccitates sunt salubriores humiditatibus: quod capite sequenti imperat, vt causæ exuperanti repugnes, quoad fieri potest. Quæ porrò hîc ex Hippocratis Epidemiôn lib. 2. (quem esse Thessali eius filij scribit Galenus initio lib. 3. dyspnœæ) & libr. 3. fusiùs Galenus, & commentariis in eos libros, & initio libri primi temperamentorum explicat. Sed præcautionis, seu curationis febrium pestilentium obiter hîc meminit, Hippocratem secutus Aph. 17. lib. 2. dicentem: Vbi cibus præter naturam largior ingestus est, hic morbum facit, ostendit autem sanatio, vbi repletione morbi causa iam commemorata, eius per contraria, hoc est, vacuantia, vel per se, vt purgantia, vel per accidens, vt mediam curationem mox adiungit. Præcautionem causæ internæ febris pestilentis scripsit, non etiam externæ: nam aëri calido sicco resistimus, per habitationem in aula humili, spectante septentrionem, foliis vitis, salicis, & similibus, aceto, aqua rosarum sparsis: aëri autem putri per ignes ex lignis odoriferis, vt Hippocrates facere consueuit.

IN CAP. VII.

VRATIO, in soluendo morbo iam perfecto & causam non amplius præsentem habente, intelligitur maximè, vt in vulnere, diaria, hectica: estq; hæc vera & propria curatio, abusiuè tamen etiam curatio est febrium putridarum, & aliorum morborum partim genitorum, ob id curatione vera egentiũ, partim gignẽdorũ adhuc à causa permanente, ob id προφυλακῆ seu προφυλακτικῆ. i. prouisione & præcautione opus habentiũ: vt sit tũc mistũ genus ex vera curatione & prophylace: quę morborũ propriè est futurorũ, & causam morbum creantẽ aut creaturã tollit. Athenæi medicinæ peritissimi sectatores, febrem omnẽ ex humorũ putredine affirmarunt: quod falsum est: nã diaria nulla est putrida, nulla itẽ hectica: nisi putridæ

Lib. II. meth. initio.

προφυλακή.

Athenæi sectatorũ opinio improbatur.

Lib. I. ad Glauc.

nomen latiùs extendas, vt corrumpentem quouis modo febrim comprehendat: quòd si vlla diaria esset putrida, esset ea quæ ex bubone cum vlcere, sed ea non est putrida vt docet Galenus: & febris ex bubone omnis excepta ephimera mala est Hippocrati Aphor. 55. libr. 4. Febris autem ex bubone duplex, vna cum vlcere manifesto, & illa est diaria & innocens: altera est sine vlcere manifesto, quæ mala esse consueuit cùm præsertim viscerum, vt cerebri, pulmonum, cordis, hepatis, lienis, phlegmonē, abscessum, vlcus, vel malignam vel venenosam, pestilentémque putredinem sequitur. Nam bubones adolescentibus sæpè sunt cum febre etiam continua, sine tamen vlla malignitate: vt phlegmone discussa, aut suppurata, & percurata, cesset febris. Adhæc bubones venerei dum suppurantur, in inguinibus febrim afferunt innocentem. Est autem bubon glandula aliqua inflāmata. Vlcus manifestum, seu contusio, vel etiam phlegmone capitis bubonē in collo: manus, in axilla: pedis, in inguine solet excitare, dum fluentem & tractum sanguinem ad partem in capite, manu, pede, dolentem glandulæ diuisionibus magnorum vasorum dictis locis adhibitæ intercipiūt & inflammantur. Cùm verò ob viscerum prauos affectus bubones fiunt, mali sunt vt signum, & vt causa febrim geminās. Nam ex visceris affectu putrida est, ex bubonis inde orti putredine diaria fortasse fuerit: vt enim ex bubone cum vlcere diaria omnino est, sic ex bubone sine vlcere diaria esse videtur, sed cum putrida ex visceris affectu complicata: quandoquidem si in bubone cum vlcere putrens cunctim & simul materia calorem tantùm cordi non etiā putridam fuliginem transmittit, sic in bubone sine vlcere cunctim putrere videtur: nisi dicas vt à viscere in bubonē serpit putredo, sic rursus à bubone tali in viscus recurrit. Sed quomodo in glandula putrens sanguis putridam non committit, cùm ea sit in diuisionibus magnorum vasorum, præsertim venarum, quarum tunicam prætenuem superare putrida fuligo, & in vasorum magnorum capacitatem recipi, ac inde ad hepar & cor ferri nequit? Putredo humorum tum in tumoribus, tum in vasis vna est, vincente natura & calore natiuo adhuc valenti, ob id coquente tumorū

Febris ex bubone duplex.

Bubones venerei.

Bubon quid.

materiam in pus album læue & æquale, vasorum humores in hypostasin albam læuem & æqualem: quæ potiùs coctio à vincentis caloris natiui actione dicenda est quàm putredo: quòd in ea alteratione caloris præter naturam effectũ sit exiguum, sicque Galeno dicitur libro de inæquali intemperie: altera illi contraria materiam tumoribus & vasis contentam in alienam à pure bono & hypostasi proba naturam transmutans, in qua alienus & igneus calor obtinet: natiuus autem imbecillus est, aut si validus est, materiæ tamen prauitas coctioni suæ repugnat: tertia ex ambabus magis & minùs mista, quanquã & duæ superiores magis & minùs etiam recipiant: nisi, quæ in vtroque genere omnino extrema est, sumatur: vt si harum omnino media intelligatur latitudinis quoque expers fuerit, vt temperatura omnino optima quæ nostra cogitatione magis, quàm re ipsa subsistit. Materia autem praua non modò quæ cruda, multa crassa, lenta, sed quæ tota substantia est à vasis aut partibus tumentibus aliena, & quæ qualitatem quandam malignam venenosam dicibilem & indicibilem assequuta est: vt in febribus & bubonibus pestilẽtibus, in atheromate, steatomate & aliis eius generis abscessibus.

Lib. 1. Temp. & sanit. tu-

IN CAP. VIII.

PVS si album, læue, æquale, minimè fœtẽs est, robustam facultatem partis eius coctricem significat, & quæ sanguinem in parte inflammata inculcatum & malè difflatum conata sit, quoad eius fieri potuit, in substãtiam vertere partis spermaticæ, & eiusdem albæ, quales sunt tunicæ vasorum, membranæ, ossa, ligamenta, & similia, quæ etiam crassius pus fecerunt tanquam futurum sibi alimentum coquẽdo incrassarent: multis quoque diebus sibi simile constantem sibi facultatem declarat læue & politum, & nulla aliena, & dissimili materia variegatum, sed vnitum & vniforme coctricis vbique robur, & materiæ similitudinem declarat: quantò autem minùs fœtet, vt ivrina, stercus, sudor, & alia tanto præstantiùs: fœtere enim hæc à putredine oportet: minimus autẽ fœtor, minimam scilicet putredinem, quæ multũ coctioni

Aphro. probl. 16. lib. 2.

locum reliquit. Qualis autem est in parte inflammata sanguinis in pus mutatio, talis est humorũ in vasis coctio atque etiam extra vasa: ob id hypostasis humorum in vasis coctionem, cruditatum corruptionẽ declarat: nulla enim cruditatem, alba, læuis, æqualis coctionem, putredinẽ verò, colore, consistentia, graueolentia declarat, idem de nubecula & enæoremate iudicium tibi fuerit. Signa febrium maxima & potentissima sunt ab actione cordis læsa, hoc est à pulsu & qualitate caloris, & duo hæc sequentibus vrinis. Quoniam verò diaria febris est omnium mitissima & simplicissima & breuissima, parua in ea est actionis cordis læsio, ob id pulsus naturali proximus est, nisi quòd multò maior & velocior, vt calor ob febrim auctior ventiletur & refrigeretur, præsertim cùm facultas vitalis pulsifica sit robusta. (Nam corporis cordis temperamentum in quo sita est eius essentia, non est mutatum) & cor arteriæque, pulsus instrumenta, pulsui obediant, quippe quæ in nullo sunt mutata, cùm per diariam soli spiritus incaluerint, humores & solidæ partes tantùm incalescant adhuc. Pulsus autem frequentia, quæ post diastolen minus quàm magnitudo & celeritas est aucta, quia necessitati per magnitudinem & celeritatem satisfit: systole item per quam fumida caloris arteriarum excrementa vacuantur naturali proxima est, aut eadem quia incensis spiritibus excrementorum copia non augetur: ergo neque systoles maioris aut celerioris necessitas. Pulsus quoque æqualis est ac liberè dilatatur, cum in putridis sit inæqualis & in hecticis ob duritiem ægrè tollatur. Adhæc in quartanarum principiis arteria quodam modo alligata ad interioráque retracta tibi esse videbitur, neque liberum habere ascensum: quale nihil in tertianis percipitur, vti nec in diariis, calor quoque æqualis est, non vt in epiala & lypiria inæqualis, & in pituitosa primo manuum occursu non mordax, immoranti mordax: in biliosa iniectu primo manus mordax, tandem manu victus mitescit, vt initio dictum est: in hectica post cibum circiter hora vna increscit calor. Adhæc cutis è regione arteriarum calet magis, quã alibi: quòd arteriæ vt cor quàm cæteræ partes magis caleant, tamen intemperies est totius corporis æqualis in

Signa febriũ maxima.

hectica, vt initio libri de inæquali intemperie: quia omnibus corporis partibus accessit calor proportione certa æqualis. Quod si in sanis cor ipsum semper feruere oportet, ac eius beneficio arterias, rationabile est in hecticis calere magis, quam partes alias ipsum corpus cordis & arteriarum: vt in putridis humores in ventribus cordis conditi, & in diariis spiritus cordis calent magis. Calor præterea diariarum suauis est, non vt aliarum febrium tam putridarum quàm hecticarum squalidus, & mordax: quia spiritus tanquam vapores quidam tantùm incensi sunt, nihilq; per cutim fumidum remittunt quod mordere queat: vt alia duo febrium genera vaporem squalidum aut velut fuliginem siccissimam per cutim exhalantia: in ipso quoque accessionis statu seu vigore quando symptomata omnia solent esse seuiora, tamen calor est clemens adeò vt facilè ab ægro toleretur: cùm in putridis tam sit modestus, vt sitim inexpletam, insomniam, inquietudinem summam, & delirium, & alia symptomata quàm plurima excitet. Tamen hecticis etiam calor clemens cõuenire videtur in quibus ægri se ob caloris, vt videtur, clementiam febricitare non putant: sed aliter habet. Nam acer, & mordax calor est ac medico molestus, non etiam ægro: quia paulatim talis euasit, non vt in putridis affatim. Quæ verò alterationes & continui solutiones paulatim fiunt dolorificæ non sunt, sed quæ confertim & repentè: vt Galenus ex Platone docet lib. de causis symptomatôn. Calor suauis & clemens etiam in augmento & statu & æqualis, pulsusque æqualiter ascendens quamuis febribus aliis conueniunt, ille pestilentibus quibusdam, hic biliosis: vt libro secundo Criseôn cap. 3. ob id communis diariæ & prædictis sit, tamen quia diariæ magis est familiaris, proprius & inseparabilis, id est, soli, & omni conueniens, statuatur, fueritque hoc modo non quidem rei propositæ species, hoc est diariæ signorum non vna aliqua certa differentia, quæ tamen pro signo proprio & inseparabili hac lege & conditione recipi potest: quomodo accessionem finiri cum vapore vel madore vel sudore quibusdam putridis intermittentibus etiam commune est, si tamen addatur huic ces-

Cor in sanis semper feruet

Calor diariarum mitis.

Vnde calor in hecticis ægro clemẽs, medico verò molestus.

ſationi, ἀπυρεξίαν, & perfectam infebricitationem ſeu ſanitatem priſtinam & integram ſuccedere, iam ſignum diariæ ſit proprium, & inſeparabile ob cauſam mox dicendã. Vrina quoque naturali eſt proxima, quòd per eam febrim facultas naturalis vti & vitalis à natura ſua minimùm receſſerit, quòd ſolidæ partes à quibus actiones hæ omnes prodeunt integris & ſanis proximæ ſint, ob id hæ conſiſtentia tenui & craſſa mediæ ſunt colore cuique naturæ ſuo contentis etiam naturalibus præditæ ſunt, vt hypoſtaſin quoque habeant albam læuem & æqualem. Poſtremò febrium omniũ ſola diaria poſt vnius diei aut circiter acceſsionem ad integritatem deſinit, hoc eſt, integrè ſoluitur, vapore vel madore, vel pauco ſudore. Cùm febres putridæ nullæ, quantumuis multos dies intermittant, ad veram & puram integritatem deſinãt: ſed in his vel reliquiæ putrefacti humoris, vel diſpoſitio aliqua febrilis, & velut ignea quædã portio aut qualitas remaneat, quæ acceſsionum repetitionem facit: quæ diſpoſitio, etiam ſoluta vt videtur omnino febre, in multos ſæpe dies perſeuerat. Spiritus aut per diariam calfacti vapore tantùm exhalant & diſsipantur, diariamq́ue finiunt: vel ſi hic nonnihil à cute, & ambiente cutim aëre denſatus ſit, madore, aut ſi is largior ad cutim minus calentem aëris frigidi contactu erumpat, & denſatus concreſcat, ſudore pauco finiri diaria poteſt: hæc autem ſigna ſunt communia diariæ omnis à quacunque cauſa externa recenti creetur, quæ verò cuiuſque diariarum cauſæ ſigna ſint propria dicentur hoc libro cap. 4.

Vrina in diaria qualis.

Diaria quomodo finiatur.

IN CAP. IX.

QVOD nullum nomẽ ſit commune putridis, & hecticis docet, probátque quod antea ſcripſit febrem omnẽ non eſſe putridam, etiam excepta diaria, niſi putridæ nomen latius pateat quã hìc. Hectica quoque hìc minùs generatim ſumitur quàm libro octauo, methodi, vbi omnem febrẽ ſolutu difficilem

cilẽ etiam pituitosam, & melancholicam putridas febres complectitur ſcheticæ ſcilicet, hoc eſt, facili ſolutu febri oppoſitam. Vt enim σχέσις, id eſt diſpoſitio, qualitas eſt facilè à ſubiecto mobilis, ἕξις, id eſt, habitus ægrè mobilis: ſic febris ſchetica & hectica illîc opponuntur, hîc verò putridæ, & diariæ opponitur, hectica & ſpeciatim magis ſumitur, tametſi eandem appellationis rationem retinet, quod ſcilicet vt ἕξις id eſt, habitus ægrè à ſubiecto ſeparatur, ſic hectica curatu eſt difficilis, imo ſi conſummata eſt incurabilis, vt pòſt audies: ſic & libro de inæquali intemperie, vel ἕξις, id eſt habitus, ſeu pars corporis ſolida & firma in qua accenſa eſt hectica, vnde & εὐεξία, bona corporis habitudo, & καχεξία, mala corporis habitudo, & corporis ἕξις veneſo generi, & humoribus opponitur libro quarto ſanitatis tuendæ. Signa febrium putridarum & aliarum maxima & præcipua ſunt in calore & pulſu & vrinis: calor nanque in his eſt tactu medici mordax vel ſtatim, vel aliquandiu, poſt impoſitam manum, & inæqualis præcipuè in principio, copia materiæ adhuc ſuffocatus, vt in quibuſdam etiam ſemper vt in epiala & lipyria, non enim dicitur inæqualis, quòd partes corporis omnes inæqualiter calefacit: nam ſolida, nondum calefecit, ſed quòd quas partes calefacit inæqualiter calefacit: calor idem præſertim per vigores vniuerſales & particulares ſæpe tantus, vt ſitim inexpletam, inſomniam, inquietudinem delirium excitet. Pulſus initio acceſsionum tam eſt anguſtus, vt filum digitos medici ferire videatur: tamen vtcunque velox, vt paruitatis incommodum redimat: nondum enim calor à materię copia tanquam ſuffocatus magnam velocitatis neceſsitatem attulit, vt in augmento & ſtatu, quando pulſus ob refrigerij neceſsitatem primùm magnus, & cùm magnitudo non ſufficiat velox: cui etiam comes accedit frequentia, vt qui vehementer ſitiunt hauſtus magnos, celeres, frequentes ebibunt, in his tamen magnitudine & velocitate vnius pulſationis eſt pulſus inæqualis, ita vt vna arterię parte ſit maior quàm altera, & initio velociùs aut tardius, validius languidius quàm in fine eiuſdem pulſationis dilatatur. Syſtole quoque magna eſt ac velox, præcipuè in ipſo incremento. Nam initio nondum ſuccenſis excrementis

Hectica curatu difficilis, aut etiam incurabilis quãdo.

Signa febrium vnde ſumuntur præcipuè.

Syſtole magna velox.

pauca sunt fumida excrementa, in statu tā sunt ob caloris vehementiam, & coctionem iam dominantem tenuata, vt sine magna vi & compressione foras elidi possint, vt hyeme per cutim densatam, quia tunc ventres sunt natura calidissimi: in augmento multa sunt, nec ita tenuata, ob id tunc systole & magna & veloci opus est, vt flammula ex lignis recens ingestis fumum non auget, neque, ex luculentum ignem facientibus, sed ex increscente incendio. Magna autem systole intelligenda quando secundum lōgum, latum, & altum arteria vndique ad centrum proximè accedit, id quod etiam ad diastolen magnam esse necessariam videtur, cum arteria in longum, latum, altū, plurimùm dilatari nequeat, nisi prius plurimùm contrahatur, cùm eius dilatandæ certi sint termini: quomodo qui magnā vult facere inspirationem, magnam priùs facit expirationem: tamen ita non habet quoniam & inspirationem magnam facere possis sine magna expiratione: quando scilicet thoracem longissimè, latissime, altissimè distendis: etiamsi in media priùs erat figura, aut vltra mediam prope scilicet maximam distensionem: neque enim magnitudo innuit terminum à quo sed solùm terminum ad quem: & sine magna systole magna fieri diastole potest, vt in synochis, in quibus ob arteriæ plenitudinem, penitissimè contrahi arteria nequit, & tamen in ea est pulsus maximus., & sine maxima diastole potest maxima, & penitissima systole fieri. Vrina quoque cruda est vel non concocta colore, consistentiā, contentis. Nam febrium tempora vniuersalia signis in vrinis coctionis distinguūtur, quæ in principio sunt obscura, in augmento manifesta, in statu perfecta. Color verò vrinis est coctis vnus, vt crudis non semper vnus, sed alius, & alius pro varia ægri natura præsente: si enim frigidus est in aëre frigido, & morbo affectus frigido, minùs est tincta & alba, aquosa, pallida: in contrariis etiam flaua. Consistentia tenuis, siue tenuis perseuerat, siue post crassatur cruda est, sed illa magis quam hæc: sic crassa siue crassa maneat, siue post tenuetur, cruda est, sed illa magis quàm hæc: cocta verò consistentia est tenuis & crassæ media, contentaque habet hypostasin albam lenem & æqualem potiùs, quàm enæorema album læue, &

Systole magna quando.

æquale, idq; potiùs quàm nebulã albã læuẽ & æqualẽ. Putridæ quoq; incipiunt cũ vero rigore biliosę scilicet, vt melancholicæ cũ horrore. Pituitosæ cũ cutis & partiũ extremarũ frigore: quanquã potest horror esse sine febre quem nõnulli abusiuè rigorẽ quoq; appellant, vt in symptomatis declarauit Galenus: & diarię, ab æstu liquata pituita aut bile mota vel frigore, à rigore incipiũt. Putridæ ex se à causa externa recenti non admodũ incipiunt, sed ferè à causa interna, tamẽ sæpè febris à causa externa recẽti ꝓducta, ex se diaria tantũ futura, si corpus impurũ est ac excremẽtosum, vt pituitosum, biliosum, melãcholicũ, ꝓ diaria erit putrida, aut potiùs ex diaria trãsibit in putridã humori redundanti familiarẽ, idq; in vigore accessionis, sed in declinatione crebriùs: quẽ transitũ facilè deprehẽdes, ex notis diariæ quidẽ ꝓpriis cessantibus, putridę verò apparere incipiẽtibus: vt si quo tẽpore diaria viget aut inclinat, calor ꝓ miti acer euadat, & tolerãdi facilitate desita ægrè febrilem calorẽ æger toleret: si accessio in vaporẽ vel madorẽ, vel paucũ sudorẽ non desinat, idq; integrè omnino, sed ingrauescat magis: si itẽ in vigore, vel declinatione signũ aliquod febris putridæ, vt ardẽtis, semitertianæ, & aliarũ de quibus pòst, apparuerit. Vt cætera omnia sic arteriæ corpus euadit durũ siccitate (à causis omnibus inaniẽtibus & siccantibus per se aut per accidens) tensione (à replẽtibus omnibus, vt tumoribus p̃ter naturã) concretione à valẽter refrigerãtibus sumptis & admotis. Pulsum igitur durũ cõcretione efficiũt frigida omnia sumpta & admota, vt frigidæ aquæ potus intẽpestiuus, aut in eadẽ balneũ intẽpestiuum: item esus largior fructuũ crudorũ & frigidorũ. Tensionem repletio, vt phlegmone, scirrhus visceris alicuius arteriam aut vicina ei corpora occupãs. Neruorũ quoque ægri aliquorum tensio conuulsifica inflammationi proportionalis, pulsus duri causa esse potest. Siccitatẽ, fames diuturna, fluor alui, lyenteria, dysenteria, vomitus longus, cęteræ vacuationes, diuturnæ febres ardentes & hecticæ, & cætera partes solidas vehementer siccantia. Durus autem pulsus per febrem quà febris est, nunquam efficitur, sed ab aliqua dictarum trium causarum continentium. Nã febris quà febris est, seu sua essentia, & per se calefacit, & durum

Putridæ à causa externa quando incipiunt.

Cap. 9. lib. 1. feb.

Transitus diariæ in putridam vnde deprehendatur.

Corpus arteriæ à quibus durum efficiatur.

Pulsus duri causæ.

concretione & tensione sanat, per accidens verò siccat. Quouis autem horum modorum dura arteria durum faciet pulsum, qui nulli febriũ generi est proprius: solis enim diariis à causa calida sicca in corpore calido sicco, & cæteris calidis siccis conuenit, putridis à phlegmone viscerum, hecticis marasmodibus, non hecticis tantùm.

IN CAP. X.

Hecticæ species tres.

1. Hectica tãtum, quæ cognitu difficilis est.

HEctica quamuis vnica sit, accessionem que ab initio ad finem, & mortem habeat vnicam, tamen in tres diuiditur species, à varia corporis dispositione sumptas. Prima est hectica tantùm, in qua corpus cordis & cæteræ partes solidæ iam primum sunt incensæ: duratque hæc species, quamdiu in corpore cordis, & aliis partibus solidis humor substantificus & radicalis terreas ipsius partes glutinans adhuc multus superest, ipsum calorem igneum nutriens & fouens quomodo oleum, cera, sepum, & similiter pinguia in ellychnio flammam alunt: hæc cognitu est difficilior, curatu autem facillima. Altera etiam extrema marasmodes dicta, quòd marasmum calidum siccum habeat adiunctũ, est cùm humor hic omnino absumptus est, partesque omnes solidæ non solùm corpus cordis velut cinefactę & friabiles, vt putrefacta & vsta omnia, quale exustum est ellychnium, quod nullius olei affusu flãmam ampliùs concipit: sic neque absumpto humido substantifico calor natiuus potest instaurari: ob id hæc, vt nullius visum & tactum latere potest, sic nunquam curationẽ recipit: & hanc à marasmo simplici, qui solius siccitatis excessu prouenit, & composito frigido sicco senibus familiari, & quibusdam etiam pueris hydrope, lumbricis, vel aliter atrophia sine febre laborãtibus, separat hoc loco Galenus, nomine tamen marasmi alterius compositi, id est, calidi sicci, hecticam istam cõprehẽdit libro de Marasmo. Quin & capite vndecimo aliquoties marasmum pro hectica marasmode accipit: vt hîc nomen marasmi minus latè pateat, quàm lib. de Marasmo. Tertia inter has media nunc prio-

Pinguia flammam alunt.

2. Hectica Marasmodes quando.

Marasmus simplex vnde.

ri, nunc posteriori propior, vt latitudinem satis multam obtineat vti etiam extremæ duæ: maioris enim & minoris ratione omnes hæ tantùm differunt. Et cùm siccitas sit triplex, vna sanguinis penuria in propriis cuiusque particulæ exilibus venis, & arteriis: altera ex absumpta omnino humiditate propria in omnibus animalis partibus contenta, & roris modo sparsa ipsas nutriente, quæ solo alimento instauratur: tertia ex solida similarium partium substantia siccata. Hecticæ tres species in his duabus postremis sunt, vt hoc capite apparet: aut fortasse veriùs in solo humore substantifico & radicali seu tertio: hectica autem febris magna ex parte & frequentissimè sequitur febres ardentes biliosas & æstiuas, non etiam hybernas & pituitosas, cùm ea laborantes calidi sicci, à causa calida sicca, in aëre calido sicco calidiores sicciores euaserunt, vel diatrito seu ieiunio triduano, vel victu tenui & eo calido sicco, nec frigida humida ab his tempestiuè sumpta sunt vel admota. Interdum in homine calido sicco nascitur, à causis calidis siccis, ira, mœrore, cura, insomnia, æstu, interdum à phthisi, & causis aliis post dicendis.

Tertia hectica species. *Libro 7. Meth.* *Siccitas triplex.* 1 2 3 *Lib. 8. & 9. meth.*

IN CAP. XI.

Signa incipientis & mediæ & marasmodis ex Galeno sunt nota, & signorum marasmodis causæ ex libro primo prognosticωn reperi possunt in facie Hippocratica: côuulsionem enim à siccitate & humidæ substantiæ consumptionem sequuntur, & sunt ea signa morbis acutis & diuturnis, & omni causæ emacianti cum hectica marasmode communia: ob id ex his hanc hecticam non iudica, sed adde alia, à pulsu & calore sumpta, tamen paucis eas illustrare placet. Oculi caui, quia minutiores consumptis tribus in ipso humoribus aquoso ob tenuitatẽ maximè, crystallino ob crassitiem & siccitatem minimùm, vitreo mediocriter. Adhæc tunicarum sua quædam caro consumpta, adeps sub oculo consumptus, musculi mouentes & neruum opticum ambi-

Oculi caui in hectica quare.

entes ac firmantes consumpti & siccati breuioresq; & cōtractiores ob id facti: quare etiam conuulsis omnibus his partibus non minores modò, sed etiā retractos & constrictos & conuulsos reddunt oculos, & omnium maximè, cū musculis & optico neruo membrana cohærens. Ossa genę vtriusque imo totius oculi orbitæ limbus eminentior apparet ob oculum intrò conditum, sed magis ob cutis & carnis hæc ossa tangentis consumptionem. Nam quibus carnosis oculi sunt elisi aut effusi ossa hæc parum prominent: vt per solem & puluerem ambulantibus, ex sudore per solem siccato puluere mistus squalor partes nudas conspurcat: sic in hecticis humidi substantifici & terreæ partiū solidarum substantiæ aliquid foras efferuescit & extruditur, vt in lignis ardentibus, ea duo in cute mista insident, qualiter sanis multis hyeme excrementum tertiæ coctionis crassius ad cutim hæret. Adhæc ab oculis non modò humor suus, sed etiam alimenti portio ob naturalis in eis facultatis imbecillitatem non continetur, neque coquitur, sed diffluens à calore febrili siccatur, vt multis pueris sine febre, interdum magis cū febre accidit.

Color viuidus quare in hectica pereat.

Flos viuidus coloris seu color viuidus in facie maximè apparens ob sanguinem, spiritum, & vtriusque natiuum calorem perit in hecticá marasmode, quòd illius floris causa iam periit, imo & in oculis maximè sanorum emicat flos hic, in hecticis & morituris periit, imo & in multis mitioribus morbis: vnde vulgò dicimus: In vultu magni signa doloris habes de ægris: & de sanis: Nullius in vultu signa doloris habes. In vultu enim maximè cernuntur & facillimè primæ morborum multorum notæ ob id ab his hoc loco, & initio prognosticorum in morbis acutis incœpit.

Squalor in fronte magis apparet.

Squalor hic & siccitas quanquam facie tota atque adeo corpore toto perspicuè appareat, tamen in fronte manifestiùs: quòd in hac sana cutis subiecto musculo connata plenior & carnosior & habilior existit: iam per hecticam marasmode, consumpto facilè carnoso genere, cutis hæc arida & intenta cernitur ob conuulsionem, non vt senibus rugosa: eadem ratione collapsa tempora musculis temporalibus colliquatis & consumptis apparent, vt etiam os parum & ægrè aperiatur conuulsis his musculis.

Collapsa tempora.

Palpebra vtraque ob ſiccitatem conuulſa & contracta apparet, magis tamen ſuperior, alioqui mobilis ſola, conuulſis neruis & muſculis eam claudentibus vel aperientibus, vt eorum motus ſit ineptus & ob id incertus ſed trementium modo nunc claudi nunc aperiri videantur: id quod dormiturientibus & dormire non audentibus accidit, præſertim labore multò fatigatis: id tamen hecticis non ex propenſione in ſomnum accidit (quia ob caliditatem & ſiccitatem maximè ſunt vigiles & à ſomno alieni, quem frigida & humida excitant) ſed vt dixi ex motricis imbecillitate & organi ſiccioris inobedientia, & ob laſſitudinem ex vigilandi impotentia. In ventre inferiore (nã ſuperior thorace cõcluſus ob coſtarum firmitudinem minus ſubſidere poteſt, etiam-ſi in eo viſcera, pulmones & cor, quantum cęteræ partes ſolidę ſint colliquatæ & tabefactæ, imo magis multò quòd febrem præter cætera ſuſtinent,) inteſtina & viſcera, ventriculus, hepar, lien, renes, colliquata adeo ſunt & diminuta, vt nõ appareant tactui. Quin & hypochondrion tam dextrum ſub quo hepar, & ſiniſtrum ſub quo lien, & xiphoïdes cartilago ſub qua ſtomachus, thoracem verſus cõtrahuntur conuulſa à cartilaginum ſiccitate & peritonæi hoc loco velut ſubrigentis. Qualis ſiccitas in cute externa & arteriis, vndè & pulſus durus, & partibus reliquis ſolidioribus apparet. Pulſus autem gracilis eſt ac paruus, vt initio putridarum, quia longius & latius diduci ob ſiccitatem nequit arteria. Debilis, ob facultatis vitalis imbecillitatẽ, ex vitiato corporis, cordis temperamento, in quo erat facultatis pulſificæ eſſentia. Quia tamẽ febris eſt & calor auctior, vt ventiletur pulſu veloci egeret, ſed hic etiã vires robuſtas exigit, ob id in magni & velocis ſupplementum frequens efficitur. Durus quoque in hectica maraſmode ſemper, non itẽ in hectica tantum. Calor quia è ſubiecto ſicco per vaporem tactui medici apparet, vapor autem hic tardius & parcius à ſicco corpore emergit, ob id non niſi poſt tempus acer & mordax ſentitur. Humiditati quadruplici ſiccitatem quadruplicem opponi docet Galenus libr. 7. Metho. ex his duas poſtremas hecticis abſumi ſcribit hoc loco Galenus. Hecticæ curationis vt peſtilentis obiter meminit, quia niſi

Venter inferior imminutus.

Pulſus gracilis.

Debilis pulſus.

Hectica vt peſtiles initio curanda.

principio refrigerantibus & humectãtibus sumptis & admotis curetur, posteà insanabilis euadit. Initio enim & intemperies calida sicca partium solidarum exigua est, robustæque sunt tunc naturales facultates, quarum coctione per nutritionem partes humectantur & refrigerãtur. Alimentum enim etiam calidum potestate, originalem tamẽ calorem mitigat: multò magis potestate frigidum, quale hecticis: maximè est salutare per initia. Vbi autem marasmodes euasit vitiato partium solidarum temperamento, naturalis in omnibus his facultas imbecilla est pro intemperaturæ modo, vt alimentum coquere nequeat. Adde quod solidæ partes genere carnoso ab hectica cõsumpto destitutæ, frigidi vel sumpti vel admoti occursum ferre nequeunt: vt docet Galen. lib. 10. metho. & 9. de potu frigidæ, & Aphor. de frigidæ aquæ perfusione in gracilibus. Principium febris hecticæ est quandiu calor nondum acrior euasit, & multa adhuc superest humiditas tum substantifica, tum ea quæ ipsam instaurata est, calorísq; ignei furorem fractura. Vel calida tãtùm, vel sicca, vel alia quæuis intemperatura insignis facultatũ robur infirmat, multò magis geminata viribus iunctis id efficit, & quantò maior est tantò celeriùs: ita vt si maxima est etiam parti mortem afferat, non soli facultati. Vt oleum feruendo minuitur, & tandem vstum durescit, ac siccescit: sic humidum radicale magis, quia minus glutinosum est, feruendo absumitur, & tandem vritur. id autem humidum crassum lentum, pingue, multum imputribile animal efficere viuacius author est Aristoteles idoneus. libro de long. & breuitate vitæ. Hectica putridæ interdum implexa, vt lib. 10. Meth. in muliere ex tristitia & vigiliis febricitante: & lib. 1. Epid. tertianæ & quartanæ & quintanæ implexã sibi visam scribit: quæ verba planè indicant quamuis in omni hectica humores sint calefacti. (Nam si partes solidæ calefieri ineptiores sunt calefactæ, multò magis & humores ipsi ob tenuitatem alterari promptiores) tamen non semper putrent, vt etiam de synocho nõ putri posteà dicemus. Hectica licet frequentissimè ardentes febres malè humectatas & refrigeratas sequatur, tamẽ interdum à causa etiam externa recenti, vt diaria nascitur, non tamen quauis, sed

Hectica febris principium.

Vt temperies insignis facultatum robur deiicit.

ficca omnino,& ferè calida,vt ira,mœrore, cura, insomnia,æstu,labore,aëre calido ficco, in hominis natura calidissima,& victu reliquo calido ficco: quæ quia in his regionibus rarò concurrunt, ob id etiam morbi biliosi, inter quos ardētes sunt febres hecticarum creatrices,& hecticę à causis calidis ficcis natæ,à phthisi ex catarrhis frequentiores. A qua autem harum externarum causarū proficiscatur hectica,resciscere potes ex ægri relatu & notis postea describendis: vt si æger nulla in re peccarit externo die præterquam quod vehementer & sæpè & diu excanduit, & cætera calida ficca consentiunt magna est suspitio hecticam fore:suspitionem augebunt: diariæ signorum abolitio,& hecticæ signa iam manifesta die secundo, & certiora tertio: præsertim si hora vna aut circiter post cibum tēpestiuè datū calor increscat,cū causa posteriùs dicetur. Cur autē suspectas accessionis seu exacerbationis horas die tertio trāsmittēdas priusquàm cibus detur.(Nā in accessionibus abstinere oportet à cibo) iubet,non etiā secundo aut quarto, causa est quòd hectica diariæ initio similis à causis calidis ficcis incipit:quę si in putridam degeneratura esset (ex quo 24.horis pro sua natura & consuetudine non soluitur) in biliosam febrem transiret:quæ ex sua natura tertio quoque die exacerbationes habet, si continua est vt hæc, aut accessiones si intermittens est: quēadmodum si à satietate & ebrietate in homine pituitoso,aëre frigido humido incipit diaria,nec stato sibi tēpore finiatur,in putridam pituitosam quæ quotidie recurrat presertim post meridiem transibit,& in melancholicā si melancholica adsint omnia.Si igitur superatis horis repetitione biliosæ febris cibum dederis in hac diaria hecticam minanti,& calor augeatur aliquanto pòst,dices hecticam,ex quo pulsus tunc maior & velocior fit: vt alteri cuipiam nutrito nec horror aut frigus partium extremarum tunc superuenit,nec in somnum propensio,& corporis totius ad motus pigritia insignis,oscitatio,pandiculatio,neque calor neq; pulsus inæqualis, nec pulsus paruus aut debilis:quæ omnia symptomata adsunt accessione aut exacerbatione putridarum febrium prehendente & repetente. Incrementum æquale adest etiā synocho non putri

Signa hecticæ futuræ.

Lib.1. Aphor.

Aequale incremētū synochi vtriusque.

& putri, quam ob id ἀναβατικὴν vocant, vt ab homotono & paracmastica separent, vt lib. Method. 8. 9. 11. dicetur. Sed synochi in homines cadunt multi sanguinis, ob id facilè ab hecticis separantur, & quòd illis calor fit flammeus ac plurimus ob id pulsus maximi, velocissimi, frequentissimi, accedentibus virium vitalium robore & organorum obedientia. Contrà in hecticis calor multò minor & facultas pulsifica imbecilla, & cor arteriáque ob siccitatem rigida ac inobediens, ob id pulsus paruus, tardus, rarus magis multò quàm synochi alterutrius.

IN CAP. XII.

Hectica febris tam est exigua & obscura, vt æger non sentiat séque febricitare neget: quanquam id non tam ob caloris exiguitaté accidere videtur, quàm ob alterationem illam diutinam & paulatim factam, non autem affatim, quæ sola est dolorifica Galeno. Hectica auté sine siccitate consistens nec transiens in marasmode, vt quæ phthisi, hoc est, pulmonum vlceribus, quæ pestis sæpe excitat, superuenit. Nam vlcera aspere arteriæ & pulmonũ pesti superuenire docet Galenus lib. 5. Methodi: Phthisi auté hecticam superuenire in fine capitis huius. Magnæ item huius pestilentiæ quæ Romæ grassata passim meminit. Legendum itaque est λοίμῳ, id est peste, non λίμῳ id est fame & penuria: quanquam & ex nimio ieiunio hectica prehẽdat Arnaldo Villanouano, & Galeno lib. 8. & 9. Method. per diatriton naturas biliosas in ardentes ex diariis præcipitari, à quibus in hecticas trãsitus est promptissimus. Adde quòd ex magna alimentorum bonorum penuria pestis sæpe nascitur, vt Gal. scribit lib. de Euchymia & Cacochymia, & paulò antè in febris pestilentis causis. Sumpto semper alimento in hectica calor augetur, & pulsus maior & velocior fit, quandiu cor ab alimento humectatum & arteria intemperatũ minus est, ob id validius & magis obediens motui. Exemplum aut

Vlcera pulmonũ pesti superueniũt

calcis & aquæ, aut carbonis semisopiti & olei affusi rem apertè declarat fieri: causa verò eius effecti non perinde est conspicua, cùm absurdum videatur calorem in calce sopitum in apertum prodire affusa aqua, quæ frigida & humida cum sit extinguit ignem, ob id calorem abolere magis quàm promouere aut saltem proferre, debet: nec ipsa nutrimento ignem & calorẽ augere potest, nisi post multas in medio alterationes. Eius ergo effecti causam reddere ad physica problemata pertinet: de quibus lib. 2. Simplic. cap. 5. Adde quòd quæ calida sunt potentia, vt medicamenta plurima dum à calore nostro actu calida euaserunt, vehementiùs sæpe nos recalfaciunt: à frigido autem vel humido vel vtroque calida potentia actu calida euadere non possunt. Quid, quòd frigida potentia vt actu frigida euadant, id non à frigidis, sed à calore nostro obtinent, vt lib. simpl. docet Galenus. Quia corporis afficiendi præparatio magni est momenti ad febrium, vt morborum aliorum generationem, scribit corpora biliosa, seu calida sicca, in vitæ conditione, parte anni, regione, constitutione, viuendi ratione calida sicca, à causa calida vel sicca vel vtraque, vt ira, mœrore, cura, vigilia, labore, æstu, si in diarias incidant prompta esse, vt in putridas biliosas & ardentes, & ab his malè curatis, aut etiam sine his, in hecticas transeant. Diariæ febres prædictæ malè curantur, cùm prædictæ naturæ diatriton, id est, ieiunium trium dierum ferre coguntur initio, cùm his naturis inedia sit aduersissima, vt libro octauo Methodi. Ardentes malè curantur, si præterquam quòd aqua frigida larga manu non est his exhibita tempestiuè, nec ceratum Galeni refrigerans thoraci & hypochondrio est admotum, nec reliqua id genus refrigerantia & humectantia sumpta sunt vel admota, sed contrà planè calida sicca sunt sumpta vel admota: vt cataplasma ex pane, vel artomelite, & aliis calidis siccis.

Exemplũ hoc affi-cit pro-pter effe-cti simili-tudinẽ nõ causa.

Diariæ fe-bres quã-do malè curantur.

Ardẽtes malè cu-rantur. lib. simp.

Cordis siccitas & caliditas omnium promptissimè hecticam concipit, secundo loco phlegmone hepatis ac ventriculi: quòd hæc viscera duo sint coctionum primarum officinæ, quarum vitia nõ emendant singularum partium coctiones. Ergo vsto in his visceribus inflãmatis alimẽto,

Quænã hecticam promptè excitent.

cor & cæteræ partes nutritæ promptè intemperiem calidam siccam, &, si diu perseuerauerit hæc vstio, hecticam concipiunt. Tardius partium aliarum ventris inferioris inflammatio etiam magna & diuturna hecticam generabit, quòd in his alimentum nec diu motetur, nec mutationem aliquam memorabilem accipiat.

A dysenteria etiã hectica.

Dysenteriam ob inflammata intestina sequitur hectica, sed etiam ob atrophian, qua ratione & lyenteriam & diarrheam etiam sequitur adueniente febre etiam exigua, promptiùs autem magna. Nam per hos affectus alimentum nec retinetur in coctionis instrumentis, nec ob id coquitur nec distribuitur, sed per intestina mox pessum delabitur, aut nihil aut minimum & ferè in peius ex corruptione mutatum. Cor igitur & cæteræ partes solidæ alimento consueto non humectatæ, siccantur non solùm humidi penuria, sed ab insito calore reddito acriore alimenti inopia, & multò magis febrili.

IN CAP. XIII.

Lib. de vsu pulsuũ.

IN omni febri cor & arteriæ calent magis quàm reliquæ partes, vt etiam in sanis omnibus, cum cor ipsum semper feruere oporteat cæteras partes satis sit non frigere: tamen is calor cordis & arteriarum maior in sanis & aliis febribus minus percipitur, quia humoribus multis, adipe, carnoso genere, cutis arteriarum & cordis obtunditur & intercipitur. In hecticis sanguinis reliquiæ propè cinefactæ, & vt in sanguiculis assando vstis friabiles, corpus arteriæ & cutis pergamenæ vitulinæ modo tenuissimum, adeps nullus: ob id calor ille igneus citra obices integer digito medici occurrit. Cordis autem non meminit, quia id in medio thorace situm minùs tactui patet, cũ thorax, vt dictum est, per hecticas non ita subsideat. Tametsi & in hecticis & cæteris febribus in medio thorace calorem ferè acriorem sentias quàm aliis in partibus: ferè dixi, quia aliquando ea in parte sudor calorem temperat. Quòd si corpus rarefeceris balneo temperato aquæ

dulcis,aut frictione molli,aut aëre tẽperato,aut illitu modicè calente & tenuium partium, vt acria & fumida excrementa, seu humor & calor & vapor ex toto corpore transpirent,senties post eam transpirationem corpus totum temperatum:arterias tamen æquè ac ante rarefactionem calere, quòd vis balnei & similium eas non attigerit,aut si attigerit, non humectauit nec temperauit: quia in eis seu quodam fomite largior sit vstæ & vrendæ materiæ copia, quàm quæ per eam rarefactionem perspirare potuerit.

Cùm per diastolas arteriç cuti vicinæ aërem trahant ad refrigerium & caloris ventilationem, per systolas verò fumida excrementa expellãt, cur per illas potiùs quàm per has acer ille calor perfectissimè sentitur. Quia dilatatæ arteriæ cutim tangunt, & digitos nostros lato suo corpore multis in partibus calore suo alterant ac afficiunt, cùm per systolas intrò contractæ à cute longiùs recedant. Huc pertinet quò excrementa fumida & crassa multùm ac terrea,à contracta & densata arteria ægrè expelluntur, à dilatata & ob id nonnihil rarefacta per se exhalant,& digitis nostris occurrentia eos mordaci contactu afficiunt. Hac igitur nota propria & inseparabili, vt cæteras taceã, omnis hectica si per se est nec putridæ complicata facilè dignoscitur,magis tamen hectica marasmodes quàm hectica tantùm,seu hectica sanabilis: quòd in hac humidum substantificum nondum sit consumptum, vti nec in putridis cœptum consumi nisi admodum ardentibus, in quibus tamen hæc nota locum non habet.

Putridæ cõiunctæ hecticæ: & etiam aliis.

Cum putrida autem coniuncta hectica difficilius cognoscitur, præsertim ab empiricis:ab his verò qui cuiusque febris typum & formam nouerunt promptè cognoscitur.Implicari autem hecticam cum quotidiana, tertiana,quartana, quintana, & aliis putridis priùs docuimus. Quòd autem exemplum hoc loco affert mulieris, scribitur etiã lib.10. Meth.cui ex tristitia & vigiliis hectica erat cũ putrida,vt videtur,duplici quotidiana,vna diurna,altera nocturna:quæ breues accessionis partes, hoc est tẽpora particularia,principium,incrementum,statum seu vigorẽ, declinationem faciebat,& hanc cum madore quodam aut

vaporis transpiratione: post quam totius corporis calor, vt in cæteris putridis solutis, mitescebat: sed in arteriis solis hecticæ signum manebat calor acer & mordax. Non sufficit igitur circuitionis & accessionum proportiones considerare, vt Aph. 12. lib. 1. & lib. Crisεωn primo docuit ex Hippocrate, sed potiùs febris typus & forma per propria symptomata & signa est cognoscenda. Nam si circuitionem tantum consideras, duas tertianas dixeris quotidianam, & duas quintanas tertianā, & duas octonas quartanam. Circuitio autem, est accessionis & post eam intermissionis seu quietis tempus, quod in quotidiana est 24. horarum, in tertiana 28. in quartana 70.

Febris typus cognoscendus.

Circuitio quid.

Proportio accessionum, est temporis ad tempus, moris ad morem collatio: vt si accessio fiat eadem hora, aut tardet vel anticipet æqualiter vel inæqualiter, ordinatè vel inordinatè, si mitior aut malignior & sæuior, & intermissionem habet puriorem, obscuriorem, & symptomatôn febrilium reliquias seruantem. Ex ipsa igitur forma vt homi nem, sic febrem cognoscere assuesce, quæ in febribus caloris, qualitate, pulsu, vrinis maximè se prodit: nullum tamen signum earum quantumuis exiguum est omittendum: nam id aliorum certitudinem firmat, & quę per se & sola sunt exigua, turba & numero valent.

Proportio accessionũ

Forma febr. quomodo cognoscenda.

IN CAP. XIIII.

Libro hoc capite vndecimo promiserat signa causarum externarum diariæ, seu quibus sine ægri responso medicus mox discernat à quánam causa externa diaria hæc vel illa sit nata, sed hæc lib. 2. Crisεôn cap. vlti. lib. 8. Metho. & libri primi ad Glauc. abundè sunt tradita, præterquam quòd pauca quædam desiderantur, quibus diariam ab æstu distinguas apertiùs à diaria ex frigore. Cur autem caussas huiusmodi externas nosci à medico velit, cum ab his ceu iam desitis nulla curandi indicatio sumatur, ante diximus vt scilicet noscamus quænam in corpore dispositio ab illa caussa relicta in corpore febrim fouet, ob id abigenda sit,

vt ab æstu calor capitis & cutis insolatu, à labore calor articulorum magis fatigatorum, à frigore cutis densitas & alia id genus: quarum dispositionũ remedia libro octauo Methodi, & primo ad Glauconem scribuntur. Qui diaria ab æstu laborant cutim capitis præcipuè & aliarum partiũ magis insolatarum habent calidiorem quàm corpus internum, ob id refrigerandum magis, vt octauo Methodi docet. Et quia cor ac ventriculus & reliquum corpus internum minùs adhuc incaluit quàm partes hæ primò ac insigniter calfactę, pulsus parùm febrilis hoc est, paulò maior & velocior & frequẽtior sentitur, & minùs sitiunt quã vbi intus tam calent & siccantur (hæ enim duæ sunt veræ sitis causæ) quàm foris: quanquam & de siti notha quæ in ore, faucibus, & aspera arteria à cordis caliditate per febres omnes nascitur, nisi in quibus hæ partes à catharris irrigatæ humectantur, hæc intelligi possunt, non solùm de vera & animali, quæ in ore ventriculi maximè est, totius corporis caliditatem, & siccitatem præcipuè sequuta. Quę partes primæ agentes affectum excipiunt, hæ illum habent insigniorem, quàm quæ ab his primò alteratis afficiuntur: ob id cutis primò à sole alterata calidor sentitur quàm internum corpus ab hac cute alteratum. Eadem ratione si diaria est à frigore, vt balneo aluminoso vel aliter astringente: sed actu frigido, cutim habet minùs calidam quàm internum corpus: & in his, vt in quotidianis diximus, calor admota diu manu increscit. Caput etiam in diaria ab æstu eadem ratione ægris peruri videtur: nam id parum tectum, soli præsertim perpendiculari obiectum bregmate raro calorem primùm concepit, & ab eo vstio incipit, vt libro de causis procatarcticis: cutis verò reliqua quia vestita magis, & obliquum magis radium diebus æstiuis per regiones calidas præsertim excipit, minùs insigniter calesit. Frigidis irrigationibus bregmati ex alto illisis gaudent, vt in cephalalgia ab æstu, quod in arte curandi ad Glauçonem, & fusiùs octauo Method. explicatur. Omnis enim pars intemperata innatur modico contrariorum vsu, vtpote ipsam ad natiuum temperamentum reducente. Oculi, vt capitis reliqui superficies, multùm calent ab æstu & à sanguine

Sitis notha.

Sitis vera & animalis.

Caput in diaria ab æstu præcalidum.

Oculi præcalidi ab æstu.

vi caloris in eos tracto, à quo & rubent, tamen sunt sicci: quamuis oculus res sit humida, quia foris sunt sicci, intus autem in venis vbi est sanguis humidi. Omnibus tamen sicci non sunt oculi seu à calore siccati, sed his solis quibus coryza magis quàm catarrhus eos humectauit, nequaquam: nam illa in nares dum fluit per communem ipsis & oculo foramen ad magnum canthum oculum humectat, catarrhus per foramina palati magis in fauces, ac inde in asperam arteriã, pulmones, ventriculũ deerrat. Porro hos affectus coryzam & catarrhum ex cerebro pituita pleno efficiunt tum æstus pituitam colliquans, vt sol vernus ac æstiuus tum niues, & frigus ambiens eandem compresso cerebro in partes subiectas exprimens, vti in mœrore & luctu contingit: ita vt has fluxiones, præsertim in spatia inania inter partes similares colli, omoplatarum, thoracis decumbentes, sæpe febris excipiat pituitosa, catarrhalis dicta vulgò. In oculis autem humida & læui parte siccitas est manifestior quàm reliqua facie, ob tunicæ cohærentis & albæ tenuitatem, ob quam & venæ etiam minimæ in ea sunt conspicuæ, quæ in cute corporis visum effugerẽt. Huius ergo tunicę tenuis humiditatem aquosam solis æstus facilè depascitur. Quæ verò venæ aliæ, temporum, frontis, faciei ob sanguinis in caput tracti à calore quopiam tenduntur, tumore magis patent quàm rubore ob cutis crassitiem: tametsi etiam obscuro colore, & manifesto calore se prodant. Venarum faciei, oculorum capitis reliqui plenitudo & tensio facilè separat diariam ex æstu à diaria ex frigore, vt in qua venæ faciei & capitis atque adeò corporis reliqui à frigido contractæ latent in profundo, vt nobis omnibus hyeme, cum tamẽ æstate aut aliter calefactis pateant maximæ, & magis in parte calidiore, quòd in eam sanguis largior à calore trahitur, aut vi caloris feruens etiam semiplena vasa distendit, vt olla etiam aqua semiplena dum feruet exundat: tamen qui à frigore febricitant tumentius habent corpus totum, quia cute à frigore densata, dum nihil foras exhalat sed intus retinetur, corpus tumefacit non venas, contrà calor venas tumefacit, feruente aut multo sanguine corpus detumefacit, ac digerit multa per insensilem transpirationem, & sudorem

Coryza. *Catarrhus.*

Diaria ex æstu ab ea quæ à frigore est separatur.

dorem facta vacuatione. Lectio hoc loco ambigua est: illud præterea quod ipsi pleni sunt admodum, eos non parum distinguit ab his qui ex humorum putredine febricitant. σήψιν nanque habuit codex Aldinus, ψύξιν tamen, id est frigiditatem cum Germano codice legere malui, quòd hoc loco diarias ab his duabus causis, æstu & frigore, natas cognoscere, & à se inuicem distinguere doceat, non autem diarias ab æstu à putridis distinguere: vt quarum quibusdam venæ sanguine multo, aut feruente etiam distentæ sunt, vt synochis putribus: quas ob id inflatiuas practici vocant. Lege igitur humorum frigiditate etiam cum vetere interprete: nam hic locus Aëtio & Paulo cætera de diariis ex Galeno transcribentibus, omittitur: tametsi χυμῶν, id est humorum, cum frigiditate non solet, cum putredine solet addi. Ergo hęc venarum capitis plenitudo diarias ex æstu omnium maximè separat à diariis ex frigore. Coryza autem & catarrhus cùm à frigore cerebrum pituita plenum comprimente fiunt, vti & à calore eandem pituitam colliquante, notæ sunt ambarum diariarum communes. Quin & capite pituita multa pleno coryzæ, & catarrhi, & à catarrhis ipsis febres symptomaticæ, in his regionibus crebrę, catarrhales dictę practicis, fiunt à frigore frequentius quàm ab æstu. Vbi & varia est lectio, sed legendum puto refrigeratum, ἢ, id est quàm, exustum, non vel: quòd febribus pituitosis & catarrhalibus causa adsit frequentissima frigus cutim densans & constipans poros, ob id hyeme fiunt plurimæ & maximè flantibus aquilonibus. Nam vt æstate febres continuæ, ardentes, tertianæ magis fiunt, sic hyeme pleuritides, peripneumonię, κόρυζαι, raucedines, tusses, dolores pectoris, laterum, lumborum, capitis, & vertigines & apoplexiæ. Huc pertinet quòd frigiditas etiam pituitæ generandæ est causa, calor non item, sed eam in capite collectam fundit: quanquam & ex corpore impuro, & excrementoso caput æstu vel aliter calfactum cucurbitulæ modo ad se excrementa trahit, seque replet. Si verò subiectum corpus excrementis purum fuerit, ne replebitur quidem caput ab æstu, sed tantùm calefiet. His igitur notis diariam ex æstu, à diaria ex frigore distingues, non coryza, aut catarrho, vtque si repletum est caput, à frigore

Aph. 21 lib. 3.
Aph. 23 lib. 7.
Aetius.

& æstu excitantur, frequentius tamen (vt dixi) à frigore. Cæterarum diariæ causarum signa libro primo, ad Glauc. & libro octauo Metho. & capite vltimo, libri secundi Criseôn.

Commentarij Iacobi Syluij in Priorem librum Galeni de Differentijs febrium,

FINIS.

IN LIBRVM POSTERIOREM GALENI DE DIFFERENTIIS FEBRIVM, IACOBI SYLVII *commentarius.*

*

Ibro Hippocratis de natura hominis ,,
accreuerunt particulæ aliquot, vt mor ,,
borum obseruationes cum lib. de fla- ,,
tibus consonantes: venarum natura à ,,
Galeno damnata commentario de na ,,
tura hominis, ab Aristo. libro 3. capite ,,
3. de natura animalium, Polyb. Hippo- ,,
cratis discipulo tributa, & de febribus: cuius partis initi- ,,
um hoc est, Magna ex parte febres à bile sunt. Genera ea- ,,
rum quatuor absque illis quæ doloribus eueniunt: nuncu- ,,
pantur autem continua, quotidiana, tertiana, quartana: cō- ,,
tinens à copiosissima & meracissima bile prouenit, & per ,,
quam citò iudicatur. Quotidiana post continuam à largissima bile est, & ex omnibus aliis citissimè euincitur. Tertiana à parciore bile fit, & diuturnior est quàm quotidiana. Quartana à parciore fit bile, nec solùm flaua sed etiam atra, & diuturnior est, quàm tertiana, &c. Quam opinionē falsam hoc capite conuellit, & quòd ad biliosarū febrium generationem non sufficiat bilem in corpore auctam esse, nisi etiam putredo & per corpus motio accedat, vt cap. 5. dicetur. Similiter nec ad pituitosæ febris intermittentis aut continentis generationem sufficit pituitam in corpore augeri: nam leucophlegmatia laborantes, & pueri voraces, & plurimi senes pituita referti semper febricitarent. Nec ad melancholicæ febris generationē sufficit humorem melancholicum augeri: sic enim ictero nigro la-

borantes & splenici, & habitu melancholico præditi febricitarent omnes: sed putredine opus est repentina, & recenti, & motu per partes sentientes ad intermittentium ex his humoribus febrium generationem. Ictericos interpres cum Celso, & Plinio vocat arcatos ab iridis arcus cœlestis colore viridi & flauo, vnde & aliis ab auri colore auriginosi quoque vocantur. In his flaua bilis multa cum sanguine confusa in corpus fertur, non secreta nec tracta vniuersa à folliculo fellis imbecillo vel obstructo in meatibus, per quos aut ex hepate trahit, aut in ecphysin excernit: cui si putredo accesserit febricitant. Aliæ icteri causæ suo loco dicentur. In icterico critico non ampliùs in toto corpore, sed tantùm cuti propinquo bilis est larga & crassa. A bile flaua seu amara largiore, & meraciore fit exquisita tum tertiana intermittens, tum causus, id est, febris ardens & continua, intermittenti quòd ad causam attinet simillima, putredinis loco tantùm diuersa & motu ac quiete, vt pòst dicemus. Meracior autem bilis hæc gignitur à causis omnibus calidis siccis, temperamento, iuuentute, vitæ conditione, vt fabrili, laboriosa, vigiliarum & curarum & irarum plena cibo potu parco, dulci, salso, amaro, acri, calidis siccis medicamentis, largis, crebris, aëre æstiuo. Pituitosa illi contraria quotidiana, à causis quoque cōtrariis refrigerantibus, humectantibus, temperamento, pueritia, senectute, vita ociosa, ebriosa, sedentaria, somno multo, intempestiuo, securitate, cibo potu largo, subdulci, acido, aëre hyberno. Melancholica quartana à causis omnibus frigidis siccis, temperamento, ætate declinante, vitæ genere tristi & sollicito, cibo potu crasso, nigro, & cæteris fusiùs descriptis libro nostro de causis febrium, & Galeno libro secundo Criseôn cap. 3. Satis sit hoc loco scribere cur à causarum illarum catalogo humores singuli gignantur, licet id libro de humoribus ad plenum descripsimus. Bilis flaua cùm sit planè ignea & omnium quę in nobis sunt calidissima & siccissima ex aëriis & dulcibus fit corporibus, multò citiùs, & largior ex igneis: qualia sunt salsa & amara carboni similia (quòd ambo sint terrea adusta) acria, flammam referentia, vt in rebus externis quæ ligna sunt rariora, & ob id aëreæ naturę plus habent prom-

Icteri causa.

Tertiana intermittens & Causus vnde.

Bilis flauæ natura, & causa.

ptius in flammam transeunt: quòd aër præsertim sublimis cum sphæra ignis inferna magnum habet symbolum, & aër hic infernus cum nostro igni. Ob id mutuæ illorum mutationes promptè fiunt; simili ratione aquea omnia, hoc est, frigida humida pituitam, terrea hoc est, frigida sicca humorem melancholicum promptè generant. Quæ omnia, in sumendorum, admouendorum, educendorum, faciendorum quantitate, qualitate, &, si vis, tempore, adde si libet vtendi modum & ordinem, generationis rationem habent accedête natiua aut acquisititia temperatura. Qua autem ex causa humores singuli in singulis anni partibus abundent, abundè docet Gal. lib. de nat. ho. Senes quanquàm frigidi sint & sicci temperamento, vt in temperamentis probatum est, & ob id melancholicis febribus obnoxij esse magis videntur, tamen quia excrementis pituitosis ob caloris imbecillitatem sunt humidi febribus quotidianis magis prehenduntur. Pueri autem calidi humidi ob voracitatem, & motus intêpestiuos ac inordinatos pituitæ magnam vim congerunt, ob id quotidianis etiam magis quàm senes prehendi consueuerunt. Lauacrum laconicum, frictio, multa excercitatio, illitus calorifici mox à cibo scilicet liquido, sed magis pituitoso præsertim accedente potu, quia crudum succum trahit ex primis venis vbi coqui debuit in venas exiles & corporis habitum vbi coqui nequit: sine potu autem id fieri nô posse docet Gal. lib. 2. sanit. tuendæ: vbi cibo sine potu dato excerceri iubet occupata nutrice. Accedit cibi & potus etiam vini genero si copia, quæ quamuis calida sunt potestate, vbi tamen largiora sunt ingesta tantùm abest vt calefaciant, vt etiam morbos frigidos generent. Qui verò cibi sunt pituitosi, licet genere iam sit comprehêsum, quòd scilicet aquosi sint & ferè albi, vt biliosi flaui, melancholici nigri, tamen fusiùs hæc persequimur lib. diæticæ. Non modo ex his causis tam variis, imo & pugnantibus, patet febres omnes non esse biliosas, sed quasdam pituitosas, melâcholicásque aliquas. Accedunt ad huius propositi euidentiam, quòd excreta per vomitum, deiectiones, vrinas, sudores, in his febrium generibus maximè variant, semper tamen humorem suo febrium generi familiarem testantia, biliosa scili-

Senes.

Pueri.

Li. Met.

Excremêta in febribus variant.

Signa quæ febres præcedunt.

cet omnia hæc in biliosis febribus, pituitosa in pituitosis, melancholica in quartanis. Accedit ad hæc, quod nihil eorum quæ quotidianam aut quartanam præcedunt, aut cũ his adest testimonium præbet humoris biliosi in quotidiana, & quartana. Præcedũt autẽ præter causas dictas, frigus partiũ extremarũ quotidianas, horror quartanas, vt rigor tertianas: & alia quędã in signis febriũ dicta, & sępe vomitus dicti: qui etiam & adsunt accessionibus, & sæpe eas finiunt: vti & aliæ vacuationes dictæ adsunt, & variæ pulsuum, caloris, vrinarum differentiæ, & signa alia quamplurima tertianæ sua, quotidianæ sua, quartanæ sua. Cum autem dicit: Præcedens eas tertianas, quotidianas, & quartanas rigor nequaquam similis est, latius extendit nomen rigoris, vt primo ad Glauconem: vbi quotidianæ & quartanę rigorem frigidum scribit, & lib. 5. Symptomatôn: vbi rigorem sine febre qui frigidus est & à pituita cruda & vitrea, veteribus incognitum scribit: cùm verus rigor, id est, vehemens corporis totius quassatio, & commotio, tertianas exquisitas semper incipiat, aut ardentes finiat. Quod ad finem capitis scribit humores hos tres pituitam, bilem vtranque, motos & in omnem corporis partem delatos, febres facere intermittentes, in venis autem conditos & contentos continuas his intermittentibus finitimas, obscuriùs apparet, nec adeò fide valet apud multos, sed partim quæ in fine libri huius dicuntur, partim quæ iam adscripsero id abundè persuadebũt. Quomodo si quis paulatim alimenta colligat donec vni pastui, quem vel quotidie vel tertio, vel quarto quoque die vnicum faciat, sufficiant, quos vbi coxerit ventriculus, à coquendi munere vacabit: aut quomodo si idẽ ignis pabula paulatim colligat, donec igniculo excitando sufficiant, qui cõsumptis paucis & exilibus segmẽtis cesset: aut quomodo si stercus boũ colligat quis paucum, & tenuius quantum possit semel & simul horis aliquot putrere, id repræsentat tibi febres putridas intermittentes, quas excitat putris materia pauca & tenuis, pulsa vel ex venis, vel ex quibusdã partibus per partes solidas, quarũ quæ sentiunt è materia illa frigus vel horrorem vel rigorẽ excitãt pro varia humoris natura. Pi-

Verus rigor.

tuita enim suo cõtactu, & quia frigiditate continuum diuellit, primùm frigus, deinde etiam horrificum frigus excitat, transiens per partes sentientes. Bilis, quia calida est, calorem quoque excitare deberet, quia tamen pungit & rodit partes sentientes ob id illis multùm dolet, calorem cum sanguine & spiritu natiuum intrò retrahi cogit: ob id per eas motum minùs initio calet corpus, imo suffrigere videtur in ipso rigore, posteà verò ardet calore in corpus reuocato & accenso, tum bilis contactu & putredine, tum partium singularum motu multo & vehementi per rigorẽ facto, vt pòst dicemus. Quæ materia si intrò pellitur in carnem interiorem & versus ventriculum & intestina, vomitu aut deiectione finiet accessionem. Ferè autẽ cutim versus pellitur: ob id madore aut sudore tandem post putredinem dissipata, accessionem finit, & intermissionem facit putriorem & integriorem, si non vacuantur hi veluti cineres materiæ putrefactæ, sed in corpore relinquuntur in intermittentibus & continuis recidiuas facere consueuerunt, & accessionum exacerbationúmque repetitionem anticipantes diuturniores grauiores, & cum pluribus, maioribus, diuturnioribus symptomatis, quorum etiã in intermissione aut febrili inclinatione bona portio perseuerat etiam diu & sæpe ad alteram accessionem. Si verò integrè vacuentur, contraria omnia contingunt. Non vacuantur autem propter ægri naturam densam, sensu obtuso præditam, delicatam & nolentem aut non potentem ferre stragula calorifica, sudorem conuenientem, à sudore tersionem, aut bibentem largius, frigidius crassius in accessione incipiente, vel inclinante. Nam in vigore minus id periculosum est, cum corpus æstuat: in augmento mediocris est noxa, in principio maxima: in declinatione sæpè tantum abest vt noceat, vt etiam multum prosit ad sudoris & solutionis celeritatem & integritatem, dũ natura humiditate & frigiditate mediocri recreata & sibi propè restituta ob id valentior reliquias ipsas acrius persequitur: vt in potu largo frigidæ per febres continuas, & continentes docet in Methodo Galenus. Si verò in ipsis intermittentibus etiam inclinantibus bibat quis aquã gla

cialem aut niuosam aut puteanam aut aliter crudam, aut vinum crassum turbidum, aut cereuisiam, aut pomatium, pyratium turbidum adhuc & crudum, naturæ impetũ frangет, dum materiam incrudabit & corpus densabit, nõ aliter quàm si aëri frigido aperiret, aut balneo frigido traderet. Non vacuãtur etiam propter corporis densitatem, vel nuper (vt iam dixi) acquisitam, vel multò ante vel natiuam, & sensum tactus obtusiorẽ. Adhęc ob humoris quantitatem largam, qualitatem frigidam, crassam, lentam, quietem: quia nec à calore interno tenuatus propellitur, nec ab externo trahitur excitato per aërẽ, stragula, frictiones, linimenta: quam ob causam æstiuæ quartanæ etiam breuiores sunt. Quomodo rursus titio crassus & siccus, & si vis semiputris, ignem parte altera conceptum fouet, alitq; quoad totus fuerit cinefactus vstione: sic humor aliquis largior & paratior putrêre in venis maioribus (qualis inter collum, alas, inguina) accensus vritur, quoadusque totus vrendo & putrendo erit consumptus, & factus cineri simillimus. Idem accidit dum in visceribus ipsis, cerebro, pulmone, corde, hepate, liene, ventriculo, vesica vtraque, vtero, renibus, etiam citra phlegmonas putret humor aliquis: quanquam quæ in ventriculi cauitate velut innatat pituita, quia promptè transpirat, ac per œsophagum & sedem vacuatur, & multo cibo potuíque in dies miscetur, quæ eius putredinem remorantur, putrendo intermittentem frequentius facit, & eadem ratione quæ in venis est mesaraïcis. Ob id vomitu ex lotio ante accessionem vacuata non modo accessionem prohibuit, sed febrim quoque extinxit: idem fecit oxymeli calidius & largius epotum. Sic & sæpè ex putrente in liene succo melancholico tertiana fit intermittens, quæ vomitu ex aceto pani secalino vigintiquatuor horas immisto, pòst destillato, multis facilè vomentibus persanata est, præsertim si paucus erat nec ita crassus aut iam coctus. Et ex bile in folliculo fellis, aut etiam ventriculi capacitate putrente, tertiana intermittens, vomitu eiusdẽ per aquam chamemeli tepidam sanata est. Sic multis febres quotidianæ cum intermittẽtes tum præcipuè continuæ ex putrente pituita in cerebro, pulmonibus, intestinis, vesica, vtero. Quin & sæpe putrent

Aliæ nõ vacuatæ materiæ causæ.

Analogia.

Putredo humorum etiã sine febre.

hæ omnes materiæ citra febrim. Pituita nanq; in cerebro paulatim putrefacta acris & graueolẽs indè reddita sæpe puri similis, interdum pallida, flaua, viridis excernitur, & ex pulmonibus, post catarrhos, & in asthmate, & grando graueolens ex cauitatibus ad radicem epiglottidi sputrida excernitur, & mulieribus, multis etiam viris per sedẽ aut vomitum ex vẽtriculo, aut ex cerebro, aut corpore toto, aut intestinis, in quibus etiam ex putri pituita vermiũ genus omne vt aliis quibusdam partibus gignitur sine febre: per vrinas quoque calculosis præsertim, & mulieribus etiam per vterum pituita putris puri sæpe simillima excernitur: in folliculo fellis vstam, & in calculos sępe nigros aut versicolores versam bilem, exectis hominibus sæpe vidimus, cùm tamen illi non febricitassent nisi paulò ante mortem. Et multis melancholiam putrem vomitu, deiectione, vrinis excretam vidimus, qui tamen non febricitarunt, fortè quòd paulatim & longo tempore com putruisset, aut quòd difflaretur per meatus capaciores, aut quòd corpus firmum esset & solidum, & sensu obtuso præditum: ob id febriculam inde natam neglexit, tanquam nulla esset: quæ negligentia hodie est multis etiam in magna febre.

IN CAP. II.

Febris intermittẽs triplex.

Febris intermittens tãtùm triplex, biliosa, pituitosa, melancholica: sed harum vna quæuis multiplex, vt humorum huiusmodi quisque vel naturalis est, vel non naturalis, vel præter naturam: quibus singulis putredo accedere potest, ac febris speciem nonnihil diuersam excitare. Nam bilis naturalis, vt pallida, si talem corporis natura & causæ aliæ salubres sanguini conuenientem postulant, tertianam fecerit mitissimam, sæuiorem rufa, post hanc flaua, deinde rubra, vitellina, prasina, æruginosa, isatodes: sic pituita dulcis, insipida, acida, vitrea, salsa, aliam atque aliam pituitosæ febris speciem putrendo excitat. Et humor melancholicus nullam prius vstionem expertus, quartanam mitiorem nunc primùm putrendo efficit quàm si iam vrẽdo in melancholiã abierit,

Bilis multiplex.

Pituita multiplex.

Humor melãcholicus.

quæ vndecunque fiat, molestissimam & malignissimã facit quartanã,præcipuè tamen si ex bile flaua vstione multa & longa effecta sit. Nam quæ ex sanguinis putrẽtis,vel ardentis parte crassiore fit benignior multò esse solet, & hac adhuc quam ex vsta pituita melancholiam practici cõstituunt. Sed quæ febrium genera ex sanguine putrente fiant,cap.12.huius libri dicemus,συνεχὴς, id est,continens febris duplex est,vna σύνοχος,id est continua, altera generis nomine, vt in aliis plerisque fieri solet, συνεχὴς, id est, continens appellata.Rursus σύνοχος, putris,scilicet, & quæ ex sanguine putrente fit biliosa, triplex: homotonos seu acmastica,id est similiter vigens,& sibi æqualis ac similis: anabatica seu epacmastica,id est ascendens & increscens: paracmastica,id est ab initio ad finem semper decrescens: quæ tres differentiæ,in methodo tribuuntur etiã synocho non putri in diarias reiectæ à Galeno ibidem.συνεχὴς quoque triplex est,pituitosa, biliosa, priùs in σύνοχον putrem (de qua pòst cap.12. & lib.9. & 11. Methodi) & συνεχῆ nomine generis dictam diuisa, & quæ rarò accidit melancholica,quarum trium ab initio ad finẽ vnica est accessio, vt trium synochorum prædictarum:sed hoc interest,quòd in synochis nulla aut minima ab initio ad finem mutatio fiat: synechibus verò seu cõtinentibus mutatio accidit pituitosis quotidie,biliosis tertio quoque die, melãcholicis quarto,vt scribit ex sententia iuniorum medicorũ Galenus lib.1.Epid.Porrò hæc mutatio est noua quædã exacerbatio,& febris (vt vocatur vulgo) reduplicatio, per quam noua quædam accessio prehendere videtur. Nam vt per initia accessionis intermittentium horror aut frigus partium extremarum fit & ad somnum propẽsio,pigritia insignis,inæqualitas quædam caloris & pulsus paruus,debilis,tardus, rarus fit: sic etiam istis exacerbationibus prehendentibus,quę dum augentur ac vigent,sitim,dolorem capitis vehementem,inquietudinẽ, calorem intolerabilẽ excitant,vt intermittentium accessiones, vt videri possit continens febris cũ sua & sibi finitima intermittente coniuncta.Sed in biliosa cõtinente per exacerbationes rigor non fit, vt per accessionem suæ intermittentis, nisi dum hæc crisi mox soluenda est, quia corpus à continua calfa-

ctum minus sentit morsum iam incendi paratæ portionis bilis, vt qui pugnando sunt calfacti etiam cum vulnerantur non sentiunt. Quare etiam, opinor, qui oculi hypochrymata (cataractas vocāt vulgò) acu deturbare parant, prius oculum efflatione calentissima ex manso zingibere, & frictione calfaciūt, quàm acu sua oculum magno cantho obuersum in paruo cantho pungant: quanquam vbi hæc continens biliosa & ardens soluenda est fit rigor, quia corpus à largissima & vrentissima materia vbique pungitur. Has verò exacerbationes, id est παροξυσμοὺς, accessiones vocāt, vt intermittentium: sed harum solutionem παρακμὴν, inclinationem scilicet febrilem vocant, non vt intermittentium ἀπυρεξίαν, id est infebricitationem, integritatem, quietem, intermissionem à febre puram & liberam. Quod autem priùs monuit, ne minus attenti periodis malè febriū differentias instituamus, hoc quoque loco repetendū est. Nam vt duæ intermittentes tertianæ & tres quartanæ typum quendam quotidianæ præferunt: sic continens tertiana duplex continentis quotidianæ imaginem mentitur, periodis saltem. Si autem cuiusque febris simplicis formam ex propriis ipsius signis spectes, duplicem continentem tertianā à simplici continente quotidiana tam facilè separabis quā duas tertianas, aut tres quartanas intermittentes secū implexas ab vna simplici & intermittēte quotidiana. Nam in hac accessiones sunt sibi similes: in complicatis tertianis & quartanis, dissimiles. In illis enim primæ similis erit tertia, quinta, septima, & quæcunque postea diebus imparibus repetet: secundæ, quarta, sexta, octaua, & quæcunque diebus his paribus repetet. In his vero primæ quarta, secundæ quinta, tertiæ sexta erit similis, & ita consequenter sua cuique quarta similis existet, signis his quæ initio, augmento, statu, declinatione, intermissione, & cuiusque horum duratione, longiore breuiore, aut more benigno maligno apparere consueuerunt. Sed quia simplex, & natura & doctrina, composito prius est, simplices febrium differentias prius absoluamus, post ad cōpositas & inuicem complicatas transituri, quas etiam libro de typo fusiùs coniugauimus.

Cataracta acu depelluntur.

Quomodo febrium implicatarū deprehendātur differentiæ.

IN CAP. III.

Vmenda, admouenda, educenda, facienda omnia calida ficca, in calido ficco temperamento biliofam febrim excitare, eadem frigida humida, in frigido hùmido temperamento pituitofam: frigida ficca, in temperamento frigido ficco, melancholicam, capite primo libri fecundi abundè eft declaratum. Quòd autem cum rigore, id eft, vehementi corporis totius agitatione & concufsione, accefsio tertianæ intermittentis prehendat, dictum quoque priùs eft. Cur autem hic humor folus hanc inæqualem & inuitam corporis partium omnium commotionem excitet, poft dicetur. Ex bile omnium quæ in nobis funt etiam fanis calidifsima, multò iam feipfa per putrediné calidiore, fieri febrim tertianam, tam intermittentem quàm continentem καυσώδη & ardentem, vt iam latius καυσώδιος feu ardentis fignificatio pateat miri nihil eft, vti contrà ex pituita frigidifsima, febrim fieri minimùm calidam & vrétem, ex melancholico humore naturà medio, medio inter has modo calentem. Hic enim fermo communiter ad omnes pertinet febres & humores, qua dixi cautione, vti & quod fequitur de accefsionis tempore, & febris totius conftitutione. Nam tertiana exquifita, feu legitima & vera & pura, quòd ex fincera bile fiat, accefsionem habet longifsimam horarũ duodecim, quando fcilicet bilis flaua eft multa, craffa, facultas naturalis coctrix & expultrix (nam vitalis & animalis per fe parum morbis curandis profunt. Sed animalis per refpirationis & exercitationis cõmoda, vitalis per pulfus vfum prodeft) imbecilla, & fenfus tactus partium per quas fertur bilis eft obtufior, ob id tardius expellitur bilis, & corpus per quod excernenda eft denfius eft: quibus fimul omnibus plurimũ auctis, etiam horas duodecim excedere poteft. Senfus tactus obtufitas, & præterea quies, additur Galeno libr. quinto Sympt. & poft eum Auicennæ, vt ad celerem folutionem fenfus tactus exactior, & motus ægri, & humoris, vt de ambulatione in fanitate tuenda, de materia turgente & elleboro poto in Aphorifmis apparet.

Tertianæ exquifitæ accefsio.

Contrà verò si bilis pauca,tenuis,facultas expultrix robusta, corpus sensu tactus exacto præditum & rarum, horarum esse trium accessio potest,imo & breuior auctis simul plurimum omnibus his causis:ob id Auicennas huius accessionem nunc ab horis quatuor ad duodecim extendit, nūnc ab horis tribus ad quatuordecim. Causis autem his pluribus paucioribus, auctis,minutis multum parum, infinitum est quantum pateat in medio harū latitudo,maioris tantùm & minoris ratione discreta.Cùm igitur causas accessionis breuis salubres effectrices(quia breues accessiones & constitutiones, longam & propinquam sanitatem faciunt) has quinque cernas in biliosa febre,ac reliquis materialibus, atque adeò morbis omnibus materialibus(nisi magnum aliquod incommodum intercedat) bilem multam quidē vacua,& per se cholagogis,& per accidens fuga calidorum & siccorum omnium sumendorum, admouendorum,educendorum,faciendorum, & vsu frigidorum & humidorum omnium. Crassam verò vt vitellinam tenua:facultatem quoque partium expultricem à calore immodico solutam, & ob id imbecillam,robora frigidis humidis, subastringentibus sumptis præcipuē: nam talia admoueri nolim,quoniam corpus densant, quod tamen rarum esse oportet:quale si non sit,frictione molli & multa, aut stragulis modicè calentibus aut balneo aquæ dulcis in declinatione adhibito efficias, vt transpiret quātum bilis accessione illa computruit:quæ res intermissionem facit puriorem,integriorem,liberiorem omnibus febris reliquiis & symptomatis: & ob id naturæ motum sub accessionis finem imitari saluberrimum puto:vt cùm hæc paratam accessione tota materiam in sudorem (quod ferè fit)vel vomitum,vel deiectionem,vel vrinas propellit, eius motum adiuues potu calido,sed largo vini albi imbecilli, aqua cocta multa diluti : aut oxymelite Galeni multum aquoso calido : aut aqua chamemeli aut oxalidis, aut simili per se,& per accidens, aut saltem per accidens refrigerante. Nam quò natura vergit,si loca sunt conferentia, eò ducere expedit. Quod præceptum non in tertiana tantum seruatum velim magno mortalium commodo,sed etiam in reliquis tum febribus,tum morbis.

Bilis flauæ vacuatio.

Naturæ motus iuuandus.

Sic quotidiana accessionem habet longissimam ita vt sæpe horas 24. duret, & continenti proxima, similisque efficiatur: quando scilicet pituita est multa, crassa, lenta, frigida: facultas expultrix imbecilla, sensus actus partium obtusus, corpus densum: contrà, breuissimam, vbi omnia adsunt contraria pituita pauca, tenuis & multum liquida & aquosa, valens expultrix facultas, sensus tactus exactior corpus rarum, latitudine magna remanente in medio longissimæ & breuissimæ accessionis, pro causarum dictarum virtute & numero: de quibus iterum lib. 2. cap. 16. Nec solùm illæ longitudinis causæ concurrentes longam faciũt accessionem, sed intermissionem breuem & plenam reliquiis symptomatôn, quæ per accessionẽ conflictarunt hominem, & materiarum quæ putruerunt, aut semiputres remanserunt: quarum occasione accessio noua mox repetit etiam sine magna nouæ pituitæ copia, quòd reliqua incẽdi apta, putredinem citius renouet: quomodo carbones semiusti, aut titiones obusti ad ignem excitandum sunt aptiores quàm integri. Ergo ad tardiorem tertianæ repetitionem totius bilis, in accessionis declinatione vacuatio facit, & vincit bilis ipsius ad accẽdendum promptitudinem: contrà in pituitosa ad celeriorem & quotidianã repetitionem relicta in nobis ex priori accessione pituita semiputris & semiusta, vincit pituitæ ipsius ad accẽdendum ineptitudinem: quomodo qui ignem ex lignis viridibus & crassis molitur, suppositis minutioribus fascibus & siccis & iam priùs accensis & semiustis titionibus, ignem mox excitat. Ergo in pituitosis febribus omnibus pituitæ quantitatem quidem primum minue: tum phlegmagogis, tum victu probo calefaciente & siccante, & tenuante, & incidente, & tergente quantum febris ipsa patitur, seu quantum febrem ipsam nihil aut minimum augeat: qualitatem verò dictis nũc auxiliis corrige, crassitiem scilicet tenuãtibus, lentorẽ incidentibus & tergentibus: deinde expultricem partium virtutẽ calorificis frictionibus, laboribus consuetis, sed remissa eorum vehementia, roborabis: corpus iisdem rarefac & lecto calente. Postremò cùm natura sub declinationem accessionis quotidianæ excretionem aliquam molitur sudoribus, aut aliter, eius motum salu

Quotidianæ accessio longissim. quando & contrà.

Pituitæ quantitas quomodo minuẽda.

brem adiuua: iunctis enim viribus naturæ & medici, effectum præstantius expectandum est, præsertim cùm parata iam sit à natura materia, & corpus sit fluidum & rarefactum. Id quod si alio tempore, vt initio accessionis ipse moliaris, quia rebellis adhuc est materia, nec adminiculantem habes naturam, valentibus etiam remediis hydroticis prædictis nihil promoueris: quin potiùs plurimũ incommodaueris torminibus, scotomatibus, lipothymiis, & aliis symptomatibus etiã vehemẽtibus excitatis. Vt enim concocta medicari, atque mouere solet natura crisi in statu aut declinatione morbi totius, sic etiam in declinatione singularum accessionum: quem naturæ motũ qui imitabitur & iuuabit medicus, & prudens fuerit, & ægrorum salutis consultissimus.

Aph. 22 lib. 1.

Sic denique humor melãcholicus multus & seipso, suaque natura terrea crassior, in viribus imbecillis, corpore obtusius sentiente, densiore, accessionem faciet suam lõgissimam, quæ tamen breuior est longissima quotidianæ accessione, longior autem longissima tertianæ accessione. Post eandem longissimam accessionem intermissio erit impurior & minus integra, nec per eam æger actiones consuetas obire poterit: sed sibi adhuc displicebit ob reliquias quasdam tum humoris illa accessione putrefacti: tum symptomatum illius sequentium. Contrà parcior, tenuior, cum viribus robustis, tactu exacto, corpore raro, breuiorem facit accessionem, & ab ea puriorem intermissionem. Quarum breuioris accessionis causarum quò plures & efficaciores coierint, eò breuior fiet accessio: quò pauciores & imbecilliores, eò longior. Vnde æstiuæ quartanæ breues sunt Hippocrati, quia humor melancholicus caloris æstiui actione est tenuior, & ab eadẽ corpus rarius licet vires sint imbecilliores: hyemales lõgissimæ, ob causas cõtrarias. Sed cur accessiones quotidianæ à causis paribus sunt lõgiores quã quartanæ: cõstitutio tamẽ quartanæ est longior quàm quotidianæ à causis etiã paribus? an non semper se cõsequũtur accessionis, & cõstitutionis breuitas & lõgitudo? nec opus est vt si tertianę exquisitæ accessiones breuissimæ sint horarũ tantũ trium aut quatuor, constitutio etiã debeat finiri duabus accessionibus? Nã quę pro-

Quartanæ febr. access.

portio est horarum trium ad duodecim horas accessionis lōgissimæ, eadem propè est accessionū duarum ad septē, quibus exquisita tertiana finitur Hippocrati. Accessiones enim breuissimas in plures multò dies producere potest bilis flaua pauca quidem & tenuis, cum viribus robustis, & causis reliquis, sed quotidie ex victu prauo, aut partis alicuius imbecillitate vel natiua vel acquisititia, per intemperiem præsertim calidam siccam. Contra possunt accessiones longissimæ constitutionem & totius febris durationem facere breuiorem, si victu probo æger vtatur, & humorem noxium identidem purget. Non est igitur necesse tempora particularia vniuersalibus, nec vniuersalia particularibus semper respondere: vt si illa sint longa, & hæc quoque longa sint, sin breuia illa, & hæc breuia: sed si omnia ponas paria, verbi gratia naturæ cōmittas omnia, neq; ex victu probo aut improbo, purgatione, aut purgationis abstinētia nihil varient, an sibi respōdebunt? Sed ad caput tertiū reuertor. Intermissio febris tertianæ pura est ac integra, reliquiis vstæ bilis, & ob id symptomatibus febrilibus, calore inquietudine, capitis dolore, siti, deiecta appetentia, & pulsu inæquali, & cæteris accessionem comitatis. Nam in pulsu nullum putrentis humoris iudiciū ex inæqualitate in vno pulsu percipi potest post solutam accessionem. Quæ pòst sequuntur, parui sunt momenti, & obscuriora: quòd dies multos intermissioni tertianæ exquisitæ tribuere videantur, vt mendum sit suspectum etiā in Græco exemplari, cuius fidem interpres hic sequutus est. Nisi supponas febrem tertianam huius diei hora, verbi gratia octaua matutina prehēdisse, & finiisse hora prima, secunda, vel tertia, aut circiter: tunc sequens dies intelligatur reliquum huius diei, ab hora prima, secunda, vel tertia, & nox proxima, tunc crastinæ diei partes primæ erūt matutinæ & antemeridianæ, & finis eiusdem vesper & noctis crastinæ partes primæ & fines similiter intelligentur: atq; adhuc clariùs proxima parte diei vel noctis: sic enim interpretari mallē ἐπὶ τῆς ἐχομένης, scilicet ἡμέρας ἢ νυκτὸς, vt in fine noctis crastinæ vel principio diei tertij, in quo circa octauā accessio est repetitura. Vsque ad vigorem ergo pu-

Cap.9. tredinis signū in pulsu, hoc est inæqualitas, augetur: dein-

de minuitur in vigore, propter causam prius dictam in pulsu febrium putridarum. *Cap. 9.*

IN CAP. IIII.

QVæ capite superiore communiter de intermittentibus omnibus & continuis diximus, breuiorem capitis huius & sequentis interpretationem red diderint. Febris quotidiana simplex, ex pituita non solùm auctiore in corpore, sed etiam putrente, facit febrim intermittentem quidem, si per partes sentientes moueatur: continuam verò, si in venis maioribus condita, & contenta putrescat: sine motu tamen, quem tum primùm natura & facultas expultrix excitabit, cùm materia omnis pituitosa & similiter alia, putrere parata perfectè putruerit: ita vt iam crisi, id est subita naturæ mutatione, & motu, vacuanda sit in abscessum pituita frequẽtius vri & melancholia, vt bilis flaua sudoribus, vomitibus, deiectionibus, vrinis, menstruis interdum purgationibus, & per hæmorrhoidas, sæpius ex naribus hemorrhagia. Incipit à frigore partium extremarum, pedum, pudendi, manuum, nasi, auricularum, labiorum, & cutis partiumque illi vicinarum: seu quòd sanguis & spiritus, cũ calore intrò se, vt initio aliarum febrium, recipiant (quapropter initio accessionis somnũ vetamus, ne geminatis motibus illa tria intrò nimis conculcentur & suffocẽtur, aut tardius ad coquendum hanc materiam reuocentur: & vigilias imperamus, ob causas cõtrarias) seu quòd humor adhuc frigidus, nondum putredine accensus, suo contactu partes has ad quas mouetur, refrigerat. Aut ab horrore potiùs, vbi scilicet moueri aptior est pituita, aut mordacior. Nam horror quartanæ magis est proprius, vt rigor verus tertianæ: vt in symptomatis diximus. Si bilis flaua quia calida sicca, tenuis, leuis, & ob hæc igni proxima, facilè incenditur, pituita frigida humida, sæpe crassa & lenta ægrè incẽdetur, & tardè mouetur, quia frigidum ad motiones ineptũ est: adhæc densando poros sibi viam præcludit, motus per poros sic

Febris quotidiana simplex.

adſtrictos difficultatem auget humoris craſsities, & ſæpe lentor. Vires omnes premit, frangit & grauat dictis qualitatibus ob grauatas autem vires vitales, pulſus etiã fit inæqualis, non ob ſolam putredinem. Pulſus initio febrium omnium etiam tertianarum, debilis, paruus, tardus, rarus neceſſariò eſt: quæ ſymptomata in quotidiana ob dictas cauſas etiam per initium incrementi perſeuerant, in tertiana mox abolentur, ſucceduntque augmento contrarij, validus, magnus, velox, frequens. Euacuationes quotidianæ accesſionis, breues & paucæ. Nam eius inclinationes, vt tertianæ, & quartanæ, non finiuntur ſudoribus, quare nec ad integram quietem, exceptis paucis, perueniunt: attamen & hęc vbi exquiſita fuerit, multis habere puram intermiſsionem videtur, tamen reuerà nec integrè per acceſsionum inclinationes purgatur, nec exiguum relinquit materiæ ſuccenſæ, vnde intermiſsio deterior, & acceſsionis ſecundæ principium accelerat magis (vt antè probauimus) vbi exquiſita fuerit, non miſta cum pituita vitrea, aut acida. Nam cum bile alterutra miſta pituita, acceſsionum breuitatem, & intermiſsionis integritatem maiorem ex illis mutuari debet.

Lib. 2. Criſe. c. 3.

Libr. 1. ad Glauc.

IN CAP. V.

FRigida ſicca melancholia, quòd vna qualitate ſicca cum calore febrili conuenit, promptiùs incenditur quàm pituita, tardiùs quàm bilis flaua. Hęc autem quartana ad integritatem ſudoribus ſoluta peruenire ſolet, aëre calido maximèq́; ſi in declinatione hauſtũ aliquem hydroticum largiorem & calidiorem biberint, vt vini albi aqua cocta & calente diluti, aut oxymelitis Galeni, aut aquæ decoctionis ligni Gaiaci vncias iiij. quinque, ſex. Nam humoris eius reliquiæ terreæ tam ſunt craſſæ, & vires adeò proſtratæ acceſsione, vt ſudorem raro tentent, niſi (vt dixi) humectata, & ſic liquidiore reddita materia, potu dicto & eodem recreata & roborata natura. Quem potum qui omittunt, vbi cœnati ſunt, nocte inſequente ſudant. Vidi & qui

In declinatione quart. ſudor mouendus.

nunquam ſudarunt, ſed tandem largum humorem atrum fuligini aqua ſolutæ ſimilimum, iniecto clyſmate ex mercurialis herbæ decocto deiecerunt. Poſtquam vacuationē febris aut ceſſabat omnino, aut multùm miteſcebat. Ob id Galenus purgando ſæpe quartanarios imperat, ſed b[1]andè: quia hic humor valentibus exacerbatur, & ægerrimè omnium obedit trahentibus medicamentis, vt in natura hominis docet Hippocrates. Non ſemper igitur tam breuem habet acceſsionem quam tertiana, neque tam puram intermiſsionem: imo in his regionibus frigidis raró admodum tertianam his duobus repræſentat. Cauſæ longioris & breuioris acceſsionis quartanæ, eædem quæ tertianę, & aliarum febrium omnium atque adeò morborum materialium, dictæ capite 3. huius. Vti nec bilis aucta in toto corpore per icterum: vel in parte per eryſipelas, herpetem, antè febrem facit quàm putreſcat in corpore: aut quàm phlegmone hepatis aut obſtructio febrem afferat: ſic nec ſuccus melancholicus in toto corpore auctus, per icterum nigrum fædoſque corporis colores, nec in parte per cancros, & phagedænas febrem antè facit quàm putreſcat, &, ſi intermittens gignenda eſt, moueatur, aut lienis phlegmone vel obſtructio febrem excitet: nec etiam pituita in toto corpore ſenum, puerorum, leucophlegmaticorum aucta, aut in parte per ſcirrhos albos, & œdemata, antè febrem facit quàm putreſcat. Cur rigor ſeu potius horror ſine febre veteribus fuit ignotus, dictum abundè eſt in ſymptomatibus.

1 ad glauconem.

Humor melancholicus non ſemper febrem excitat in corpore.

IN CAP. VI.

Pituita aut inſipida eſt, & aquoſa (quam hydragoga medicaméta purgant Dioſcoridi & Galeno) aut acida, aut hac frigidior vitrea, aut eadem minùs frigida dulcis. Dulcis enim ſapor à calore fit moderato. vt lib. 4. ſimp. cap. 10. & cùm in eo ſapore, vt cęteris, magna ſit latitudo maioris, & minoris ratione diſcreta, minimùm dulcis eſt hæc pituita: magis quàm

pituita lac dulce est, & magis quam lac sanguis temperatus est dulcis, & mel dulcissimum: ob id pituita coctione longiore eget, lac breuiore vt summam dulcedinem assequatur: summè autem dulcia coctione à suo aut alieno calore salsa & amara euadunt.

Pituita salsa vnde.

Pituita ob id salsa est, vel ob putrefactionem, vel ob mistionem salsę substantię, qualis in nobis est serosa in vrinas aut sudorem excerni solita. Ab his omnibus pituitæ differentiis putrentibus febris pituitosa putrida excitari potest, vario tamen modo.

Libro de inæquali intemperie.

Nam vitrea & acida pituita si moderate, aut potius dimidio sui putret, febrim excitat epialam: in qua quæuis pars corporis eodem tempore, tota febris cõstitutione, febrim & rigorem sentit: febrim quidem à portione vitreæ pituitæ incensa, frigus verò à non incensa, & adhuc frigida: vt si pituita vitrea & bilis flaua simul abundet, & per partes sentientes moueatur, dictæ ab ἐπὶ χοῦ τῆς ἁλὸς à mari quod initiò quidem tranquillum apparet, vbi verò turbatur difficillimum euadit: vel ἠπίως ἀλεαίνειν molliter calefacere.

Paulus lib. 2 ca. 3.
Lib. 3. tempe.

Si verò magis & tota putrescat pituita hæc, rigor præcedit seu horror, nec posteà apparet tota accessione: febris autem quotidiana aliis similis sequitur frigiditate illius pituitæ à calore multo tandem victa: quomodo & Salamandra insigni sua frigiditate igni diu resistit, ab eo tamen aliquando victa vritur. In febri à salsa pituita putrente non rigent prehendente accessione, sed horrent: quòd salsa bili flauæ sua natura est proxima, & bilis modo mordet pungitque partes sentientes, sed minùs molestat partes sentientes alteratione subita (quia salsus sapor minus calet quã amarus, & acer in bile flaua) & solutione continui. A dulci pituita putrente, rigor febrim non præcedit, quòd ea neque pungit partes sensu tactus præditas, neque harum continuitatem dissoluere conatur: aut erodendo, vt salsa & bilis flaua: aut diuellendo, vt acida aut vitrea, à qua dolorem

Dolor colic⁹ Gl. pituita.
Libr. loc. affec.

colicum tam vehementem se sensisse scribit Galenus, vt intestina tanquam terebello vel palo perforari putaret: adeo tamen frigida fuit, vt ex loco calido intestinis, clysmate calido ex oleo rutaceo, & motu illo nihil incaluerit, sed frigida adhuc sentiretur: quod multi sæpe in tinesmis, & dysenteriis septentrionalibus experiuntur. Hæc autem vi-

trea Praxagoræ medico dicitur quòd vitro fuso colore & consistentia sit persimilis:sed cum vitrum fusum sit caustícũ, & paucis id vere contingat albuminea fortasse rectiùs appellaretur,quòd albumini colore, consistentia,& facultate refrigerãte sit similis : & vt albumẽ vetustate lẽtescit, sic hæc pituita.Sed fortasse vitream appellarũt eadem ratione , qua humorem in oculo postremum ὑαλοειδῆ , id est, vitreum , quem etiam albumineum rectissimè appellaris potiùs quàm tenuem,& aquosum,cui in ouo etiam tenuis humor coctione resudans respondet,vt crystallino vitellus:sed de his in libris anatomicis . Porrò is humor vitreus seu crudus pituitæ generatim dictę nomine venit,à pituita tamen speciatim dicta differt : quòd hæc cruda quidem & frigida est , non tamen crassa , quia humiditatem multam habet,& spiritum flatulentum.Crudus autem humor seu vitreus propriè dictus frigidus est ac crassus hypostasi,ac puri similis crassitie , & colore duntaxat : nam pus graueolens est ac lentum , crudus humor neque graueolens est neque lentus: nisi mora in corpore longa lentorem acquirat.Galenus libro decimo comp.ph.part. Aliquando etiam ex putredine graueolentiam acquirit,sed à puris graueolentia diuersam , vt norunt qui vulnera & vlcera quotidie tractant, & qui vrinas calculosorum hoc succo crudo plenas odorant Quæ res quotidie multis imponit pus esse putantibus ab vlcere aliquo aut renum, aut vreterum,aut vesicæ: sed pus multò est albius & corpulentius,ita vt colum ægrè prætereat: crudus humor si putruit totus percolatur faciè , si non putruit sæpe longissimè seruata continuitate trahi potest . Adhæc si pus est , sæpe post motum aliquem violentum sanguis meiitur ex vlcere elisus,non autem si humor crudus tantùm est.Prætereà si humor est crudus à ventriculo,aut cerebro, aut partibus aliis transmissus velut accessiones quasdam & affluxus copiosos habet,ac per medicamenta idonea largiter purgatus dies quinque aut sex , posteà in vrinis aut nullus aut paucissimus comparet , & qui pituitam omnino referat: cùm pus continenter æquale aut propemodum æquale ex vlcere dictarum partium excernatur , etiam si pridie vlcus ipsum terebinthina,& similibus deterseris.Nam sinus

Vitream pituitam albumineam dici posse.

Crudus humor seu vitre⁹ quomodo à pure differat.

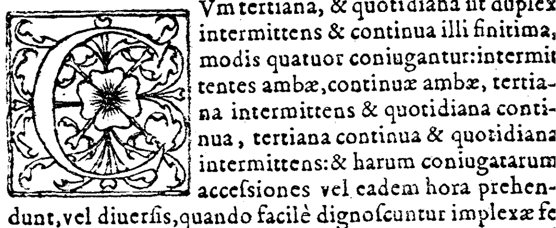
Crudus humor aliquando grauiter olet.

Signa puris.

qui pus interdum nullum, interdum largissimum remittunt, vix in renibus, vreteribus, vesica, partibus aut exiguis aut tenuibus fieri possunt. Hoc igitur loco legere possis: succus crudus species est pituitæ, vt qui admodum frigidus sit, & γλισχρὸς id est, lentus, non tamen admodum: vt ex Galeno de comp. ph. part. probauimus: vel ὑγρὸς, id est, humidus: non tamen addita admodum particula. Nam fluxilis est & humidus, vndè & humor vocatur. Pituita autem succus est in nobis omnis frigidus & humidus, φλέγμα Græcis dicta fortè, ἀπὸ τοῦ φλέγειν, id est ab vrendo, per antiphrasin. Quanquam & Græcis quibusdam φλέγμα etiam flamma ipsa dicatur. Hanc Prodici etymologiam damnauit etiam Galenus libro secundo facultatum naturalium. Vt autem ab omni pituita fit febris, sic ab omni vtriusque bilis specie.

IN CAP. VII.

Tertianæ, & quotidianæ implexus.

CVm tertiana, & quotidiana sit duplex intermittens & continua illi finitima, modis quatuor coniugantur: intermittentes ambæ, continuæ ambæ, tertiana intermittens & quotidiana continua, tertiana continua & quotidiana intermittens: & harum coniugatarum accessiones vel eadem hora prehendunt, vel diuersis, quando facilè dignoscuntur implexæ febres, præsertim si longo à se interuallo prehendant, nisi coniugatæ ad integritatem non desinãt: tunc enim continuæ alicuius imaginem præferentes, etiam si sint duæ intermittentes accessionum longarum imperitis imponunt, nõ autẽ doctis, speciẽ accessionis cuiusq; febris potiꝰ, quã circuituũ proprietatẽ cõsiderantibus. Quomodo facilè distinguũt etiã coniugatas simul inuadẽtes: vt, si tertiana intermittẽs vnà cum quotidiana cõtinua principio simul inuadant, cùm horrore prehẽdet misto ambarum motu, non cũ frigore, vt quotidiana, nec cũ rigore vt tertiana: & hæc tertio quoque die exacerbationes habebit horrificas, quãdiu durabit tertiana, si neutra vel cunctetur vel præueniat.

Accessiones implexarum febrium distinguuntur.

Estque hæc maximè propria hemitritæa, quæ Hippocrati continua est, & horrifica minus propriè, quę vnicam aut paucas habet horrificas accesſiones, quando ſcilicet ſimul non prehendunt, vt ſi hora prima pomeridiana prehendat quotidiana, & tardet ſemper horis quatuor, & hora prima poſt mediam noctem prehendat tertiana, & anteuertat ſemper horis quatuor, tertio die concurrent, & horrificam accesſionem excitabunt hora octaua pomeridiana, & ſeptimo die in meridie, vndecimo hora quarta antemeridiana: ſic tertia quæque tertianæ acceſsio cum quotidiana coincidens horrificam facit acceſsionem. Anteà quoque probauimus febres magis ex propria cuiuſq; acceſsionis ſpecie in ſymptomatibus ſpectanda quàm ex circuituum proportione diſtinguendas: quòd per circuitus diſtinguere fallax admodum ſit. Horæ inæquales ſeu artificiales hîc intelliguntur, quæ in quouis die tam breui quàm longo ſtatuuntur duodecim, & in nocte totidem: cùm æquinoctiales etiam artificiales ſint æquales, de quibus abundè Stoflerinus in Aſtrolabo. Rigor tertianæ proprius pungere, & vulnerare partes omnes tactu præditas occurrentes bilis acrimonia ſolet. Quæ omnia ſint tertianæ exquiſitæ indicia ex libro noſtro de febribus repete. Coniectura hæc ex toto acceſsionis motu de inclinatione, ſignificat tempora particularia aut æqualia eſſe, aut ſibi proportione aliqua reſpondere, vt in quæſtionibus de febribus docemus. Sine febre fore ægrum, integritate ſcilicet non abſoluta (quæ ſolis diariis cõuenit) ſed ad ſenſum ægri & medici. Nulla enim ex putridis intermittentibus puram omnino intermiſsionem habet: quanquam hac in re tertiana exquiſita ob largam in declinatione vacuationem, melancholicam & hæc pituitoſam longè vincat. Cauſa duplex, bilis flaua & pituita, duplicem febris ſpeciem excitat, illa bilioſam, hæc pituitoſam. Vbi tertiana intermittens quotidianæ continuæ miſcetur nulla ipſius intermiſsio apparet, ſi antequam inclinet, omnino exacerbetur quotidiana continua, vt in præſenti hypotheſi.

Hemitritæa.

Concurrentes acceſsiones.

Rigor tertianæ proprius.

Putridæ intermittentes nõ omnino intermittunt.

Ex anticipatione vel tardatione vnius acceſsionis, reliquarum anticipationẽ vel tardationem, & vtriuſq; tempus

Accessionis mutatæ causæ. æquale constituit, si omnia naturæ permittimus. Nam si quid posteà à medico, ægro, assidētibus, exterioribus peccetur, in sumendis, admouendis, educendis, faciendis, fieri potest vt quæ prius tardabat iam eadem hora repetat, vel etiam anteuertat, si graue scilicet fuerit erratum, & quæ prius anticipabat, nunc eadem repetat, vel etiam tardet, ob purgationes idoneas & victus rationem exquisitã. *Præsagiēdi modus.* Non solùm vtra febriũ duarũ complicatarũ prius sit desitura ex his notis deprehēdemus: sed etiã de duabus febribus vel cõgeneribus vel generis diuersi in duobus hominibus naturæ eiusdē vel diuersæ. Et preterea febrē quãuis sine vlla collatione citò aut tardiùs desituram præsumemus, coniectantes primùm ex morbi specie: vt quod febres biliosæ omnes atque adeò ceteri affectus biliosi sunt breuiores, melancholici longiores, pituitosi medium seruant modum quod ad constitutionem attinet, non autem quod ad accessiones semper. Nam bilis calida, tenuis, leuis, mobilis, ob id facilè incenditur & vacuatur.

Accessio quotidianæ. Accessio quotidianæ frequentissimè omnium longissima est, tamen quartanæ constitutio & duratio longior esse solet: quia humor melancholicus ob siccitatem faciliùs incenditur & vritur per accessiones, quàm pituita: quia tamē in partibus dispositionem velut cancrosam relinquit solutu difficilem, hinc habet constitutionem longiorem. Non est igitur omnino certum ex accessionis lon gitudine vel breuitate constitutionis longitudinem aut breuitatem colligere, nisi in febribus congeneribus: vt quæ biliosa siue per se, siue alteri biliosæ collata, breuissimam habet accessionem, breui terminanda præsumitur: quæ longissimam tardiùs, & ita in pituitosis, & in melancholicis. Tamen hæc nota cum aliis iuncta turba valet, alicuiúsque momenti fuerit, vt de aliis quoque notis parum fidelibus idem sentias.

Febris magnitudo vnde. Magnitudo febris in caloris excessu est, ac facultatum corpus nostrum regentium læsione magna. Febris autem biliosa omnium calidissima, & actiones naturales maximè prosternens, vitales & animales etiam deprauans, per caloris excessum, sitim, inquietudinem, insomniam, deliria. Ergo biliosa cùm maxima sit, & celerrima, & acutissi-

ma,& vehementiſsima,nõ poteſt eſſe diuturna, ſed citius ad ſalutem in robuſtis, aut mortem in debilibus naturis terminatur.quartana quamuis longiſsima, tamẽ ex ſe neminem iugulat,vti neque quotidiana. ἦθος mos, in morbi clementia & malignitate eſt: Clementiſsima omnium diaria & eadem breuiſsima:ſæuiſsima & maligniſsima peſtilens, & eadem breuiſsima: bilioſæ cæteris maligniores, tamen breuiores. Hinc patet ex more ſolo certum ſatis iudicium longitudinis febris ſumi non poſſe, ſed cum aliis valere. Motus materiæ bilioſæ eſt celerrimus, non ſolùm in ipſo rigore per partes ſentientes, ſed etiam per totam acceſsionem, & cùm motus etiam alterationis ſit genus: inceditur & coquitur & ſecernitur celerrimè ob caliditatem,ſiccitatem,tenuitatem,leuitatem, contrà pituita: medium obtinet locum melancholicus ſuccus,quod ad accenſionem attinet: faciliùs autem pituita ob humiditatem expellitur, ægerrimè ob frigiditatem & ſiccitatem melancholicus ſuccus.Cùm febres quædam perpetuò anticipent,aliæ quædam perpetuò tardent,anticipatio & tardatio ſignum non eſt certum,tamen ferè ſit vt anticipatio incrementi & longitudinis,tardatio inclinationis & breuis febris ſit ſignum: pauca quidem minùs, multa efficaciùs,ſi præſertim cætera conſentiant:vt,cùm anticipatione acceſsio ſit longior quàm prius, vel ſaltem æquè longa,& ſymptomata febris omnia increſcant, & intendantur cum tardatione,breuior & mitior: adhæc ſit intermiſſio cum anticipatione, breuior & impurior, cum tardatione & longior & integrior, & ſymptomatis febrilibus liberior.

Mos febris.

Ex more ſolo iudicium non certum.

Motus materiæ in bilioſis quare celerrimus.

Lib.1. facult. nat. Hippocr. lib. de natura hominis.

Anticipatio & tardatio ſignũ non certum.

IN CAP. VIII. IX. X. XI.

De Anadiploſi & ſemitertiana Romanis familiaris li.1. Epi. Gal.

Væ cap.octauo, nono, decimo, vndecimo,de ſemitertiana dicuntur,omnia ſunt facilia præter pauca: vt capit.10.ἀναδιπλώσεις,id eſt reduplicationes & exacerbationes ex mutua duorum humorum bilis & pituitæ pugna, dum vnus modò vincit vt bilis,tuncque calor & motus celer emicant: modò pitui-

ta, tunc frigus & motus tardior præpollent, & cætera vtriusque humoris symptomata: vnde hora quinta & octaua initium rursus fecisse & horruisse dicitur adolescens in accessione illa semitertianæ, quæ tertio die hora secunda incœpit cap. octauo: & symptomata similia his quæ secunda die ab accessione quotidianæ continuæ, vel secunda hora accessionis horrificæ. ἡμέρας enim quidam, alij ὥρας legunt, & vtrunque cum ratione. Semitertiana hæc adolescentis tertio primùm die accessionem habuit horrificam & nullam aliam, quia licet tertiana tardaret horis duabus accessione secũda, tertia, quarta: quinta autem tribus, sexta quatuor: & quotidianæ continuæ exacerbatio anticiparet semper horis duabus vsque diem duodecimum, in quo vnica hora anticipauit & hora septima prehendit pro sexta, & die decimotertio eadem hora septima prehendit, deinde soluta est die decimoseptimo, vt Aphoris. vigesimoquarto libri secundi. Si verò horis pluribus, vt tribus, quatuor, & tertiana tardet & quotidiana anticipet, multæ fient accessiones horrificæ, si simul incipiant tertiana & quotidiana, & neutra anticipet aut tardet, habebit omnes accessiones, sed diebus imparibus, quibus concurrunt in eandem horam, horrificas, non etiam accessiones dierum parium, quibus sola inuadit quotidiana: nisi duas statuas tertianas intermittentes, vnam diebus quotidianæ paribus, alteram imparibus concidentem.

Accessionis semitertianæ historia.

Notæ tertianæ.

Præsensio in his febribus, quòd tertiana erit breuior & salubris aut lethalis, quòd accessio hac vel illa hora prehẽdet, quòd hac vel illa hora finietur, & cum sudore bilioso, vomitu & deiectione bilis, quòd cibum dare hac vel illa hora oporteat, diu scilicet ante accessionis horas suspectas. Curatio, vt tenuata, incisa, detersa, vacuata materia morbũ cõmittente, apertis meatibus per quos natura impetum excretionis vertit, aucta insensili transpiratione & sensili vacuatione, febres omnes breuiãtur & persanãtur.

Curatio.

Cap. 11.

Capite vndecimo, σωριτικὴν ἀπορίαν legunt multi, quid autem σωρίτης, argumentatio de primo ad vltimum, libro primo locorum affectorum apparet, & alibi. σωκρατικὴν verò legerunt Leonicenus & Laurẽtianus horum librorum

interpretes primi, fortè quia Socrates interrogabat, sed non respondebat: fatebatur enim se non scire. vt Aristoteles libro secundo Elenchorum cap. 8. scribit, fuit enim Scepticus, & nihil posse omnino sciri affirmabat.

IN CAP. XII.

Sanguis sincerus, quia calidi innati (quod primum & principalissimum animæ est instrumentum) subiectum est ac pabulum, ab eo præter cætera regitur, continetur: & ne in sua elementa dissoluatur, hoc est corrumpatur & putrescat, pertinacissimè cohibetur: ob id à calido externo ægerrimè vincitur, & tardissimè putret, quia naturæ familiarior, vt etiam à medicamento violentius purgante tardissimè trahitur. Quia tamen omnia præter ignem putrere possunt, vt rectè Aristoteles libro quarto Meteo. capit. primo scribit, & sanguis ipse, vt spiritus & aër nos ambiens, putrêre potest à calido externo, id est sibi continendo & dispensando alieno. Est enim putrefactio in humido calidi natiui consumptio à calido externo, vt aëris ambientis, aquæ. Ne tamen putes calorem externum esse tantummodo eum qui foris cutim tangit, interpretatur Galenus Aristotelem, sic vt nomine externi caloris eum omnem comprehendat, qui rei conseruandæ non est propitius, idoneus, familiaris, proprius. Is enim proprius coquit, nutrit, omnium naturæ operum est author: alienus verò vitiator, corruptor & putredinis effector, siue is sit in aëre ambiente, calidiore aut putrefacti, siue in nobis aliqua febre laborantibus, aut etiam phlegmone præsertim interna & viscerum. Tam in phlegmonis autem quàm in venis putret sanguis, vt alia omnia: quia non difflatur & ventilatur, expulsis foras excrementis fuliginosis, & intro attracta aëris caliditate frigida. Qui duo difflandi modi priùs dicta animalibus maximè conueniunt, & iis præsertim, quibus cor & arteriæ pulsant, aliis etiam suo modo & proportione quadam. Inanimata autem extra suum naturalem locum in quo conseruari sunt nata, difflantur cùm ventilantur & aëre moto tanguntur, non autem incluso: is enim putret, & conclusis putrendi occasionē affert:

Aphro. prob. 83. lib. 1.

Putrefactio quid.

Calor externus quis.

Caloris proprij actio.

Sanguinis putridi causæ.

Aer conclusus putrendi occasio est.

vt vestes inclusæ ostendunt : quæ & grauiter olent & vermes gignunt, à quibus eroduntur. Contra quos & amara vt absinthium, & acria vt piper album & nigrum, & emplastica, vt candelæ sepaceæ vestibus interponuntur. Hæc enim sunt insectis nocentissima. Sanguis igitur putret si est quantitate largior, quàm vt à suo calore natiuo cohiberi possit, presertim foras tracto ab alio calore potentiore, vt aëris ambientis : quomodo candela in luce meridiana extinguitur & corrumpitur. Putredo item illa accidit, vbi calor ille suus antè familiaris & proprius & conseruans, nunc alterius caloris, vt febrium quarũuis contactu acrior & igneus magis euasit, vt iam non qualiter priùs cùm moderatus erat, coquere possit & nutrire, sed quia immoderatus est, vrere, corrumpere, putrefacere ipsum sanguinē. Id quod dum fit (non enim tam citò id illi accidit, sed interdum biduo, triduo, & quatuor etiam diebus tātùm calfactus est nondum etiā putret, vt libr. 8. & 9. Methodi docet Galenus) quantum in sanguine erat tenuissimum & pinguissimum in bilem flauam transit, quæ ob substantiæ tenuitatem alteratu facilis continuat putredinem, & nouam speciem febris excitat synochum putrem biliosam, cùm priùs esset synochus non putris, eadémque in diariarum genere: sed cùm in sonis ex inedia, labore, ira, vel causa alia, seipsis calidioribus sanguinis portio in bilē abeat, vt vrinę coloratiores indicant, multò magis tota duratione synochi non putris flaua bilis est genita ex sanguinis portione tenuiore & pinguiore, dum verò eius tam multum est genitum, quantum biliosam febrem facere potest putrendo, tunc pro synocho non putri synochus putris biliosa appellatur, species altera συνεχος, vt antè est dictum quamuis etiam tum sanguis multus nondum putruerit, & nondum putrendo in bilem flauam transierit, sed procedente tempore transiturus sit à calore in ipso ex synocho non putri perseuerante, & ex synocho putri accrescente. Humor autem melancholicus terreus, accēdi ineptus, synochum non putrem non excipit, nec melancholicam putridam efficit: quia bilis putredo ob dictas antè causas, biliosam febrem gignere anteuertit. Qua etiam ratione cū febris intermittentis tertianæ & quartanæ sint æquè lon-

Sanguis largior putret.

Synochorum generatio.

Synochus putris quando.

gę accessiones & vacuatis omnib⁹ putrefactę per accessio nẽ materię reliquiis, intermissionem ęquè purã febrilibus symptomatis vacuam ambæ habeant, tamen tertiana anticipat, & tertio die repetit, quartana quarto, quòd illius materia gigni & accendi est ob igneæ naturæ cognitionẽ habilior: huius terrea crassities tardius sit genita, secreta, incensa. Quibus instructus facilè insulsam Auicennæ calumniam dilues, quam impius ille & præceptori ingratus ore sacrilego in Galenum effutiuit lib. 4. fen. 1. tract. 2. cap. 45. vbi scribit: Error est maximus in hoc Galeni sermone: quando sanguis putret in bilem transit. Nam transit in bilem aut quando putrescit aut quãdo putrefactus est, vtrũque est falsum: nam tenue abit in bilem, crassum in humorem melancholicum: non ergo totus abit in bilem. Hæc » autem sanguinis transmutatio est post putredinem: agitur » autem de febris specie quę fit in ipsa putredine sanguinis. » Adhæc cùm ex sanguine est facta bilis, non est necesse bi- » lem ipsam putrendo febrem putridam creari: multis enim » putrefactis quando tenue & crassum secreta sunt, ipsa ne- » cessariò non putrent. Multa enim ex putredine nata non » mox putrent. Quòd si necessariò putrescant, & humor melancholicus similiter putrescet, sicque erũt febres duæ biliosa & melancholica. Hanc Auicennæ de Galeno sententiam non modò temerariam, sed etiam falsam damnant ipsius etiam Auicennæ interpretes Iacobus à Partibus, & Arculanus: & calumniã Galeno impingere manifestè deprehenditur, cùm Galenus neque hoc loco neque cap. 12. lib. 2. Criseôn scribat sanguinem totum transire in bilem, sed in hanc portione tantùm tenui, in humorem melancholicum crassa: id quod is ipse Auicennas postea subiungit. Adhæc bilem flauam ex sanguine putrẽte genitam putrere necesse est, quia calida & humida consistentia, & in loco calido humido, & ipso putredinis foco manet, neque satis difflatur, quod si vbi est genita foras, excernatur, vel in locum frigidum, vel siccum, vel benè difflettur, putrere non est necesse, vti nec ardere adipem à carnibus adolendis eliquatum, si in cadulam excipiatur, aut aliter ab igne longius abscedat: nec oleosum & resinosum humorem ignorum pinguium, vt abietis, pini, piceæ, gaiaci, iuni-

Auincẽnæ in Galen. calũnia depellitur.

Bilis flaua quare putreat.

peri, lauri, si in ipsum finem titionis abeat: nec fuliginem, si in ipsum infumibilum altiùs euolet. si verò in ignem incidat & adeps, & humor pinguis, & fuligo, non aliter quã carnes & ligna ipsa vrentur. Sic coagulum quandiu in lactentium animalium reticulo moratur putret, donec erit velut cinefactum: & fermentum, & caseus, & alia omnia putredinis initium sortita putrere non cessant, donec absoluta erit putredo: vt in lignis & fructibus & fimetis cernas. Quòd si quis ea ex ipso putredinis loco eximat & ventilet, aut siccet ac refrigeret, putredinem vtique finiat. Hinc & coagulum, & fermentum, & caseus, & acetum, & alia similiter ex putredine nata quò sunt vetustiora, eò sunt acriora.

Sanguis in phlegmones medio primùm & maximè putret, quia ibi maximè cõculcatus difflari prohibetur: quod medio propinquum est deinde putret, tandem reliquum, nisi quantum à calore natiuo & præter naturam & admotorum in vaporem solutum continenter exhalat, præsertim tenue magis. Adhæc biliosa synocho putri succedit non melancholica, quia bilis repentinam habet generationem, vt ostendunt etiam sanorum, vel horas duas magis ieiunãtium & laborantium vrinæ, succus melancholicus tardam: vt animalia quædam citò absoluuntur, quædam ad generationem sui tempus postulant longius, & in eodem genere mas quàm fœmina citiùs perficitur: & ex lignis fumus & fuligo citius fit ab eodem igni quàm cinis: & ex lapidibus gypsum quàm calx celeriùs ab eodem igni percoquitur: & alimenta tenuium partium & iucunda, & liquida citius in nobis perficiuntur quàm contraria. Quid? quòd æstate dum sanguis vritur, & item ætate florenti tota, bilis confestim nata dominatur & sæuit, melancholicus succus ex eadem vstione profectus, non ante autumnum & ætatem declinantem & iam exeũtem est absolutus: vt in partibus anni sex propè menses, in ætatibus etiam annos quindecim, viginti, plures pauciores, exigat? Cur miraris Auicenna vrendo sanguini biliosam succedere febrem potius quàm melancholicam? Quanquam verò donemus bilem hanc vtranque simul tempore perfici cùm tamen bilis flaua ob cali-

Lib. 2. sanit. tuen.

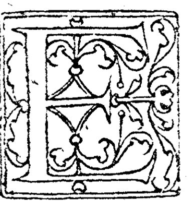
ditatem,ſiccitatem,tenuitatem , leuitatem igni proxima, & incendio promptiſsimè vſtionem in ſanguine cœptam excipit ac perpetuat,quam humor melãcholicus frigidus, terreus craſſus grauis,ob hæc incendi contumax, etiam ſi in loco putredinis vt bilis maneat ,ſed quem ſuo calore mitiori aut frigore quodammodo temperat , non vt ipſa bilis magis incendit. Quomodo ſi excitatam à patre pugnam liberi bini ſpectent:vnus alacer,animi præceps,ad omnia promptiſsimus : alter ingenio ſtolido , corpore tardo,& velut ſtipes , caudex,aſinus,ad cætera propè gemelli:nónne in pugnam ille mox volabit , hic eam detrectabit & diffugiet , aut ſi ſtare audebit, conciliare , & iras temperare tum oratione tum motibus ſuis tentabit? Si ergo afficiẽdi corporis pręparatio ad effecti productionem magni eſt momenti,&,vt ipſe Auicennas dicebat,duplum cauſarum,nonne bilem citius accendi propter diſpoſitiones in id paratas oportet quàm melancholiam? Sic enim & fuliginẽ quamuis, ſed multò magis lignorum pinguiũ, & reſinarum , & mox incendi, & ignem facere ac nutrire & continuare cernis,cùm cineres ipſi quantumuis incendantur nunquam ignem concipiant. Valeat igitur Auicẽnas cum cætera Arabum familia , & diſcat audire meliora,nec ita impudenter & indoctè viris vndequaque abſolutis obſtrepere audeat. Fructus phiala concluſi, aqua profluente aut melle,aut muria merſi,aut vino generoſo, & triticum in myrmeciis hypocryptíſque concluſum , & veſtes,& hominum etiam quorundam ſepultorum corpora diu imputria ſine difflatione vlla ſeruãtur : ſed vel prius ſiccata , vel loco ſicco aut frigido ſeruanda.Ob id ſeptentrionales triticum in hypocryptis ſeruare nequeunt , ſed in horreis,& cum crebra ventilatione cùm patellis , rutabulis,cribris,vãnis,& alio quouis ſuccuſſatu.Quę verò ſicca ſunt , fuliginoſum excrementum quod difflandum ſit habent nullum,etiam ſi calida ſint: quæ verò frigida etiam ſi humida, nullum tale excrementum excitare poſſunt.

Fructus quomodo conſeruandi a putredine.

Septẽtrionales triticum in horreis recondunt.

IN CAP. XIII.

Effluuiũ putrentis materiæ quale.

Ffluuium putrentis materiæ per cutim transpirans, in febre ex sanguine & bile vtraque putrentibus manui toti æquale apparet. Nam biliosarũ initio toti manui acer, diu impositæ manui toti blandior, & ita de aliis: sic pituitosarum initio toti manui blãdior, diutius immoranti manui & iam auɛ̃ta febre inæqualis sentitur, vt antè libr. 1. & in fine capitis præcedentis, & initio huius abundè docet.

De causa febrium συνοχῶν cur scilicet aliquando illarũ accessio (quæ ab initio ad finẽ vt συνεχῶν vnica est) ad dies etiam septem duret. de synocho non putri intelligendum id videtur: sextum autem diem omittit, quòd hic non sit criticus aut malè decernat & recidiuam minetur, vt Galenus libro suo de prænotione. His autem criticis diebus virium robur crisi, & insigni vacuatione per hæmorrhagiam è naribus, vel sudoribus largissimis quosdam seruat: venæ autem sectio ad lipothymiã omnes, cæteræ ad mortem ferè terminantur, vt libro nono Methodi docet Galenus. Magis tamen mirum est quasdam febres per circuitionem repetere, vt intermittẽtes, & his finitimas συνεχεῖς, id est, continentes: quarum quotidianæ quotidie, biliosæ tertio quoque die, quartanæ quarto quoque die repetunt, & nouam faciunt vel accessionem vel exacerbationem, &, vt vulgus vocat, reduplicationem. Exemplum stercoris putrentis positum libr. 1. cap. 7. cuius scilicet vna pars primũ putret, deindè alia, humoribus etiam per febres continentes putrentibus non admodum conuenit. Nam in his humor putrens cum alio non putrente facilè miscetur in venis per quas affluit & refluit & ob id continenter miscentur putrentes & non putrentes, cùm in stercore immota pars quæ putret & quæ non putret maneat, nec ob id misceri ambę simul possint. Corpus enim nostrum totum est conspirabile ac confluxile, & ex omnibus partibus in omnes confluxus materiæ, & communio spirituum fit per poros quibus totum corpus est præditum: magis tamen

Quædam febres per circuitiones repetunt.

Cõfluxus & cõmunio materiæ & spirituum in corpore vnde.

per

per spacia inter partes similares inania: omnium maximè per meatus sensui manifestos, venas, arterias præsertim maiores, sed etiam per minores & stomachos omnes, vt nerui optici, folliculi fellis in hepar & ecphysin, lienis in hepar & ventriculum, renum à caua & in vesicā vreteras, & vesicæ vreteras & meatum vrinarium, vētriculi œsophagum & ecphysin. Per quos meatus, manifestos materias partes ipsæ mutuò facilè multas transmittunt, minus multas per obscuros, vt dum in gingiuas, genas, dentes à cerebro ruit fluxio. Sic etiam confluxus & conspiratio cerebri per nares, foramina palati, fauces, asperam arteriam, œsophagum, venas arterias, neruos propè continenter efficitur: vt dum animalis spiritus expergefactis repente in corpus diffluit, stupore solutis & à metu aut mœrore recreatis, paulatim. Ergo cùm ita humores sint confluxiles, & cō spirabiles, per febres συνεχεῖς non possunt, vnica in parte vasis velut conclusi, putrere sed putrentes non putrentibus confluxu illo miscentur: tamen in phlegmonis viscerum vel aliarum partium colligatus & circunscriptus, ac parte illa conclusus humor putret, febremque putridam, vt diximus, excitat, non propter cōfluxum materię, sed ꝓpter conspirationem. Nam à parte inflammata putridus sanguis non effluit in vasa regurgitans, vt non putrenti sanguini mistus eū quoque putrefaciat: sed tantùm vapor putridus ex putrente sanguine excitatus, extra partem inflammatam expirat, qui cordi communicatus ipsius spiritui & sanguini putredini initiū afferat sæpe: vnde & phlegmonis solutis putrida febris perseuerat, sæpe tantùm calfactionis, tuncq; sedata inflāmatione putrida febris cessat.

Per quos meatus cerebri confluxus fiat.

Cùm igitur ratio in contrarium cedat, id est περιστροφή, quoniam se ad contrariam partem ratio transtulit, Leonicenus vertit: id est, quum modo habeat contrario quæ in phlegmone fit putredo, & quæ in vasis per febres putridas: &, cùm humores in vasis putrescentes, vna in parte vasis non putreant velut colligati & circūscripti vt in phlegmone, sed huc illuc trāsfluant, & putrentes non putrentibus misceantur: cúmque sic difficiliùs inuenire causam accessionū & exacerbationum in febribus intermittentibus & continentibus, id est, συνεχῶν repetentium certo tēpore,

quàm συνοχῶν cur ſcilicet in his acceſsio vna duret dies qua tuor, quinque, ſeptem, ab initio ad finẽ, quoad ſcilicet ſanguis diffletur, vel à medico vena ſecta ſanguinem mittente ad lipothymiam, vel à natura ſanguinem largum naribus aut alio meatu per criſin vacuante: dicemus cauſam vtriuſque, & cur ſynochus tot dies vnam acceſsionem producat, & cur intermittentes & his finitimæ continentes repetant certis temporibus: dicemus autem quàm breuiſsimè res ea dici poſsit, veritatem eius tantùm oſtendentes, omiſsis ea de re falſis opinionibus. Nam vt rectum iudex ſui eſt & obliqui ſic verum ſui & falſi: & rectum & verum & in omni genere rerum perfectum ſimplex eſt ac vnicũ, ob id breuibus poteſt declarari. Incipienda autem eſt inquiſitio cauſæ vtriuſque ab his quæ ſenſui & nobis ſunt manifeſtiora: qualia ſunt in corporis ſuperficie vitia, quibus interna quædam ſimilia reſpondent, vt phlegmone in oculi alba tunica omnibus & tangi & videri poteſt, eóque magis in oculo quàm faciei parte alia, quod ferè in oculos hominum primos inſpicimus, cum phlegmonæ internæ, vt cæteri affectus partium internarum, coniectura magis artificioſa quàm ſenſu deprehendantur. Sunt autem notiora duplicia: quædam ſenſui alicui ex quinque, vt ſenſibilia propria: quædam pluribus ſimul ſenſibus, vt ſenſibilia communia, ſingularia, magnitudo, multitudo, figura, motus, quies, interuallum duorum corporum. Hæc enim viſu, & tactu deprehenduntur, alia intellectui, & natura & ſimpliciter ſunt notiora & priora, vt cauſæ, vniuerſalia, intelligibilia. Ophthalmia igitur, tunicæ oculi cohærentis, & ipſum pericranio coniungentis phlegmone, ſi à ſanguine eſt pituitoſo, quotidie circa veſperam fluxione redintegrata exacerbatur, magiſque quàm priùs calet, dolet, tumet: ſi à ſanguine bilioſo tertio quoque die, vt ſi à melancholico quarto, exacerbationum repetitiones excitat: cùm ſcilicet collectum in cerebro, aut vicinis partibus excrementum, parti ipſi tranſmiſſuræ eſt alienum, & facultati retentrici moleſtum vel quantitate vel qualitate vel vtraque: tunc enim expultrix facultas id expellit, quà data porta, & exitus liberior ac prõptior, in partes vicinas vt tunicã oculi albam. Sic cephalalgiæ, hemicraniæ,

Cur ſynochus acceſsionem protrahat & intermittentes repetat, vti & continentes.

Ariſto. libr. de ani. Primo phyſ. Li. 1. poſteriorũ cap. 2.

Ophthalmia quãdo exacerbatur.

Cephalalgia podagræ, Pleuritis.

podagræ, arthritides, & affectus reliqui tum sub sensum aliquem cadentes, tum sensui occultui, vt pleuritis, peripneumonia, exacerbationes habent pro humoris natura, quem vel quotidie, si pituita est, vel tertio aut quarto quoque die, si bilis alterutra, transmittunt partes illius quantitate, aut qualitate, aut vtraq; offensæ & mutatæ: de quo alieno sequenti oratione.

IN CAP. XIIII. ET XV.

Defluxus humorum duplex causa.

QVæ mouentur ab alio, aut truduntur, aut trahuntur: humores & excrementa in corpore mouentur ab alio, ergo truduntur seu transmittuntur aut trahuntur. Trudit autem excrementa, & humores, & alia omnia aliena quantitate vel qualitate acri, mordaci, calida frigida vel vtraque simul, pars robustior, nobilior, sublimior, densior, in partẽ imbecilliorẽ, ignobiliorem, inferiorem, rariorem, per meatus præcipuè capaces & manifestos, vt stomachos & venas & arterias: vel occultos sensui, vt spacia inania inter partes similares & poros corporis totius. Trudunt tamen & transmittunt etiã infernæ partes superioribus, vt in epilepsia per consensum cum parte aliqua in melancholia à toto, & ab hypochondriis, in catarrhis ab hepate calidiore excitatis, & à toto corpore calidiore vt per febres in affectibus capitis & oculorum à stomacho, in affectibus stomachi & cordis ab vtero, in dolore capitis & mœrore ab aluo astricta, in epilepsia dimidij corporis à liene, quã ipsi semel vidimus. Sic tamen vtrobique grauia ferè deorsum & leuia sursum truduntur, vt amborum naturalem motum natura, & facultas expultrix robusta iuuet atque acceleret: quanquam non semper rectà mouet, sed sæpe in obliquum: sicque corpus totum infernum per humores à capite est confluxile, & supernum per vapores & halitus infernè est conspirabile magis. Trahuntur autem eadem, promptiùs scilicet grauia deorsum, & leuia sursum: tamen aliquando etiam contrario suæ naturæ impetu à parte dolente

Dolor trahit vti & calor.

aut calente. Nam tractus, qui à tota fit substantia seu totius substantiæ familiaritate, quo partes nostræ alimentum sibi familiare trahunt, & medicamenta purgantia humorem sibi familiarem, hoc loco non egemus, vt neque eius, qui fuga vacui etiam à corde, & arteriis, & sorbentibus nobis fit: neque eius, qui per licium, & filtrum & similia fit sicca, & ferè rara corpora. Dolet pars ab alterantibus, subitò calfacientibus scilicet aut refrigerantibus, aut à soluentibus continuum, vulnerantibus, tendentibus, rumpentibus seu frangentibus, & erodentibus. Calet immoderatiùs pars à motu corporis, animi, à putredine, à suppresso calido effluuio, à calidæ substantię contactu vel mistione: vt in caussis morborum calidorum dictum est, libro de caussis morborum, & lib. 1. feb. cap. 5. Hæ sunt caussæ calidæ fluxionis materiarum, hoc est transmissionis vel attractionis ex parte aliqua in aliam: à quibus materiis, vt ophthalmiæ, cephalalgiæ, hemicraniæ, podagræ, arthritides, & alij affectus partium fiunt, & febrium tam intermittentium quàm continentium illis finitimarum repetitiones. Fiunt tamen iidem affectus citra fluxionem ex congesto paulatim in parte aliqua ipsius excremento, quod tandem etiam partem malè habet quantitate, vel qualitate, vel vtraque. Distinguendum iam est quibus signis deprehendamus has fluxionum differentias. Si enim est partis inflammatio sine vulnere, aut contusione, vel alia caussa dolorifica sub qua & alteratio à calore subita comprehenditur, hoc est, si est inflãmatio sine attractione, est à transmissione. Omnis enim fluxio attractione fit aut transmissione. in partem inflammatam est fluxio, ergo ab alterutra caussa: non ab attractione, reliquum est igitur vt fit à parte robusta transmittente. Caussæ autem attractionis, seu dolor & calor, tum tactu tum ægri relatu promptè discuntur. At si paulatim collectum in parte excrementum tumorem facit aut sine eo (vt si cauitas magna est in qua colligitur) vel etiam cum eo affectus alios, hi paulatim fiunt, augescente scilicet excremento, nec facilè curantur, propter impressam parti à mora excrementi diuturnam quãdam cachexiam. Eo autem loco Galenus phlegmones sine vulnere, & contusione meminit, quia sæpe cum his & ab his si

Dolor vnde.

Calor.

Lib. 13. Meth.

Quomodo deprehendãtur fluxionum differentiæ. Gal. cap. 15.

vt ostendunt diariæ ex bubone cum vulnere manifesto. Id quoque indicat Galenus commentario in eum aphorismum, Conuulsio ex vulnere lethalis est. Ea enim fit ob phlegmonem vulnus præsertim magnum, & à quo sanguis haud ita multus fluxit, sequentem: cuius & phlegmones & ex ea conuulsionis metu, in magnis vulneribus sanguinem paucum iaculatis, & multò magis in contusionibus magnis, & lapsu alto sanguinem mittimus.

Duobus modis materiæ in parte cumulãtur.

Materiæ, hoc est humorum quatuor aliqui, aut aquæ, aut corpora abscessuum alteri generi consueta, aut flatus, vapores, spiritus, in parte aliqua cumulãtur congestione, fluxione. Congestio fit ob facultatis expultricis imbecillitatem, vel excrementi copiam, aut crassitiem, aut lentorem, aut aliam prauitatem.

Cõgestio.

Fluxio.

Fluxio fit transmissione, descensu, ascensu, attractione. Transmittit pars robusta, nobilis, sublimis, densa, in imbecillam, ignobilẽ, infirmam, raram. Robustam habet facultatem expultricem, vt etiam alias, quæ temperata pars est. Intemperies autem omnis insignis facultatem, debilitat, pro recessus modo à suo temperamento in quo est facultatum essentia. Quæ pars nobilior, sublimior densior & contrà, ex anatomicis, & Arte medica, & Methodo petendum. Transmittit pars frequentiùs & faciliùs grauia deorsum & leuia sursum, tamen etiam contrà, & in latera: vt ostẽdunt catarrahi à capite in partes subiectas: vapores à partibus subiectis in superiores. Qui materiarum motus sæpe sunt spontini, & pro naturali grauium deorsum, & leuium sursum impetu. Hinc pituita in cerebro à calore vel externo, vt solis, ignis, frictionis, tegumentorum calorificorum. vel interno, vt febrili, vel vinorum generosorũ, & aromatitôn, liquata niuis modo sponte sua defluit in partes subiectas motu recto, nisi expultricis motus quoque mistus interdum in latera, vel etiam sursum expellat. Pituita eadem à frigore compressa in subiectum corpus destillat. Et in hydropicis aquæ, stantibus in tibias defluunt, cubantibus in ventrem refluunt. Quod non accideret, si à facultate partium superiorum expultrice robusta essent in tibias protrusæ. Ergo transmissio latius quàm ad expultricis facultatis robustæ actionem exten-

Trãsmissio, vnde & quò.

denda, vt etiam ſpontinum grauium deſcenſum, & leuium aſcenſum contineat. Ob quæ etiam partes læſas & ante fluxionem, & in fluxione ſublimes ſtatuemus, vt tibias in lecto deponimus altiùs, vel ſuppedaneo tollimus: brachium in media figura leuatum circunferimus: oculos reclinato capite ſublimes collocamus, & in cæteris ſimiliter. Tranſmiſsio autem quæ à facultate expultrice promptiſsima eſt, & celerrima grauium deorſum magis (vt dixi) & leuium ſurſum: tamen etiam contrà ſæpe euenit, vt graue ſurſum, & leue deorſum contra naturam expellatur, à partium vi expultrice, ſed ferè per villos: ſic venæ & arteriæ ſuis villis ſanguinem quantitate, ſed magis qualitate moleſtum, per hæmorrhagiam narium etiam à toto corpore, eóque recto vacuant. ſic ventriculus etiam recto corpore vomitu excernit, vterus, veſica inteſtina natibus ſublimibus quæ continent etiam longius & altiùs excernunt. Tamen vnumquodque horum promptius, & largius deorſum expellit corpore in meatum excretionis propendente. Flatus quoque & vapores ventriculus, inteſtina, veſica, vterus, deorſum eadem vi fibrarum expultrice pellunt: faciliùs autem ſurſum, motibus ſcilicet duobus geminatis, & ſpontino & expultricis facultatis in vtrunque momentum paratæ. Fluxionem per deſcenſum iuuat maximè retentricis imbecillitas, vt apparet in diarrhæa, & lienteria, & lectum permeientibus, & reſoluto ſphinctere ſedis aut veſicæ. Cum verò per inteſtinorum tenuium ſpiras, & per colon excrementa nunc deſcendant, nunc etiam aſcendant, per inteſtinorum expultricis imbecillitatem in dictis affectibus excrementa hæc à ſequentibus pelluntur: quomodo aquæ ex fonte alto in tubos infimos deſcendentes, poſteà aſcendunt quantum deſcenderunt, vt etiam in ipſis ſcatebris altè bullantibus apparet.

Facultas expultrix ſæpe grauia ſurſũ pellit.

Fluxionẽ iuuat retentricis imbecillitas.

Analogia.

Attractio, fit calore, dolore, ſed etiam ſiccitate, fuga vacui, ſimilitudine totius ſubſtantiæ: ſed his nunc differentiis non egemus. Prætereà an attrahant calor, & dolor, vel materiæ mittantur, parui hoc loco refert, modò ſcias in partes calefactas, & dolentes decumbere materias, & tumores excitare preter naturã. Calor autem à quauis cauſa, vna ex quinq; prædictis vel pluribus excitatus, fluxionem

Attractio.

Calor fluxionem allicit.

allicit: vt ostendit caput calfactum æstu, teguminibus, frictione cum linteis calidis, pedes, manus, & partes aliæ. Ob id sanguinem ex vena malleoli missuri pedem aquæ calenti imponunt, vt tracto sanguine vas sit perspicuum magis & tensum, vt percussionem phlebotome tutius, & certius excipiat. Eadem de causa manum fricant etiam cum linteis calidis, & aquæ calidæ immittunt venam in cubito secturi, & vinculum præterea adhibent vt dolore trahat, tum vt venam vno loco contineat, & pollex medici ex opposito, ne laxior per longum id interuallũ in dextrum, aut sinistrum deerret, ac scalpellum subterfugiat. Calor ignis, & solis præterea humorem in vaporem solutum abire ex natura sua sursum permittit, non etiam attrahit, nisi quantum eius igni nutriendo est vtile. Medicamenta purgantia humorem sibi cognatum, & partes animalium & plantarum alimentum sibi familiare, & quædam alexipharmaca hoc illud venenum: stipitem & alia aliud trahũt, calore quidem indiscriminatim quoduis trahunt, totius verò substantiæ similitudine hoc rem certam, & sibi determinatam trahit. Quid quòd ignis humorẽ in oppositum titionis extremum virentis aut humectati pellit, & aquam in olla feruente exundare cogit? In illis fuga penetrationis dimensionum pellitur: quia humoris illius portio tenuata, & in vaporem versa, locum occupat maiorem, cui vt cedat hic humor in extremum titionem confluit In olla, ipsius ignis substantia rara aquæ mista ipsum rarefacit, & ita attollit vt ollam repleat, donec affusa frigida aqua, aut minùs calente (qualis quæ cochleari ex cacabo bullante sublata, & in aërem parum diu versata frigescit aliquantulum) refrigeret ac temperet, quod etiam efflatio nostra in aquam præstat.

Ignis humorem in oppositũ pellit.

Aqua in olla quare exundet.

Sicca porrò & rara attrahere cernuntur, vt licium in aquam vno extremo immissum, & pannus, & funes, & ligna sicca, & ripæ fluuiorum & parietes compluuio vicini. Omnia enim hæc altiùs humectantur, quàm quà humorẽ tangunt. Ergo humor sursum vel truditur vel trahitur. non truditur, ergo trahitur: nõ à calore &c. ergo si à siccitate. Neque licet dicere aquam ob essentiæ tenuitatem se spargere: id enim deorsum & in latera, sed non suprà suum

Sicca & rara trahunt.

Hippocr. initio lib. 4. rat. victus acut. de causa causa.

horizontem fieri poteſt, ſurſum non poteſt, quanquam oleum eſſentiæ tenuitate maiore, etiam ſurſum in papyrum aut pannum ſe ſpargat. Sed licium, cùm per filtrum (vt vocant) deſtillamus, aut cucurbitas & alia id genus irrigamus, antè aqua eſt humectandum vt citiùs deſtillet: alioqui tardè, & vix humor aſcendit: ergo ſiccitate non videtur trahere. Id in eo fortaſſe fatendum, quia pingue & coactius ob texturam: ſed poſtquam humectatum eſt, cur præterea trahit, vt etiam aquæ amphoram exhauriat ſingulis diebus, & in plantas irrigandas transferat? Quia pili ob denſitatem humectari nequeunt. Sed quæri poteſt cur materias cerebrum, verbi gratia, in hanc vel illam partem potiùs expellit: non enim delectu quodam tãquam id melius eſſe ratum (ſic enim animal foret) ſed in quam partem conſueuit ſe magis exonerare, ob illius imbecillitatem vel ſitum magis decliuem, vel raritatem, vel meatus amplitudinem per quam fluxio fit. Pars præterea quæ fluxionem excipit tunc, vel dolet vel calet, vel magis infima eſt. Interdum tamen in partem magis ſublimem, ſed, quia vento aut frigori aperta fuit, ex intemperie recenti imbecillam fluxio fertur, vt genam, laryngem.

IN CAP. XVI.

Lib. 3. Meth. Lib. 1. Sanit. tuẽd.

Excrementi nomine venit, non ſolùm duplex craſsius ſcilicet & tenuius, triplicis coctionis ſuperfluum, ſed etiam alimentum quantitate aut qualitate, & quadam proprietate alienum toti aut parti: vt etiã ſanguinem & alios humores tam naturales quàm non naturales & præter naturam comprehendat, præcipuè in his febribus. Id igitur vel quantitate larga aut pauca, vel qualitate praua multùm parum, vel vtraque, partem aliquam vel etiam corpus totum lædit: quando ſi valdè multum & valdè prauum eſt, peius quàm ſi parum multùm, & parum prauum ſit. Poteſt item ſolum valdè multum eſſe, & tamen benignum: aut valdè malignum eſſe, & quantitate moderatum, aut paucum. Si igitur largum admodum & prauum in parte, ob facultatum imbe-

Putredinis cauſa.

cillitatem,aut meatuum obstructionem colligatur, vel in eam trahatur,vel mittatur,eius partis facultates naturales omnes grauat,præcipuè retentricem,coctricem,expultricem: & sæpe etiam euertit atque dissoluit, túncque non modò ea excrementa, sed etiam sanguinem parte illa ad nutritionem contentum,vel etiam largiùs in illam dolentem,calentem attractum,vel imbecillam missum,putrêre oportet: quia putrentibus excrementis miscetur(vt priùs quoque est dictum) & quia non difflatur,bifariam ob copiam, & quia non vincitur à partis calore natiuo eius & excrementorum copia strangulato: sanguis, vti & excrementa, nisi à calore natiuo partis ille, hæc à facultatibus naturalibus vincantur, cùm sint calida humida, in loco calido humido, promptè putrent à calore præter naturam.

Altera causa putredinis. Causa putredinis altera est contactus & permistio calidæ & putrentis materiæ. Si verò minus vires lædat, quia aut parcius est aut minus malignum,quàm pręcedens,aut vtrunque, mediocrem etiam subit dispositionem sanguinis:vt putreat quidem contactu putrescentium excremẽtorum, non putreat autem quatenus à facultatibus partis naturalibus,retentrice præsertim & coctrice gubernatur: *Calor sanguinis putrẽtis maior quàm sani.* siue autem vires partis exoluat copia & malignitate excrementum,& sanguinem omnino putrefaciat:siue non exoluat,sed semiputris sanguis maneat, ob virium naturalium constans robur:seu siue omnino siue mediocriter putreat sanguis,calor illa putredine sanguinis accẽsus est maior, quàm erat priùs in eo sanguine sano, multóque acrior si magna fiat putredo, propter excrementi copiam largam, & multam malignitatem.Nam quæ putrent calidiora humidiora euadunt,& acriora,acrimoniam tamen actu retinent:vt acetum,coagulum,fermentum ostendunt:non tamen calorem actu,minùs humiditatem retinent.imo frigida & sicca post putredinem euadunt: tantúsque ac tam diuturnus perseuerat calor,quandiu excrementa putredini suppeditabuntur:& quò largiora sufficiuntur, eò calor per putredinem eorum maior accenditur, nisi tanta sint, vt calorem strangulent,túncque æger moritur.Humorum autem in nobis per febres & phlegmonas exustio similis

Quæ putrent calidiora euadũt & humidiora.

Humorũ exustio lignorum cremationi similis.

est lignorum cremationi. Vt enim ligna ardent quandiu nutritur flamma humido ipsorum substantifico familiari flammæ alimento, quia pingue est, & quantò pinguius ac resinosius, tantò citius & largius flammam nutrit: vbi autem humidum substantificum in ligno, vti & in ellychnio (vt priùs est dictum) consumptum est, irreparabile est ac irremediabile, ob id flamma extinguitur: sic quandiu in humoribus aliquid est putrefieri habile, vritur per putredinem: vsta autem materia reliquiæ cineri similes remanent: quæ vt cinis empyreuma retinent, & caloris putredinosi aliquid: à quibus nondum vacuatis & accessiones anticipant, & recidiui fiunt morbi. Hoc tamen interest, quòd ligna quia terrea sunt magis, præsertim quæ densa sunt, plus cineris relinquunt, humores quia aquosi & aërei minus cinerum post vstionem relinquunt, vti & liquores externi: omnium minimùm tenues & ignei, vt bilis, plus melancholia, mediocriter pituita. Nec tamen in lignis flamma solo eo humido innato & radicali, terreas partes glutinante nutritur, sed eo maximè: nutritur enim & aëre tum ambiente, tum in poris lignorum contento. Ob id flamma quæuis aëris externi commercio priuata statim extinguitur, non à crasso vapore tantùm suffocata, sed aëris commercio & pabulo priuata. Id deprehendes in fornacibus ærariis: qua enim parte aërem trahunt ob celerẽ eius attracti motum, ventum putabis: sic & Chymistæ infundibulum carbone plenum supernè obturant, infernè aëri aperiunt: vt inferna tantum parte ardeat, quantum carbonis accensi aëre nutriri potest. Idem testantur & cucurbitulæ. Hac de causa quæ ligna sunt rariora, quia poris illis aërem multum continent, illa celerius inflãmantur: densa autem, vt Ebenus, buxus tardius, nisi pingui succo densitatis incommodum redimant, vt in ligno gaiaci apparet. Nam ex aëre & aëreis corporibus fit flamma, ex terra & terreis carbo: vt item dum ligna vruntur quantum materiæ aquosæ & aëreæ est magis tenuatum in fumum & fuliginem abit, quantum crassius ita extenuari & leue fieri non potuit, in cinerem subsidit. Sic in humoribus per febres aut phlegmonem putrendo assatis, quantum erat igneum, aëreum, aquosum, in vapores solutũ per

Flamma non humido innato tantùm, sed & aere nutritur.

Chymistæ.

Cucurbitulæ.

Lib. 3. tẽp.

insensilem ex cute transpirationem in aërem ambientem vanescit in statu accessionis & morbi, multò magis in declinatione: quando etiam velut cinefactæ reliquiæ etiam sensibiliter vacuari solent, vrinis, sudoribus, vomitu, deiectione. Hæ autem reliquiæ à tenuibus humoribus, vt bile pallida, pituita liquidiore, sanguine prætenui, paucæ supersunt: multæ autem à crassioribus, humore melancholico, sanguine crasso, pituita crassa. Ob id febres ab illis si perusti fuerint, ad integritatem puriorem desinunt, præsertim biliosæ: vix autem melancholicæ, & quas pituita vitrea, vel alia crassior excitat, præsertim si crassitiei accedat lentor: quo quia caret melancholia & humor melancholicus, ad integritatem desinunt puriorem ex ea febres, quàm quæ ex pituita crassa & lenta. Quòd si omnis materia putrere habilis iam putruit & vacuata est in declinatione accessionis, neque causa in parte aut corpore toto subsit alia, quæ similem materiam vel in parte illa aut toto gignat, vel in eam aliundè protrudat, post eam accessionem febricitaturus non est causa scilicet repetituræ accessionis omnino ablata, & regigni prohibita. id quod Galenus intellexit scribens: Si nulla imbecillitas virium „ partis inflammatæ, vel aliarum fluxionem recipientium „ adsit naturalium coctricis & expultricis. Coctrix enim dũ „ alimentum parti destinatũ malè coquit, excrementũ multum congerit: expultrix dum nec suæ partis excrementa vacuat, nec aliundè missa repellit, aut in aliam partẽ transmittit, in ea excrementorum copiam colligi sinit: à quibus putrentibus febres fiunt ipsis familiares humoribus, pituitosa, biliosa, melancholica: quæ repetunt, prima quotidie, secunda alternis diebus, tertia quarto quoque die.

Quare febres ad integritatem desinant.

Si verò aut virium naturalium partis imbecillitas perseueret, aut excrementa vt antè mittantur, aut ambo concurrant, febricitabit, & accessio repetet quoties similis & æqualis materia in parte cumulata erit congestione, à facultate eius coctrice & expultrice imbecilla, aut fluxione à transmittente parte. Pone naturales facultates robustas partis in qua fit putredo, sed partem transmittentem similiter habere facultate alteratrice & expultrice, & ex simili & pari sanguine similia & æqualia excrementa tempore

Causæ repetitionis febrium.

pari congerere, & eodem tempore in partem robustam transmittere, dum scilicet excrementum quantitate, aut qualitate, aut vtraque infestatur. Id autem quod dico de simili & pari excremento, vel in parte ipsa collecto, ob suarum virium naturalium imbecillitatem, vel in partem inflammatam, vel putrentia excrementa continentē trāsmisso ex alia parte similiter & æqualiter nutrita, & alimenti excrementum simile & par colligente, commodissimum est ad curandi methodum. Nullus enim affectus curari potest manente in corpore causa quæ ipsum gignit aut fouet. Siue igitur partis, in qua putredo fit, facultates naturales sunt imbecillæ, & ob id excrementa multa colligant, & putredini alimentum suppeditent: siue excrementa à parte alia similiter & æqualiter nutrita & facultates suas naturales retinente easdem: hoc est, vtra harum causarum morbum gignat aut foueat, ea tibi prius est abigenda, quàm morbū curare possis. Porrò cùm ea quoq; causa esse varia soleat, variis quoq; remediis abigitur: vt in ophthalmia docuit Hippocrates: Dolores oculorū meri potio, medicamentū purgās, balneū, fomētū, venæ sectio soluit.

Ophthalmia.
Aph.31. lib.6.

Nō quidē omnes ophthalmias horū singula soluūt, sed quasdā horū aliqua: vt, meri potio, quando crassus humor venis oculorū sine totius plenitudine infarctus est: quando est cachochymia, purgatio: si acris est materia balneū, nisi corpus sit plenum: si plethora est, venæ sectio: si tota fluxit materia, fomentum: capiti fluxionē in oculos trāsmittenti prospicitur vacuantibus foras, aut in aliam partem ignobilem auertentibus, aut deriuantibus & ipsum caput roborantibus, materias in ipsum ferri prohibentibus. Sed quibus indiciis horum quodque & similium discernere oporteat, singulísque rectè discretis ophthalmiæ & aliorum morborum causis idonea adhibere remedia, in Methodo curandi, & libro de Compositione medicamentorum tam secundum partes, quàm secundum genera passim docet Galenus. Et in medicos priores ac ætatis suæ, alioqui doctissimos, passim inuehitur qui remedia quædam celebria quidem, vt videri cuipiam imprudenti potest, scripserunt ad hunc vel illum morbum, sed cùm limitationes necessarias omiserint, plus posteritati obfuerūt

Lib.13. in fine.

quàm profuerunt: vt nos in libello cui titulum inscripsimus. Methodum medicamenta componendi, docuimus.

Colliguntur in capite excrementa plura & vitiosiora, quàm vt per consuetos meatus tam sensibiles (vt nares, oculos, palatum, aures, foramina neruorum, venarum, arteriarum, & harum cauitates) quàm insensibiles, vt poros sensum fugientes, excerni queant ob ipsius capitis affectũ aliquem, vt virium naturalium imbecillitatem ex intemperie vel morbo alio: vel ob id quòd sanguine prauo & excrementoso nutritur, alioqui sanum: vel quod simul imbecillum est, & sanguine malo, & excrementis, vt pituita, bile alterutra pleno nutritur. Tunc accessiones ophthalmiæ simillimæ prehendent, & aliorum affectuum. Quomodo igitur ophthalmiæ & multi alij affectus externi certo circuitu repetunt, sic internæ phlemonæ, pleuritis, peripneumonia, phrenitis, per certos circuitus fluxione repetente accedunt. parte ipsa inflammata tunc solùm aliis imbecilliore, nullo alio malo laborante.

Excremẽta collecta in capite.

Internæ phlegmonæ circuitu repetũt

Cuius fluxionis si causæ eædem perseuerent, vt virium naturalium partis mittentis robur, suspicientis & interdũ etiam mittentis imbecillitas, aut alimenti prauitas, accessiones eadem hora prehendent: si quid causarum desit, tardiùs: accessit, citiùs prehendet. Repetit causas quatuor accessionum, longarum quidem materiæ copiam qualitatem, corporis afficiendi habitum densum, imbecillem expultricem & coctricem. breuium verò contrarias, de quibus supra diximus, & addidimus materiæ ipsius motum ob caliditatem, leuitatem, tenuitatem, expulsionis impetum, & corporis ipsius motionem breues facere accessiones, quietem longiores. Addidimus quoque partium materiam morbosam expulsarum sensum tactus exquisitum breuiores, obtusum longiores facere accessiones. Quæ omnia etiam morborum constitutiones & durationes faciunt, longas aut breues. Neque ea tantùm in febribus, sed in phlegmonis & tumoribus reliquis, atque adeò in cæteris materialibus morbis locum habent. Quotidiana autẽ accessiones habet longas, ob materię frigiditatem, crassitiem, lentorem: & quia in declinatione cruda nimis materia nec benè incensa, non vacuatur, ob id intermissionem

Causæ accessionum longarum

Quotidianæ accessio longa quare.

habet impuram. Quartana verò, ob materiæ ſiccitatem, vt tertiana incenditur promptiùs & vacuatur exquiſitiùs, ob id intermiſsionem habet integriorem, ſed tamen conſtitutionem longam, cùm melancholicus ſuccus tardiſsimè & ægerrime totus vratur & vacuetur. Vt igitur acceſsio & conſtitutio febrium & morborum aliorum ſit breuior, materia eſt minuenda, vt purgatione illi accommoda, & ſi opus eſt, venæ ſectione, & victu idoneo talem materiam gigni prohibente incidenda, tenuanda, tergenda, partes roborādæ. vt ventriculus in quotidiana, hepar in tertiana, lien in quartana. corpus rarefaciendum in declinatione, & naturæ motus, & vacuatio adiuuanda eſt.

IN CAP. XVII.

VT cauſæ acceſsionum & conſtitutionum longarũ & breuium inuentu difficiles non ſunt, ſic neque cauſæ ob quas intermittentes quædam deſinant ad integriratem, & eam puram vel impuram, aliæ nempe productæ, non deſinant: vt ſi acceſsio quotidianæ occupet horas viginti quatuor, tertianæ horas 48, quartanæ horas 72. Is enim terminus eſt periodorum his febribus peculiarium. Si igitur acceſsionis præcedentis finis in principium ſubſequentis incidat, continuæ ſimilis & propinqua fuerit, quia tamen acceſsio finitur intermittens eſt, licet impuram, breuem, obſcuram habeat intermiſsionem. Cauſa autem huius eadem eſt quæ acceſsionum longiſsimarum: hæ enim quantò longiores ſunt, tantò breuius habent tempus intermiſsionis. Hoc tamen loco cauſas horum refert ad facultatis coctricis & expultricis in parte mittente & recipiente materiã putredini deſtinatam robur, aut imbecillitatem, cum tamen cauſæ cæteræ, vt dixi, non ſint negligendæ.

Iacobi Syluij medici in librum posteriorem Galeni, de Differentijs febrium, Commentarij,

FINIS.